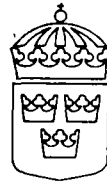


Riksdagens protokoll

1987/88:131



Protokoll
1987/88:131

1 juni 1988

Debatter m. m.

Onsdagen den 1 juni

Planering och anslag för totalförsvaret	7
Särskilda regionalpolitiska insatser i Norrbottens län m. m.	66
Särskilda regionalpolitiska insatser i Norrbottens län	99
Åtgärder till förmån för vattenkraftsproducerande regioner	109

Avgjorda ärenden

Onsdagen den 1 juni

<i>Kulturutskottets betänkande</i>	
1987/88:20 om anslag till idrott, rekreation och turism	3
<i>Näringsutskottets betänkande</i>	
1987/88:39 om ny lagstiftning om brandfarliga och explosiva varor	3
<i>Bostadsutskottets betänkanden</i>	
1987/88:17 om fortsatt försöksverksamhet med samordnad länsförvaltningsnämnd	3
1987/88:18 om anslag till länsstyrelserna m. m.	3
1987/88:21 om ändringar i lokalhyreslagstiftningen	3
1987/88:22 om hyran vid andrahandsupplåtelse av bostadslägenheter m. m.	3
<i>Försvarsutskottets betänkande</i>	
1987/88:11 om planering och anslag	7
<i>Arbetsmarknadsutskottets betänkande</i>	
1987/88:19 om särskilda regionalpolitiska insatser i Norrbottens län m. m.	65
<i>Näringsutskottets betänkande</i>	
1987/88:38 om särskilda regionalpolitiska insatser i Norrbottens län	65

Onsdagen den 1 juni

Kl. 09.00

1 § Justerades protokollet för den 24 maj.

2 § Talmannen meddelade att *Bengt Wittbom* (m) i dag återtagit sin plats i riksdagen, varigenom Sten Söderpalm-Berndes tjänstgöring som ersättare upphört.

3 § Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkande 1987/88:40

Finansutskottets betänkande 1987/88:28

Utbildningsutskottets betänkande 1987/88:34

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden 1987/88:17, 18, 20 och 23

4 § Företogs till avgörande kulturutskottets betänkande 1987/88:20, näringsutskottets betänkande 1987/88:39 samt bostadsutskottets betänkanden 1987/88:17, 18, 21 och 22 (beträffande debatten i dessa ärenden, se prot. 130).

Kulturutskottets betänkande 20**Punkt 1**

Mom. 1 (inriktningen av samhällets stöd till idrottsrörelsen)

Utskottets hemställan bifölls med 269 röster mot 38 för reservation 1 av Karl Boo och Jan Hyttring.

Mom. 3 (anslag till Stöd till idrotten)

Först biträdades reservation 2 av Karl Boo och Jan Hyttring med 41 röster mot 17 för reservation 3 av Inga Lantz. 250 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 252 röster mot 54 för reservation 2 av Karl Boo och Jan Hyttring.

Mom. 4 (utredning om idrottsrörelsens finansiering)

Utskottets hemställan bifölls med 263 röster mot 45 för reservation 4 av Jan-Erik Wikström och Margareta Mörck.

Mom. 5 (statens representation i Riksidrottsförbundets styrelse)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Ingrid Sundberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (det statliga stödet till främjandeorganisationerna)

Utskottets hemställan bifölls med 193 röster mot 114 för reservation 6 av Ingrid Sundberg m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 2

Mom. 1 (Sveriges turistråds ansvar för de sociala målen för turist- och rekreationspolitiken)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Ingrid Sundberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (ny huvudman för rekreationspolitiken)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Inga Lantz – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (plan för turismens utveckling)

Utskottets hemställan bifölls med 269 röster mot 39 för reservation 9 av Karl Boo och Jan Hyttring.

Mom. 5 (Turistrådets strukturplan och industriverkets branschstudie)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Ingrid Sundberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (investeringsbidrag till ett nytt bokningssystem)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Karl Boo och Jan Hyttring – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (anslag till Stöd till turism och rekreation)

Utskottets hemställan bifölls med 268 röster mot 38 för reservation 12 av Karl Boo och Jan Hyttring.

Mom. 8 (sammansättningen av Sveriges turistråds styrelse)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Ingrid Sundberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (vissa turistfrämjande åtgärder)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 Karl Boo och Jan Hyttring – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (insatser för turism i Skåne)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 15 av Jan-Erik Wikström och Margareta Mörck – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (insatser för turism vid vissa Norrlandsälvar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Inga Lantz – bifölls med acklamation.

Prot. 1987/88:131

1 juni 1988

Mom. 14 (åtgärder för att utveckla båtlivet)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot *dels* utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 17 av Ingrid Sundberg m. fl. anförda motiveringen, *dels* utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 18 av Karl Boo och Jan Hyttring anförda motiveringen – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande 39

Mom. 1 (lagförslagen)

Utskottets hemställan bifölls med 241 röster mot 67 för reservation 1 av Per-Richard Molén m. fl.

Mom. 2 (tillämpningsområdet)

Utskottets hemställan bifölls med 269 röster mot 39 för reservation 2 av Ivar Franzén och Elving Andersson.

Mom. 3 (tillståndsgivning och tillsyn m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 3 av Per-Richard Molén m. fl., *dels* reservation 4 av Ivar Franzén och Elving Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (utvidgad verksamhet)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 5 av Ivar Franzén m. fl. anförda motiveringen – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (den centrala myndighetens namn)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 6 av Ivar Franzén m. fl. anförda motiveringen – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Bostadsutskottets betänkande 17

Utskottets hemställan bifölls.

Bostadsutskottets betänkande 18

Mom. 1 (ökade resurser vid länsstyrelsernas naturvårdsenheter)

Först biträdde reservation 2 av Agne Hansson och Eva Rydén med 39 röster mot 18 för reservation 3 av Tore Claeson. 251 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 2 av Agne Hansson och Eva Rydén med 54 röster mot 47 för reservation 1 av Erling Bager och Ingrid Hasselström Nyvall. 207 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 207 röster mot 54 för reservation 2 av Agne Hansson och Eva Rydén. 44 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (länsstyrelsernas instruktion och arbetsordningar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Erling Bager och Ingrid Hasselström Nyvall – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (dataresurser vid vissa länsstyrelser)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Agne Hansson och Eva Rydén – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Bostadsutskottets betänkande 21

Mom. 1 (skäligt hyreskrav)

Först biträdades reservation 1 av Rolf Dahlberg m. fl. med 118 röster mot 54 för reservation 2 av Agne Hansson m. fl. 135 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 160 röster mot 113 för reservation 1 av Rolf Dahlberg m. fl. 35 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (hyresvärdens uppsägning)

Utskottets hemställan bifölls med 253 röster mot 53 för reservation 3 av Agne Hansson m. fl.

Mom. 3 (medlingsförfarandet)

Utskottets hemställan bifölls med 254 röster mot 54 för reservation 4 av Agne Hansson m. fl.

Mom. 4 (ersättningsregler)

Först biträdades reservation 5 av Rolf Dahlberg m. fl. med 114 röster mot 54 för reservation 6 av Agne Hansson m. fl. 138 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Rolf Dahlberg m. fl. – genom uppresning.

Mom. 5 (indexklausuler)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Rolf Dahlberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (ändrad användning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Rolf Dahlberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (andrahandsuthyrning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Rolf Dahlberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Prot. 1987/88:131
1 juni 1988

*Planering och anslag
för totalförsvaret*

Mom. 8 och 9

Utskottets hemställan bifölls.

Bostadsutskottets betänkande 22

Mom. 1 (ändringar i hyreslagen m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 192 röster mot 113 för reservation 1 av Rolf Dahlberg m. fl.

Mom. 2 (utredning om andrahandsuthyrning av bostadsrätter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Erling Bager och Karl-Göran Biörsmark – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (prövning av förstagångshyran vid uthyrning i första hand)

Utskottets hemställan bifölls med 290 röster mot 18 för reservation 3 av Tore Claeson.

5 § Föredrogs

försvarsutskottets betänkande

1987/88:11 om planering och anslag (prop. 1987/88:100 bil. 6).

Planering och anslag för totalförsvaret

Anf. 1 OLLE AULIN (m):

Herr talman! Jag kommer att ge några övergripande synpunkter på försvaret som det behandlas i budgetpropositionen. Göthe Knutson kommer senare att beröra de moderata reservationerna till utskottsbetänkandet i vissa delar.

Försvarsbeslutet 1987 var ett beslut på helt otillräcklig nivå. Knappt hade beslut fattats av riksdagens majoritet förrän det stod klart att ca 800 milj. kr. saknades för att uppfylla de lågt ställda krav på förbättringar som redovisades i försvarsbeslutet.

I debatten har därefter gjorts ett stort nummer av att man inom majoriteten ansett sig vilseförd. Jag skulle hellre vilja beskriva det så att man varit helt omedveten om den verklighet som råder inom försvarsmakten.

När repetitionsövningar har måst ställas in i stor omfattning, när omfördelning har måst ske från materielanslaget till det som krävs för operativ verksamhet, t. ex. ubåtsspaning under lång tid, när välmotiverade satsningar gjorts för fast anställd personal och för de värnpliktiga i form av höjda löner och ersättningar utan att motsvarande pengar ställts till förfogande, då måste man förstå att nivån på försvarsbeslutet var alldeles otillräcklig.

Vi moderater ville i försvarsbeslutet successivt höja anslaget och under en tioårsperiod anslå nära 11 miljarder kronor extra till försvaret. Det skulle ha medgivit satsningar på ett bättre och starkare luftförsvaret, ett effektivare

ubåtsskydd, modernisering av pansarförbanden och fler repetitionsövningar.

Regeringen har talat vitt och brett om ökade satsningar – jag ser att försvarsministern inte finns här i kammaren – men har, bortsett från det otillräckliga tillskott som föreslås för ubåtsskyddsåtgärder och som vi i nästa vecka skall ta ställning till här i kammaren, inte tillskjutit ett öre utöver försvarsbeslutet 1987, trots att ihålligheten i detta beslut sedan länge är uppenbar. Inte heller i den proposition som vi nu behandlar syns några tillskott utöver 1987 års försvarsbeslut. Tvärtom hävdas i propositionen att "inget inträffat som motiverar ändring av inriktningen av försvarspolitiken". I stället har överbefälhavaren och chefen för armén tvingats redovisa konsekvensen av oförändrad medelstilldelning. De visar på en omstruktering av armén med innebörden att dagens 26 brigader skulle reduceras till 15 och att stora delar av arméns värnpliktiga skulle få endast tio veckors grundutbildning. Stora materielköp skulle dessutom behöva skjutas på framtiden.

En så omfattande reduktion av brigaderna skulle innebära sådana minskningar av vår operativa förmåga att vi i fortsättningen inte kan möta, hejda eller slå en motståndare i anslutning till ett invasionsområde.

För t. ex. Skånes del skulle det medföra risker för att vi redan i ett tidigt skede tvingades ge upp ett rikt landskap med en miljon invånare och med för landet livsnödvändig produktion. Motsvarande exemplifiering kan göras för andra områden.

Detta är helt otillfredsställande. Vi kan från moderat håll aldrig acceptera en sådan utveckling, och jag hoppas att vi, när konsekvenserna av en sådan inriktning blir uppenbar också för övriga partier, kan få gehör för vår uppfattning att betydande anslagshöjningar är nödvändiga för försvaret, om det skall kunna lösa sina uppgifter.

Vi moderater fullföljer nu vårt ställningstagande från i fjol. Det betyder att vi detta budgetår vill anslå 610 milj. kr. mer än regeringen till det militära försvaret för att därefter – utöver uppräknig med försvarsprisindex – successivt höja anslagen med 2 % årligen.

Med detta vill vi åstadkomma en fasthet i planeringen och möjliggöra en successiv teknisk förnyelse. Det blir också möjligt att bibehålla fler operativa förband i form av t. ex. brigader inom armén.

Genom detta förfarande återgår vi till ett system som socialdemokraterna och moderaterna på 1960-talet var helt överens om. Det systemet möjliggjorde då upprätthållande av ett respektingivande försvar. Tyvärr kom senare andra strömningar inom socialdemokratien att bidra till att vår försvarskraft genom prutade försvarsanslag urholkades. Det är beklagligt, eftersom en social reformpolitik inte står i motsats till ett starkt försvar.

Under 60-talet anslags drygt 4 % av bruttonationalprodukten till det militära försvaret. Vi är nu nere i ungefär 2,6 %. Det är inte orimligt att hävda att Sverige har råd att anslå minst 3 % av BNP till det militära försvaret. Dit når vi successivt med det moderata förslaget.

Vad vi moderater nu närmast vill satsa på är ytterligare en jaktdivision Viggan till flygvapnet. Vi vill detta budgetår anslå 175 milj. kr. extra för det och dessutom 40 milj. kr. för motmedel. Vi vill förstärka ubåtsskyddet. I nästa vecka behandlas den frågan här i kammaren. För detta budgetår rör det

sig om ca 330 milj. kr. utöver regeringens förslag. Vi vill då skaffa ytterligare två kustkorvetter för att möjliggöra uppsättandet av en andra ubåtsskyddsstyrka. Vi vill på sikt också ersätta det äldre stridsvagnsbeståndet. Och vi vill ha ett bättre utbildningssystem. Redan detta budgetår vill vi anslå 200 milj. kr. för att kunna genomföra repetitionsövningarna.

Vi menar också att det blir nödvändigt med ett extra försvarsbeslut hösten 1989 eller våren 1990, när ett fullständigare beslutsunderlag föreligger. Det beslutet blir avgörande för hållfastheten i den svenska säkerhetspolitiken.

Herr talman! Vi måste se till att vi har tillräckligt med insatsberedda, välutrustade och välutbildade förband ur alla försvarsgrenar och ur civilförsvaret för att kunna möta en motståndare som vill utnyttja svenskt territorium för sina syften. Endast med ett starkt försvar kan vi hävda freden.

Om vi inte är beredda att avsätta de medel som behövs, måste vi gå ut och tala om detta för medborgarna. Då måste vi säga: Vi har inte råd att försvara landet.

Vi måste tala om att vi tidigt måste uppge stora delar av territoriet för att sedan kanske föra strid i terräng som måhända är olämpligare för en anfallande.

Vi måste tala om att vi inte har råd att ge pansarförbanden nya stridsvagnar, att vi inte har råd att upprätthålla två ubåtsskyddsstyrkor, att vi inte har råd att ge vårt luftförsvar ökad effektivitet och att vi inte heller har råd att utbilda våra soldater så att de kan möta välutrustade luftlandsättningsförband eller infiltratörer som söker slå ut försvarets vitala anläggningar.

Är man beredd att ge svenska folket sådana besked, eller är man i stället beredd att anslå behövliga medel, så att devisen "Hela landet skall försvaras" får ett reellt innehåll?

Vi moderater vill gå den senare vägen. Jag hoppas att vi blir fler som är beredda att göra det.

Herr talman! Måtte aldrig en situation uppstå där man om oss politiker kommer att säga: Det ni gjorde för försvaret var för litet och gjordes för sent.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de moderata reservationerna.

I detta anförande instämde Sven Munke och Rune Rydén (båda m).

Anf. 2 KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! Arbetsordningen här i riksdagen gör att vi behandlar försvarsutskottets betänkande fristående från utrikesutskottets. Det är dock helt klart att utgångspunkten för hur vi formar vår försvarspolitik mycket intimt hänger samman med vår utrikespolitik. Utrikespolitiken skall tillsammans med försvarspolitikerna ge trovärdighet åt Sveriges vilja och förmåga att föra en alliansfri politik som syftar till neutralitet i krig.

Den försvarskommitté som förberedde 1987 års försvarsbeslut ägnade också stort intresse åt att både beskriva och bedöma den säkerhetspolitiska situation vi befinner oss i. När man följer dagens debatt i tidningar och annorstädes, kan det kanske vara svårt att tro att det faktiskt rådde bred enighet om de bedömningar som gjordes. Vi har givetvis haft dessa bedömningar som utgångspunkt vid årets behandling av försvarspolitikerna i utskottet. Detta faktum är värt att framhålla – särskilt som det i sig är mycket värdefullt.

De förändringar av hotbilden som skett sedan 1982 års försvarsbeslut är väl beskrivna i försvarskommitténs arbete.

Stormakternas konventionella styrkedominans kvarstår oförändrad. Vi ser ingen ljusning i detta avseende på nedrustningsområdet. Vi kan dock konstatera att inte ens stormakterna orkar fortsätta att vara så duktiga på alla operativa eller tekniska områden. Detta bör vi ha i minnet när vi gör våra bedömningar.

Vår karaktär av randstat, så att säga, mellan blocken har faktiskt blivit mer tydlig nu. Detta beror på det militärt låsta läget i Centraleuropa och de ökande räckvidderna för flygplan och vapen av olika slag. Av synnerlig vikt är också Murmanskbasens extremt stora betydelse.

Om en konflikt uppstår kan en utveckling som leder till militärt angrepp mot Sverige snabbt ske. Det vet vi. Vi vet också att ett militärt angrepp fortfarande kräver vissa förberedelser, bl. a. att militär i stor omfattning måste flyttas fram mot Sveriges gränser. Det är just denna förberedelsetid och denna stora transportrörelse som vi måste utnyttja militärt. Dessa förhållanden ger oss en rimlig chans att även i fortsättningen satsa på ett existensförsvar. Angriparen måste nämligen samtidigt gardera sig mot huvudmotståndaren.

Vissa slutsatser kan dras av hur hotbilden tecknas. En sådan slutsats är att det är angeläget för oss att satsa på ett starkt luftförsvar och på marina försvarssystem med uthållighet och god beredskap. För armébrigaderna är Norrlandsförbanden särskilt viktiga. Just dessa tankar ledde till de krav som folkpartiet ställde inför försvarsbeslutet, och de ligger nu också till grund för detta beslut.

För luftförsvarets del finns viktiga inslag i försvarsbeslutet vilka har sin grund i förslag framförda av folkpartiet. Den möjlighet vi nu har att i början på 1990-talet utöka luftförsvaret med en division genom att använda redan befintliga Drakenplan är framsprunget ur ett folkpartiförslag. Då förslaget första gången framfördes möttes det av oförståelse. Desto mer glädjande, herr talman, är det att konstatera att invändningarna tystnade och att ytterligare Drakenplan nu modifieras till ett antal motsvarande en division. Detta ökar handlingsfriheten på sikt – mycket beror på när personalsituationen medger utnyttjande av planen. Förstärkning av luftförsvaret genom anskaffande av luftvärn med längre räckvidd är också en av de satsningar som skall genomföras.

Det nytänkande som präglade försvarskommitténs arbete för marinens vidkommande påverkade också inriktningen i försvarsbeslutet. En prioritering av ubåtar och tunga kustrobotförband ansågs viktig i försvaret mot amfibieoperationer.

Herr talman! Något som fortfarande kastar sin skugga över föregående års försvarsbeslut är att det endast några månader efter det att riksdagen fattat sitt beslut uppdagades att försvarets driftskostnader kraftigt översteg de belopp som redovisats till försvarskommittén. Det handlade i första vändan om drygt 2 miljarder kronor för femårsperioden. Något som knappast framkommit i debatten efter försvarsbeslutet är att dessa brister inte var kända av *något* parti; utgångspunkten för jämförelser skall därför alltid utgå från att partiernas anslagsförslag drabbas lika såvitt gäller möjligheten att

genomföra yrkade anskaffningar. Olle Aulins anförande nyss visar att denna insikt tydligen helt saknas hos moderaterna. Det kan ju inte vara så, men han använde sig faktiskt av felaktiga uppgifter. Moderaterna föreslår i verkligheten inte ett öre mer till priskompensation än folkpartiet och socialdemokraterna. Det är en anständighetsfråga att moderaterna medger detta förhållande, så att det inte verkar som om de hade insikter som vi andra saknade.

Det är, för att uttrycka sig milt, givetvis klart otillfredsställande att underlaget visar sig innehålla sådana brister. Vi har under många år som försvarspolitiker hävdat att försvarets planeringssystem fungerar väl och faktiskt också framhållit att det borde vara ett föredöme för de civila delarna av den offentliga förvaltningen. Den bilden är i dag ordentligt havererad, och det måste framhållas att en av ÖB:s viktigaste uppgifter inför kommande försvarsbeslut är att återupprätta försvarets anseende på denna punkt, herr talman.

Vad som däremot ligger fast, enligt folkpartiets mening, är inriktningen i 1987 års försvarsbeslut. Eftersom det var en tioårig inriktning som beslutades innebär det inträffade möjligen vissa senareläggningar – inga förändringar i sak.

När det gäller uppföljningen av försvarsbeslutet har alla partier varit överens om att det är oerhört viktigt att vi noggrannare än förut följer upp regeringens och myndigheternas hantering av riksdagens beslut. Då riksdagen har beslutat om viss inriktning av freds- och krigsorganisationen, tillkommer det endast riksdagen att eventuellt förändra denna inriktning. En del erfarenheter från föregående period och en del uttalanden och tankar från försvarsgrenscheferna har lett till att vår vaksamhet nu är hög.

Det är i huvudsak två ting som har dominerat, och dominerar, försvarsdebatten. Det ena är arméns framtida organisation, det andra är ubåtsskyddet. Ubåtsskyddsfrågan kommer att behandlas i nästa vecka här i kammaren. Jag inskränker mig därför till att konstatera att det samförstånd som nåtts om satsningarna är värt att välkomna. Även om kränkningarna i sig är allvarliga, får naturligtvis våra ansträngningar att möta detta hot inte leda till att vårt existensförsvar får en annan inriktning. Det kan ju t. o. m. vara detta som främmande makter eftersträvar.

Vi väntar på att i höst få ta del av ÖB:s förslag till arméns framtida organisation. Detta förslag bör innehålla svar på frågan vilken kvalitet han vill ha på förbanden i framtiden och även redovisa hur många förband han kan inrymma inom givna ekonomiska ramar. Det viktiga nu är att lösa frågan om lämplig kvalitet i förhållande till den moderna hotbilden. Sedan får vi ta ställning till antalet krigsförband och allra sist bedöma vilka konsekvenser detta kommer att få för fredsförbandens antal och placering. Vi kan aldrig gå den omvända vägen!

Tyvärr dominerar debatten i dag – liksom alltid när förändringar inom armén aviseras – av hur fredsorganisationen skall utformas. Diskussionen borde mer handla om den uppenbara obalans som råder mellan kvantitet och kvalitet för huvuddelen av armén. Det står helt klart att kvaliteten inte motsvarar kraven i dagens och morgondagens stridsmiljö. Brister finns bl. a. i vad det gäller eldkraft, skydd, ammunitionsuthållighet och rörlighet. Vi i folkpartiet är positiva till en strukturomvandling av armén. Det kommer att

ges möjlighet att diskutera dessa frågor vidare inför beslutet om den framtida organisationen, men grundtanken att minska kvantiteten för att öka kvaliteten anser vi vara riktig. Vilken ekonomisk ram som blir nödvändig är en fråga för framtiden. Vi väntar nu på besked om vilken arméstruktur som ger bäst försvarseffekt med bibehållet anslag.

Olle Aulin, som sade att vi skulle tala om för svenska folket att vi inte har råd till vissa saker, vill jag fråga om moderaterna är beredda att ge svenska folket besked om de *verkliga* kostnaderna för de satsningar som moderaterna talar om vid alla tillfällen.

Herr talman! Förslagen i regeringens proposition bygger i huvudsak på att inriktningen i 1987 års försvarsbeslut fullföljs. Vi i folkpartiet fick inför det beslutet gehör för flertalet av de konkreta krav som vi ställt under utredningsarbetet och i de debatter som föregick beslutet. Jag undantar då givetvis en del krav vad gäller bl. a. arméns organisation, men detta kommer ju att behandlas senare. Vårt ansvar är nu att genom kommande beslut fullfölja den inriktning som lades fast. Jag yrkar därför bifall till hemställan i betänkandet 1987/88:11 i dess helhet.

Anf. 3 OLLE AULIN (m) replik:

Herr talman! Jag blev apostroferad av Kerstin Ekman. Jag hade inte tänkt föra någon lång debatt med folkpartiet, men lät mig säga följande.

Vi i moderaterna saknar inte insikt om verkligheten. Det är just därför som vi begär ökade anslag till försvaret.

Vi är medvetna om att det kommer att ta längre tid att nå målet och att täcka luckorna i anslagen än vad vi tidigare räknat med.

Verkligheten är densamma för oss som för andra, men just därför att vi ser den har vi t. ex. detta budgetår utöver den plan som tidigare var tänkt anslagit 200 milj. kr. extra för repetitionsövningar.

Vi är verkligen medvetna om att försvar kostar rejält med pengar, och vi vill hjälpa till att ta fram de pengarna.

Anf. 4 KERSTIN EKMAN (fp) replik:

Herr talman! Olle Aulin säger att man inte saknar insikt, och det är ju glädjande. Han säger också att det tar längre tid att nå målet. Det är ju bra om denna insikt finns och att Olle Aulin erkänner att det tar längre tid, men det var väldigt svårt att få fram detta innehåll, när man lyssnade på Olle Aulins första inlägg i den här debatten. Då fick man en känsla av att moderaterna satt inne med några upplysningar inför försvarsbeslutet som inte vi hade och att moderaterna skulle ha klarat sina åtaganden i samband med att vi beslöt om försvarets framtida inriktning i våras på ett helt annat sätt än de övriga partierna.

Jag tycker att vi en gång för alla kan slå fast: Ni hade inte mer pengar att kompensera de brister som uppdagades efter det att beslutet hade fattats. Den sanningen tycker jag i alla fall vi skall hålla på.

Anf. 5 OLLE AULIN (m) replik:

Herr talman! Vad Kerstin Ekman läser in eller inte läser in i mitt anförande vet jag inte riktigt. Det beror ju ibland också på mottagaren, inte bara på sändaren, att det stämmer bra.

Det verkar i alla fall som om man var omedveten om att 11 miljarder kronor extra under en tioårsperiod är ganska mycket pengar och att man kan få ut en hel del för de pengarna. Jag tycker inte man skall negligera de satsningar som vi gör.

Och jag sade att det förmodligen kommer att ta längre tid att fylla luckorna än vad vi hade hoppats.

Anf. 6 GUNHILD BOLANDER (c):

Herr talman! Den svenska neutralitetspolitiken är den främsta garanten för vår fred och vårt oberoende. Nyckeln till framgång ligger i vår förmåga att upprätthålla trovärdigheten kring våra strävanden. Den bästa förutsättningen för att uppnå trovärdighet är om vi kan visa omvärlden att Sveriges folk och de politiska partierna står enade kring värdet av vårt lands oavhängighet och frihet.

De nordiska länderna har som gemensamt mål att åstadkomma stabilitet och avspänning i norra Europa, även om man valt olika säkerhetspolitiska lösningar. Ett konsekvent fullföljande av dessa målsättningar har resulterat i ett framgångsrikt arbete. Vi har i vår del av världen under senare tid varit befriade från allvarliga kriser, men det betyder inte att situationen på våra breddgrader har varit statisk. Sveriges neutralitetspolitik måste därför fullföljas med fasthet och konsekvens.

Det är uppenbart att det nordeuropeiska och det nordatlantiska området har fått en ökad strategisk betydelse. Stormakterna har på olika sätt visat ett tilltagande intresse för utvecklingen på våra breddgrader. Det förekommer en ökad militär aktivitet och en starkt markerad teknisk utveckling från båda alliansernas sida i vårt närområde. Sverige måste därför vara fast beslutet att skydda landets territorium med alla tillgängliga medel och också demonstrera för omvärlden att våra gränser för oss är "heliga".

Det pågår en omfattande marin rustning, som medfört att allt större delar av det fria havet nu används av båda blocken för övningar och annan militär närvaro. En markant militär aktivitet pågår också i såväl Nordatlanten som Norra Ishavet men även i Östersjön. Det är svårt att se vem som skulle ha fördel av den spänningsökning som den pågående styrkeuppbbyggnaden i de nordliga farvattnen kan medföra, och därför måste de ledande militärmakterna iakttä återhållsamhet i vår del av världen.

De grundläggande riktlinjerna för Sveriges säkerhetspolitik har senast kommit till uttryck i samband med det försvarspolitiska beslut som togs i denna kammare för i dag exakt ett år sedan. Om dessa riktlinjer råder en bred politisk enighet, och detta är en betydande säkerhetspolitisk tillgång.

Vi har ifrån centerpartiets sida i detta sammanhang aktualiserat den nya situation som råder i Östersjön efter det att gränsdragningen mellan Sverige och Sovjetunionen blivit reglerad. En klar medvetenhet om de behov som vi pekat på har redovisats från ansvarigt håll, och vi förväntar oss förstärkningar av olika slag främst när det gäller kustbevakningens resurser. Detta har behandlats i kammaren i anslutning till propositionen om kustbevakningens centrala och regionala ledning. Vi är så långt nöjda i dag men kommer att följa utvecklingen med uppmärksamhet.

När man definierar vårt försvar heter det att det skall vara fredsbevarande,

stabiliserande och krigsavhållande. Förmågan att upprätthålla ett trovärdigt invasionsförsvar är härvid av grundläggande betydelse. Såväl utrustning som organisation och utbildning måste anpassas så att försvarsmaktens förmåga uppfattas som trovärdig i omvärlden.

Behovet av insatser i totalförsvarets civila och militära del är beroende av dels den säkerhetspolitiska situationen, som jag tidigare har beskrivit här, dels de allmänna förutsättningar som samhällsstrukturen ger. Från centerpartiets sida menar vi att den utveckling som skett och alltfört sker mot storskaliga lösningar, befolkningskoncentrationer och ett ökat internationellt ekonomiskt beroende i försörjningens alla delar medverkar till att vårt land blir alltmer både militärt och ekonomiskt sårbart. Att i ett kris- eller krigsläge upprätthålla grundläggande och vitala samhällsfunktioner blir allt svårare. Möjligheterna att skydda landets civilbefolkning blir allt mindre. Det decentraliserade samhälle som vi är förespråkare för skulle vara en viktig tillgång för såväl det civila som det militära försvaret i vårt land.

För precis ett år sedan fattades i denna kammare ett beslut om det svenska försvarets utformning under kommande femårsperiod. Det var ett majoritetsbeslut, som vilade på en uppgörelse om finansieringen mellan socialdemokrater och folkpartister. Centerpartiet och moderata samlingspartiet hade alternativa förslag, eftersom vi ansåg att uppgörelsen låg på en otillräcklig nivå. Av någon underlig anledning betecknades majoritetsbeslutet som ett trendbrott. Det var dock svårt att förstå var det trendiga bestod, när beslutet efter tre veckor av ÖB betecknades som helt ofullständigt och inte alls gav den utdelning för försvarsmakten som riksdagsmajoriteten trodde att man beslutat om. Det var i själva verket ett underkännande av beslutet.

I en centerreservation till majoritetens ställningstagande avseende gemensamma utgångspunkter för planeringen i totalförvarsbeslutet för ett år sedan anförde vi att centerpartiet inte kunde ställa sig bakom de importantaganden som regeringen föreslog skulle läggas till grund för planeringen när det gäller de långsiktiga försörjningsbehoven.

När regeringen nu återkommer i föreliggande budgetproposition med anvisningar om motsvarande planeringsförutsättningar får vi från centerpartiet – med hänvisning till vårt ställningstagande förra året – anledning att på nytt framhålla att det hotscenario som ligger till grund för de angivna planeringsförutsättningarna faktiskt präglas av ett visst godtycke. S- och fp-majoritetens förslag innebar ett ettårigt s. k. förkrigsskede med en gradvis minskande handel, med ett några månaders neutralitets- eller krigsskede och ett därefter följande efterkrigsskede med successiv återgång till normal handel. Ett sådant synsätt eftersträvar att söka leda i bevis att högre importantaganden än hittillsvarande planering kan motivera sänkt totalförvarsambition på väsentliga områden. Majoritetens resonemang gör det plötsligt möjligt för dem att sälja ut fredskrislager, nedbanta vårt ekonomiska försvar och allmänt reducera vår folkförsörjningsuthållighet. Detta innebär, som vi ser det, ett betydande risktagande. Ingen vet hur en eventuell framtida konflikt kan komma att gestalta sig. Det är omöjligt att frigöra sig från tanken att man först har fastslagit ett ekonomiskt utrymme och sedan konstruerat en hotbild som överensstämmer med detta. Självfallet har

ingenting tillkommit 1987 som skulle tala för minskade risker, jämfört med bedömningarna 1982, för långvarig avspärning. Det mycket uppmärksammade INF-avtalet och de positiva förtecken som finns kring denna överenskommelse har i det här sammanhanget inte ännu någon relevant betydelse.

Vi menar från centerpartiet att man måste vara ärlig i sina säkerhetspolitiska ställningstaganden. Nu har man fattat beslut och låter utreda sedan, men det måste vara en omvänd ordning när man skall förändra grundläggande antaganden och riskbedömningar. Vi har utvecklat dessa tankegångar i ett särskilt yttrande.

När överbefälhavaren i mars 1987 fick regeringens uppdrag att se över arméns framtida organisation var det på grund av att underlag för beslut om utbildningssystem och fredsorganisation inom armén saknades. Det som inledningsvis skulle vara en uppföljning av försvarskommitténs arbete 1984 och försvarsbeslutet 1987 har blivit ett utredningsarbete av anseende format med större förändringar än vad försvarsbeslutet innebar, och det sker helt inom myndigheterna.

Även om en viss avtappning har skett i försvarsutskottet, har det inte möjliggjort någon reell behandling. De genomgripande förändringar som redovisats hittills skall enligt uppgift överbefälhavaren slutgiltigt överväga och lägga fram förslag i oktober månad i år. Ett mellanbeslut skall fattas våren 1989, enligt planeringen.

Från centerpartiets sida har vi i partimotion Fö202 påtalat det orimliga i det som nu sker. I alla tider har försvarsbeslut föregåtts av parlamentariskt utredningsarbete, och vi har den bestämda uppfattningen att så skulle ha skett också inför 1989 års beslut. Riksdagen uttalade redan i samband med totalförsvarsbeslutet förra året behovet av parlamentarisk insyn och medverkan inför det mellanbeslut som förestår nästa vår. Detta har regeringen nonchalerat. Även om ett sådant parlamentariskt arbete så småningom kommer till stånd är det nästan att betrakta som en underlåtenhetssynd av regeringen att inte detta arbete är i gång. Det är nödvändigt att detta utredningsarbete kommer till stånd fortast möjligt, men tidsmarginalerna börjar bli knappa. Det finns risk för att den korta tid som kommer att stå till förfogande medverkar till endast en ytlig och tämligen summarisk förankring, vilket då kan försvåra möjligheten till enighet i riksdagen, när det blir så dags. Kravet på parlamentarisk insyn och medverkan finns utvecklat i reservation 1.

När det gäller planeringsramarna för den militära delen vill vi från centerpartiet räkna upp anslaget med 100 miljoner utöver propositionens förslag – och det är en uppföljning av den högre finansieringsnivå som vi föreslog inför försvarsbeslutet 1987. Redan vid ingången av försvarsbeslutsperioden konstaterades att det kommer att fattas flera miljarder kronor för att det skall gå att ge det militära försvaret den planerade inriktningen. Ett av de områden som blir satta på undantag på grund av bristande resurser är repetitionsutbildningen.

I budgetpropositionen säger försvarsministern: "Ett krigsförband som inte övas och samtränas med andra förband får en lägre kvalitet. Här kan ligga ett ökat försvarspolitiskt risktagande. Härutöver vill jag anmäla som min uppfattning att tvära kast i planläggningen av krigsförbandsövningar på sikt

riskerar att minska försvarsmaktens trovärdighet gentemot de värnpliktiga och därmed svenska folket.”

Ja, herr talman, vi delar försvarsministerns uppfattning på denna punkt. Men det faktiska förhållandet är att 33 300 värnpliktiga inom armén inte kallas in till repetitionsutbildning under 1988/89. Det är resultatet av regeringens försvarsbudget. Arméchefen har anmält att behovet är 75 500 man. Inom marinen är förhållandet ungefär detsamma, procentuellt. Vi har i vår partimotion Fö202 ursprungligen avsatt 40 miljoner till materielanskaffning för marinen. De behov för vilka dessa medel var avsedda har i allt väsentligt blivit tillgodosedda i den överenskommelse som nyligen har träffats mellan regeringen, centerpartiet och folkpartiet rörande förstärkning av skyddet mot främmande undervattensverksamhet och som finansieras i särskild ordning enligt förslag i ett betänkande som tas upp till debatt här i kammaren i nästa vecka. Mot denna bakgrund anser vi att hela anslaget på 100 miljoner bör tillföras försvarsmakten för förstärkning av repetitionsutbildning, vilket skulle väsentligt bidra till en nivåhöjning i enlighet med försvarsministerns uttalande. Detta förslag återfinns dels i reservation 5, dels i ett särskilt yttrande.

I reservation 6 har vi tagit upp betydelsen av att betrakta personalen som försvarsmaktens största resurs. Personalfrågorna måste prioriteras och förändringar genomföras med stor hänsyn till personalpolitiska faktorer. Vägledande bör vara att beslut fattas så nära produktionen och den anställda som möjligt. Åtgärder som på kort tid skulle ge effekt är exempelvis bättre och mer långsiktig planering av den enskildes utveckling, möjligheter till frivilliganställning och tillfällig omfördelning mellan förband med olika befälsläge.

Herr talman! För att vi skall kunna lösa uppgifterna så som statsmakterna definierat dem i sina operativa grunder för totalförsvaret krävs på grund av vårt lands stora yta ett stort antal förband med en för sin huvuduppgift anpassad organisation och utrustning. En fortsatt omstrukturering av fredsorganisationen är naturlig för att nya behov skall kunna tillfredsställas på ett rationellt och ekonomiskt godtagbart sätt. När det nu förs en diskussion i landet om en minskning av antalet fredsförband, ser vi det som en nödvändighet att det också i framtiden finns minst ett förband eller en militär myndighet i varje län – inte minst med tanke på frivilligorganisationernas arbete.

Ett stort antal förband nödvändiggör i sin tur att det militära försvaret, med tanke på vår fåtaliga befolkning, grundas på allmän värnplikt. Det som nu sker på myndighetsnivå tyder på att man kan vara på väg bort från de grundläggande principerna för det svenska försvaret, nämligen den allmänna värnplikten. Den är enligt vår mening den viktigaste byggstenen i försvaret. Den har en ideologisk-demokratisk dimension men också en försvarsteknisk. Från centerpartiets sida känner vi en stark oro för en utveckling som skulle innebära stora variationer i utbildningstid och uppgifter. Det skulle begränsa flexibiliteten hos försvarsmakten i icke önskvärd grad.

Vi har i reservationerna 9, 10, 11, 12 och 13 utvecklat centerns syn på dagens värnpliktsfrågor när det gäller exempelvis ny värnpliktsocial utredning, utredning om trafiksäkerhetsfrågor, ett heltäckande försäkringsskydd

och slutligen att grundutbildningen skall jämföras med fem månaders förvärvsarbete vid ansökan om kontant arbetsmarknadsstöd.

Vi har i ett särskilt yttrande pekat på att den s. k. 10/4-utbildningen i större utsträckning lämpligen kunde tillämpas vid förband med många fjärrekrytade. Det skulle också verksamt bidra till att underlätta organiserandet av hemresorna. När det i övrigt gäller värnpliktsresorna är det att beklaga att Herculesplanen på grund av brist på besättningar inte kan utnyttjas i större utsträckning än som nu sker.

Herr talman! Vad gäller totalförsvarets civila delar fullföljer vi från centerpartiet vår linje från försvarsbeslutet i fjol, och det kommer Ingvar Karlsson i Bengtsfors att vidareutveckla i sitt anförande.

Med det anförda yrkar jag härmed bifall till samtliga reservationer av Ingvar Karlsson och mig.

Prot. 1987/88:131
1 juni 1988

*Planering och anslag
för totalförsvaret*

Anf. 7 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! För ganska precis sex år sedan diskuterades 1982 års försvarsbeslut här i kammaren. Det var den borgerliga regeringens förslag, och det var första gången som JAS-projektet fördes upp till omröstning och beslut i den svenska riksdagen. Vi sade då från vpk – vilket vi för övrigt hade gjort långt tidigare, men vi framhöll det alltså speciellt inför detta beslut – att det i framtiden skulle komma att visa sig att detta stora och dyrbara flygplansprojekt, den allmänna värnplikten samt upprätthållandet av ett totalförsvär i Sverige i något så när vettig mening, med minskad sårbarhet, inte kunde genomföras samtidigt, om man inte var beredd att mycket kraftigt höja anslagen eller göra genomgripande omorganisationer, förändringar och stora besparingar inom olika sektorer av totalförsvaret.

Nu är vi där, herr talman – det har blivit så. Vi har inte råd. Vi vet fortfarande inte riktigt hur JAS-projektet kommer att slå ut, hur planet kommer att beväpnas eller vad det kommer att duga till. Projektet har redan slukat en massa pengar och kommer att sluka otroligt mycket mer pengar.

Det talas nu, precis som här anfördes från centern, mer eller mindre öppet om att värnpliktsförsvaret måste förändras i grunden. När man då börjar tala om värnpliktsutbildningstider på tio veckor har man lämnat den grundläggande idén om utbildning av alla svenska män till försvaret.

Sårbarheten, som vi från vårt partis sida i 10–15 års tid har lyft fram i debatter, artiklar, riksdagsförslag m. m., ökar ständigt i det svenska samhället. Nu talar alla partier många vackra ord om detta, men mycket litet konkret görs.

Allt detta underminerar naturligtvis trovärdigheten i det svenska totalförsvaret. Det finns inte i dagens läge något svenskt totalförsvär. Det är en myt som alla försöker bygga upp i högstämnda ordalag. Det svenska samhället och de militära och civila organisationer som skall fungera under kriser och krig kommer mycket snabbt att falla ihop när verklighetens hårda piska viner. Det vet ni också, men i den allmänna debatten förs det inte fram, utan ni försöker genom floskler och vackert tal sudda bort de fakta som alla känner till.

Alliansfriheten, som har tagits upp i samband med två stora debatter i riksdagen under våren, om EG och om vapenexporten, är på väg att urholkas

helt och hållet på grund av den förda politiken. Det har talats om samarbetsavtal i samband med krigsmaterielexport och varit stort rabalder, men det är ganska ointressant. Det finns ca 60 samarbetsavtal med främmande stater, så som har påpekats i utrikesutskottets betänkande om vapenexport, och av dem är det egentligen bara tre som berör krigsmaterielexporten, medan resten i stor omfattning berör importen till det svenska försvaret. Det stora samarbetsavtalet gäller framför allt JAS, där Sverige är bundet till NATO-staterna, med USA i spetsen, för att kunna bygga detta plan. JAS-planen är långt ifrån svenskt, även om det kallas så, och består huvudsakligen – särskilt i de vitala delarna – av importerade komponenter.

Det vore välgörande om det någon gång kom till stånd en debatt om det svenska totalförsvaret där dessa synpunkter något så när ärligt fördes fram, men det har jag aldrig någonsin varit med om under mina år här i riksdagen eller i andra sammanhang när svaret har debatterats. Denna politik bygger på myter, klichéer och potemkinkulisser. Alla ni i de partier som driver denna politik är ansvariga. Ni lurar svenska folket att tro att Sverige har ett totalförsvaret av den art som ni talar om, men som i verkligheten inte existerar.

Jag har nämnt sårbarheten, och det kan vara värt att också påminna om fjolårets försvarsbeslut. Det var ganska fantastiskt. Genom en mycket kraftig nedskärning av just de civila delarna av totalförsvaret lyckades folkpartiet och socialdemokraterna få loss så mycket pengar att de kunde ro i land en uppgörelse om det militära försvaret. Det var inte välplanerade undersökningar eller grundliga analyser av vad som kunde behövas på det ena eller andra området som ledde till uppgörelsen mellan socialdemokraterna och folkpartiet utan krasst ekonomiska skäl. Man kunde inte ta ut så mycket pengar i höjda skatter eller på annat sätt för att sy ihop beslutet, och därför skars delar av totalförsvaret ner mycket kraftigt, bl. a. beredskapslagren, som alla känner till. De reella anslagen minskades naturligtvis också.

Detta kan bara göras en gång, och nästa gång ni skall göra upp kommer det inte att finnas några lager att sälja ut. Det är självklart att exempelvis oljelagren skall minskas när oljeförbrukningen minskar, men det är ingenting som säger att de skall minskas så drastiskt, att alla andra lager skall säljas ut eller att beredskapen på försörjningsområdet skall minskas så här kraftigt.

Beslutet var oansvarigt och vilade helt och hållet på budgettekniska skäl, inte försvarspolitiska. Det var ett rent underkännande av allt slags försvarspolitisk planering. Det betyder en 15-procentig nedskärning av de redan knappa resurserna inom det civila försvaret. När skall resurserna återföras så att sårbarheten minskar, det som ni alla talar så vackert om?

I dessa sammanhang kommer vpk naturligtvis att stödja de centerreservationer vari dessa frågor tas upp. Vi instämmer i de slutsatser som där dras.

När det gäller anslag, herr talman, har det militära försvaret fått en kraftigt minskad andel av den gemensamma kakan sedan 1960-talet. Det är helt korrekt, vilket också har påpekats i dag av generalmajor Wiktorin i en debattartikel i Dagens Nyheter. Den samlade militärkostnaden i förhållande till BNP – eller BNI eller vilket mått man än använder – har minskat. Men det är ingenting som säger att militärkostnaden skall vara oförändrat 4 % som på 50- eller 60-talet. Tvärtom finns det naturligtvis all anledning att man omprövar och genom bättre organisation, bättre planering och en annan

struktur på det svenska försvaret – speciellt den militära delen – minskar de militära anslagen. Det är inget axiom som säger att dessa ständigt skall uppgå till 4 % eller t. o. m. stiga. Men det är ju här som det inte har skett någonting. JAS-projektet, som jag började tala om, och som har satt sin prägel och kommer att sätta sin prägel på den svenska försvarsdiskussionen under det närmaste decenniet, har helt och hållet förtryckt det hela. Orsaken är den att projektet har tagit så stor del i anspråk av de krympande anslag som det totala försvaret har fått. Jag anser att militärkostnaderna kan sänkas, men då måste man veta vad man gör och inte starta jättestora projekt i samarbete med en av stormaktsallianserna. Därmed förtrycker man hela planeringen, undergräver förtroendet och gör vårt totalförsvaret – även det militära försvaret – till en koloss på lerfötter, vilket jag har påpekat flera gånger tidigare i sådana här debatter.

Detta är läget inför 90-talet. Om man inte tar det här i beaktande och vidtar de ändringar som behövs och frigör sig från beroendet av NATO och bygger upp ett verkligt svenskt alliansfritt försvar som kan vara något slags garant för neutralitet i händelse av krig, kommer vi mer och mer att dras in i samarbetet med NATO-alliansen, med alla de konsekvenser som detta kan få för Sveriges självständighet och nationella oberoende. Det skall bli intressant att se hur det hela utvecklar sig i fortsättningen.

Med detta vill jag, herr talman, yrka bifall till vpk:s motioner och till de centerreservationer som vi anser vara viktiga, speciellt när det gäller det civila försvaret och värnpliktsområdet.

Anf. 8 OLLE GÖRANSSON (s):

Herr talman! I försvarsutskottets betänkande 1987/88:11 behandlas frågor rörande planering och anslag för de militära och de civila delarna av totalförsvaret. Några större överraskningar hittar man kanske inte, eftersom det här är det andra året i den nu pågående femåriga planeringsperioden. Jag vill påstå att planeringsinriktningen på fjolårets försvarsbeslut fortfarande står sig. Därmed är inte sagt att allt är problemfritt, vilket dagens debatt har visat och kommer att visa. Kanske visar det sig ännu mera nästa år när arméns framtida utveckling skall beslutas.

I dagens debatt vill jag främst uppehålla mig vid de säkerhets- och försvarspolitiska frågorna samt de grundläggande värderingarna i vår försvarspolitik. Åke Gustavsson kommer att främst ta upp de frågor som rör det militära försvaret och Barbro Evermo Palmerlund de frågor som gäller de civila delarna samt personalen och värnplikten.

Herr talman! Jag tror att man tryggt kan påstå att den säkerhetspolitik som regeringen bedriver har ett hundra procentigt stöd i denna riksdag. När vi för några dagar sedan i den här kammaren hade en ingående diskussion om svensk vapenexport kunde jag konstatera att ingen av talarna utgick ifrån att det var fel på den försvarspolitik som ligger till grund för behovet av en egen vapenindustri och som också har nödvändiggjort en viss export. Nej, snarare var oron den att en för stor export och för mycket samarbete med andra länder skulle kunna skapa problem när det gäller trovärdigheten i vår säkerhetspolitik. Självfallet är det därför av stor vikt att det samarbete som vi har med andra länder inte leder till sådana läsningar att vi i en krigssituation

blir beroende av dessa. Vår förmåga att i fred planera för krigets krav när det gäller produktion, reparation och underhåll av vår utrustning är därför viktigare än vad man i allmänhet tror på.

Försvarsministern konstaterar i proposition 100 att Sveriges säkerhet i hög grad är beroende av den internationella utvecklingen, särskilt av relationerna mellan stormaktsblocken i Europa. Därför hälsar vi med största tillfredsställelse avtalet om avskaffandet av medeldistanskärnvapnen, och vi hoppas att de pågående samtalen i Moskva skall leda till en kraftig minskning av de strategiska kärnvapenarsenalerna och begränsningar av kärnvapenproven. Kan dessutom en uppgörelse om förbud mot kemiska vapen komma till stånd i Genève, ja, då har det hänt mer positivt i år än under flera årtiondens nedrustningsarbete. För vår del innebär dock inte detta att vi därmed kan slå oss ned och börja i ändra i vår försvarsplanering. Däremot bör det kunna leda till att några av de mest djävulska vapnen förpassas från vissa länders vapenarsenaler.

I detta sammanhang vill jag kommentera moderaternas reservation 2, där moderaterna kräver en omprövning av grunderna för vår försörjningsberedskap. Denna fråga behandlade vi ingående förra året, och jag kan inte se att det har inträffat någonting så revolutionerande att det motiverar att vi företar en omprövning i år. En prövning när det gäller krigets längd, fredskris och annat sker automatiskt i försvarskommittéerna och beaktas i försvarsbeslut. Men att nu göra en omprövning anser jag inte vara realistiskt. Det blir först inför 1992 års stora försvarsbeslut som en sådan prövning automatiskt blir aktuell.

I försvarsledningen pågår för närvarande ett intensivt arbete för att komma fram med ett förslag till hur vår framtida armé skall utbildas, utrustas och organiseras. Det förslaget skulle egentligen ha inrymts i 1987 års försvarsbeslut, men beroende på olika faktorer, som jag inte skall gå in på här, blev det inte så. I slutet av september i år kommer överbefälhavaren att lägga fram ett nytt förslag, som riksdagen skall ta ställning till våren 1989.

Personligen måste jag säga att jag i dag känner en viss oro för att något skall gå snett vid denna stora omstöpning, eftersom förslaget med all sannolikhet kommer att beröra en stor del av den civila och den militära personalen inom armén. Det är därför av största vikt att inga förhastade eller ogenomtänkta organisationsförändringar leder till att personalen, den viktigaste resurs som vi har inom armén, förlorar tilltron till sin viktiga arbetsuppgift, nämligen att förbereda sig själv och våra värnpliktiga till att försvara vårt land, så att vi får leva i fred och oberoende och därmed ge regering och riksdag möjlighet att omskapa det svenska samhället till ett ännu bättre samhälle.

I försvarsutskottet har vi haft full insyn i det arbete som överbefälhavaren bedriver. Det innebär att ett trettiotal riksdagsledamöter har haft möjlighet att följa de olika faserna i utredningen. Några ställningstaganden har inte gjorts och kommer inte att göras förrän det föreligger ett fullt färdigt förslag i slutet av september. Trots den stora insyn som många har haft i arbetet envisas centerpartiet, senast i reservation 1 och Gunhild Bolander i sitt anförande här, att ständigt återkomma med krav på parlamentarisk insyn och medverkan.

Jag måste fråga centerns representanter: Är icke försvarsutskottets

ledamöter tillräckligt representativa för den svenska parlamentarismen?

Självfallet kommer regeringen att snart utse ett mindre antal än dessa 30 för att medverka i slutfasen av detta arbete, precis i enlighet med vad riksdagen uttalade i fjol – att när överbefälhavarens förslag föreligger skall parlamentarisk medverkan ske innan riksdagen skall fatta beslut nästa år.

I reservation 3 för moderaterna till togs att FU-88 – alltså nämnda utredning – skulle leda till att nuvarande operativa uppgifter inte längre skulle kunna fullgöras i framtiden. Låt mig bara säga att i direktiven från regeringen till överbefälhavaren står målet för vårt totalförsvaret fast. Som alla vet är målet för den svenska säkerhetspolitiken att varje del av landet skall försvaras och att militära angrepp skall kunna mötas varifrån de än kommer. Jag skulle vilja se den överbefälhavare som lägger fram ett förslag utan att dessa av riksdagen fastställda mål innefattas.

Herr talman! Det är inte enbart inom det militära försvaret som förändringar pågår. Som kammaren säkert vet utreds frågan om vårt framtida skyddsrumbyggnad. I 1984 års försvarskommitté kunde vi konstatera att det med nuvarande skyddsrumshyggeplanering skulle ta flera årtionden in på 2000-talet innan skyddsrum kom till stånd på de orter där risken för flygangrepp är störst. Jag är övertygad om att det arbete som nu pågår skall leda till att de orter där risken och bristen på skyddsrum är störst kommer att bli prioriterade i det framtida skyddsrumbyggnad. Därför anser jag det inte vara meningsfullt att, som nu centern förslår i reservation 18 anslå ytterligare pengar för skyddsrumbyggnad. Jag tror att det är idé att vänta tills de nya förslagen om denna prioritering läggs fram. Till dess kan vi ligga litet lågt.

I reservation 19 gör moderaterna ett uttalande om forskning och försvarsindustri och kommer sedan in på sysselsättningsläget på Karlskronavarvet. Eftersom vi i nästa vecka skall diskutera den trepartiöverenskommelse som kommer att leda till dels en förstärkning av marinens totala resurser, dels ett bättre sysselsättningsläge på Karlskronavarvet, vill jag här inskränka mig till att säga – precis som utskottet uttalar under punkt 6 – att forskningsresurser och en egen försvarsindustri är av väsentlig betydelse som stöd för vår säkerhetspolitik.

Olle Aulin har här vid flera tillfällen hävdat att ger vi bara marinen och de andra vapengrenarna mer pengar, mer utrustning, så kommer det att bli ett bättre försvar. Jag är, herr talman, inte riktigt överens med Olle Aulin på den punkten. Det finns även andra faktorer som påverkar ett försvars resurser och kvalitet. Jag tycker att hans underlåtenhet att nämna personalen som en viktig resurs var ganska enastående. Han borde fundera över detta – att det inte bara är vapen vi behöver utan att vi i första hand behöver människor, som med sitt kunnande kan stå för det väsentliga i vårt försvar.

Till Kerstin Ekman vill jag säga att jag tycker att det är bra att både ni i folkpartiet och vi socialdemokrater håller fast vid det beslut som vi fattade i fjol, att vi på alla punkter har kommit till samma konstaterande. Jag tror att vi är överens om att de matematiska beräkningsmetoder som moderaterna ägnar sig åt knappast skulle göra sig på någon matematisk institution här i landet – och kanske inte någon annanstans heller.

Till Gunhild Bolander skulle jag vilja säga – trots vissa delar av hennes

Prot. 1987/88:131
1 juni 1988

*Planering och anslag
för totalförsvaret*

anförande – att jag tycker att centern i år verkar ha närmat sig folkpartiet och oss i det här sammanhanget. Då tänker jag inte bara på nästa veckas beslut om mera resurser till marinen, utan jag tycker rent allmänt att jag i fru Bolanders tal i dag fann större enighet med det beslut vi fattade i fjol, och det upplever jag självfallet som mycket glädjande.

Jag kommer inte att ta upp de bitar som hon var kritisk till när det gäller repetitionsutbildningen, och hennes förslag till mera pengar – 100 milj. kr. Jag vet att Åke Gustavsson senare i debatten kommer att belysa detta. Barbro Evermo Palm Lund kommer att utförligt redogöra för värnpliktsfrågorna.

Låt mig avslutningsvis säga några ord till herr Söderqvist. Jag har alltid uppskattat Oswald Söderqvist när vi diskuterat de här frågorna – hans kunskande som f. d. anställd i försvaret och hans vilja att hela tiden hålla debatten på hög nivå när det gäller dessa frågor. Visst har vi under årens lopp haft olika åsikter om vad vi får plats med och inte får plats med inom våra försvarsramar. Men allvarligt talat, Oswald Söderqvist – skulle era förslag leda till att vi skulle få bättre balans, bättre utrymme för det försvar som vi har? Därvidlag har vi tyvärr inte fått det besked från vänsterpartiet kommunisterna som man skulle kunna önska sig.

Det är lätt att säga nej till JAS, det är lätt att säga nej till stridsvagnar, att säga nej till än den ena, än den andra uppgiften. Men det är litet svårare om man samtidigt skall redovisa något alternativ, och det skulle vara glädjande om vi här finge reda på vad det är för flygplan vi skall ha om vi inte skall bygga ett eget. Eller skall vi inte ha något? Skall vi inte ha ett flygplan för vårt neutralitetsförsvar, där ju flygvapnet spelar stor roll? Skall vi kanske köpa planet? Och varifrån? Jag tror att Oswald Söderqvist är lika medveten som jag om att de flygplan som var alternativ till JAS fanns på västsidan – och de skulle inte ha ökat vårt oberoende, utan de skulle snarare ha medfört en annan inriktning.

JAS är inte svenskt, säger Oswald Söderqvist. Det är rätt. Stora delar av JAS-flygplanet kommer att vara importerade, kommer att ha arbetats fram i samarbete med andra länder – USA, Västtyskland, England m. fl. Men låt mig fråga: Är Volvo-bilen inte heller svensk? Vi lever i en värld där vi har ett stort arbetsutbyte mellan länderna. Jag vågar påstå att det blir mer svenska delar i JAS-flygplanet än vad det är i de svenska Volvo-bilarna.

Detta tycker jag att Oswald Söderqvist skall lägga på minnet – inte minst i dessa dagar, när man från östsidan kräver ett närmare samarbete, en ökad öppenhet, utbyte av teknik och annat mellan västvärlden och östvärlden. Detta ökade samarbete ser jag som ett led i ett skeende som innebär att vi får större förståelse mellan de olika blocken.

Herr talman! Jag hoppas att det av det sagda klart har framgått att jag yrkar bifall till hemställan i försvarsutskottets betänkande nr 11 och i konsekvens med detta avslag på samtliga reservationer.

Anf. 9 OLLE AULIN (m) replik:

Herr talman! Olle Göransson tog upp vår reservation 2 om vissa för totalförsvaret gemensamma utgångspunkter för planeringen. Vad vi säger där är att en storkonflikt mellan de bägge maktblocken kan komma att bli en

världsbrand av en intensitet och varaktighet som går långt utöver vad som sågs i de planeringsantaganden som regeringen har fastställt.

Vi säger också att det nordeuropeiska och nordatlantiska området omedelbart kan bli berört av en sådan världsbrand, som under en längre tidrymd kan innefatta serier av mer eller mindre omfattande konventionella krigsoperationer i stora delar av världen. Man måste studera olika scenarier och vara lyhörd för de slutsatser de leder till.

Olle Göransson säger att målet för vårt försvar, att vi skall försvara hela landet, står fast. Men om målet står fast måste också resurserna härför stå till förfogande. Det är klart uttalat av ÖB att vi med de resurser som utredningen skall utgå från inte kan möta, hejda och slå tillbaka en motståndare. Visst får vi större effekt i vårt försvar om vi kan anslå ytterligare medel till det.

Det har under senare år skett en omfördelning så att allt mindre pengar kan avdelas till materielsidan. Försvaret kan alltså inte förnyas på det sätt som är önskvärt. Pengar skall avdelas också till den fast anställda personalen, och till ökade värnpliktsförmåner, som jag nämnde i mitt anförande. Olle Göransson. Personalen är en viktig faktor, men den omfördelning som skett gör att vi har fått alldeles för små resurser till en materiell förnyelse.

Anf. 10 KERSTIN EKMÄN (fp) replik:

Herr talman! Min replik är inte föranledd av att jag vill bemöta någonting som Olle Göransson har sagt i dag. Jag vill däremot från folkpartiet säga adjö och tack till Olle Göransson. Denna debatt är såvitt jag förstår den sista som Olle Göransson deltar i i denna kammare.

Det är inte någon överdrift om jag säger att det nog inte finns någon försvarspolitik som har spelat en mer framträdande roll inför så många försvarsbeslut som Olle Göransson har gjort. Han deltog redan i den kommitté som arbetade inför 1972 års försvarsbeslut, och på den vägen har det varit ända fram till nu.

Som vice ordförande i försvarsutskottet har Olle Göransson följt upp kommittéarbetet och svarat för vad som kan kallas den löpande verksamheten mellan försvarsbesluten. Olle Göranssons kunnsighet kompletterad med det förhållandet att Olle Göransson är en mycket trivsäm person, som det har varit lätt att samarbeta med, har gjort att vi upplevt honom på ett mycket positivt sätt.

Folkpartiet vill genom mig framföra ett mycket stort tack till Olle Göransson för alla de gångna årens samarbete.

Anf. 11 GUNHILD BOLÄNDER (c) replik:

Herr talman! Olle Göransson och jag har tydligen något olika uppfattningar om vad som menas med parlamentarism och medverkan i förberedelsearbetet. Vi har, som jag sagt, haft en insyn i försvarsutskottet. Jag menar dock att det är en stor skillnad mellan insyn och medverkan. Det blir ingen reell behandling när vissa avsnitt bara föredras och det ges möjlighet bara till några minuters diskussion.

Jag vill bestämt tillbakavisa Olle Göranssons uppgift att 30 personer deltagit i detta arbete. 30 personer har aldrig någonsin suttit med på försvarsutskottets sammanträden. Det är en alltför högt tilltagen siffra. Även

om alla som det gäller naturligtvis haft möjlighet att närvara, har antalet aldrig uppgått till 30.

Jag tror att den parlamentariska utredning som väl ändå så småningom tillsätts kommer att få erfara att dess arbete igångsatts på ett ganska sent stadium. Jag tror också att den kommer att konstatera att tiden för dess arbete blir mycket kort, såvida man inte senarelägger det beslut som skall fattas på våren 1989. Detta återstår dock att se.

Till dem som i dag är tillskyndare av en parlamentarisk kommitté hör – vilket torde vara bekant för kammarens ledamöter – också folkpartiledaren Bengt Westerberg. Det är alltså inte bara fråga om ett påhitt av centerpartiet. Allt fler människor har den uppfattningen att en bredare medverkan måste komma till stånd för att vi skall kunna arbeta fram ett gott resultat.

Det är naturligtvis bra att konstatera att också Olle Göransson känner oro inför de i vissa avseenden stora förändringar som har aviserats. Jag tror att det är nödvändigt att vi ger uttryck för sådana stämningar inför dem som arbetar med förändringsfrågorna. Vi måste nog handskas varsamt med förändringar av den dimension som det kan bli fråga om för den personal som det ytterst gäller.

Jag vill till slut instämma i det tack som har riktats till Olle Göransson och uttrycka min tillfredsställelse med det samarbete som jag har haft med honom. Jag vill gärna göra detta, även om mitt direkta samarbete med Olle Göransson har sträckt sig över en relativt kort period. Det har givit mycket i utbyte, och jag hoppas att Olle Göransson får viktiga ting att förvalta också i framtiden.

Anf. 12 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Det är alltid intressant att gå tillbaks i handlingarna. Jag har här framför mig ett utdrag ur Utrikespolitiska institutets tidskrift *Internationella Studier* 1982:4 rubricerat "Säkerhetsrisker vid militär anskaffning: JAS som exempel". Den är skriven av den inte helt okände forskaren Björn Hagelin. Jag har här också ett utdrag ur *Stockholms-Tidningen* den 15 februari 1983: "Vapen-export för miljarder – vid ett ja till JAS-projektet".

Det är detta som det handlar om, Olle Göransson. Det handlar om vårt oberoende och vår självständighet. Det handlar, som jag vid så många tillfällen framhållit, om vad som brukar sägas i försvarskommittéer och i försvarsutskottets uttalanden och i olika försvarsministrars deklARATIONER, att materielanskaffningen till det svenska försvaret aldrig någonsin får leda till att vårt oberoende sätts i fara, till att vi blir beroende av import utifrån. Men det här är ju raka motsatsen. Det gäller inte bara beträffande JAS-projektet utan också i en mängd andra sammanhang, men det är ett bra exempel.

Visst anser både jag och mitt parti att vi behöver ha flygplan, speciellt i dagsläget, för att hävda våra gränser, avvisa kränkningar osv. Men ingenting säger att vi skall välja ett sådant projekt som JAS, som för övrigt med mycket stor tvekan anammades också av socialdemokraterna – det har kanske Olle Göransson glömt vid det här laget. Jag vill erinra om de berömda sju punkterna och om att avgörandet i försvarskommittén 1981 om JAS-projektet skedde med hjälp av ordförandens utslagsröst.

Vi hade mycket väl kunnat köpa ett plan från USA. Frankrike eller

Västtyskland. Det hade inte alls varit något fel i det. Inom handeln med krigsmateriel råder, som alla vet, köparens marknad, t. ex. när vi säljer själva. Man får mycket goda kontrakt, mycket goda garantier för reservdelar, kompletteringar osv. Speciellt på militärflygplansområdet är det oerhört enkelt.

Vid ett val exempelvis av det amerikanska Northrop-planet när det var aktuellt att ta ställning till JAS hade vi kanske kommit undan 15–20 % billigare. Detta skulle inte på något sätt ha medfört större bindningar utan mindre sådana, eftersom man då hade haft ett enkelt kontrakt med skyldigheter och rättigheter inbakade. Det skulle inte ha varit fråga om något stort samarbetsprojekt, där vi bygger vehikel tillsammans med den ledande stormakten i en av allianserna, USA. Som jag påpekade senast för några veckor sedan innebär projektet dessutom att vi exporterar delar av motorn till planet, som tillverkas av Volvo Flygmotor i Trollhättan.

Jämförelsen med Volvobilarna är barnslig – här talar vi om krigsmateriel, inte om bilar som rullar i fredstid på våra vägar.

Anf. 13 OLLE GÖRANSSON (s) replik:

Herr talman! Låt mig först tacka för Kerstin Ekmans ord och de instämmanden som gjordes av Olle Aulin och Gunhild Bolander. Det är med stor saknad som jag lämnar dessa debatter. Men jag kan lova er att jag även framöver med stort intresse kommer att följa riksdagens vidare arbete med dessa frågor. Jag har vid ett tidigare tillfälle sagt att dessa frågor kanske är grundläggande för att vi över huvud taget har denna kammare, denna möjlighet att här utbyta tankar om samhällets olika områden. Tack för era ord!

När det gäller försörjningsberedskapen och planeringen vill jag säga följande till Olle Aulin. De scenarion vi diskuterade inför det senaste försvarsbeslutet visade klart för oss att en fredskris på längre tid än ett år inte är att räkna med. Vi var också ganska övertygade om att det vid ett krig i vårt närområde inte kommer att röra sig om år, utan om månader. Detta är en bedömning man kan göra från historisk utgångspunkt, men också med utgångspunkt i hur snabb förslitningen av materiel är i konflikter. Många säger: Titta på andra världskriget, titta på kriget Iran–Irak osv. Där händer just detta, man slåss i ett par månader och sedan är man tvungen att reorganisera sig, skaffa mer materiel, få fram fler värnpliktiga osv. Detta visar att den försörjningsberedskap vi bygger vår försvarsplanering på är realistisk, och det finns ingen anledning att ompröva den före 1992.

Det gläder mig att Oswald Söderqvist inte längre ser import som något ont. Jag kan inte komma ifrån att jag känner en större trygghet ju mer vi själva kan tillverka i vårt land i stället för att handla det utifrån. Men om vi köper utifrån, skall vi göra det på ett sådant sätt att vi inte blir beroende av något annat land. Det skall gå till så att vi skaffar resurserna i fred, så att vi den dag kriget utbryter skall kunna tillverka, underhålla och fortsätta att hålla vår materiel i drift. Det är det som är poängen, enligt mitt sätt att se.

Anf. 14 OLLE AULIN (m) replik:

Herr talman! Jag vill bara helt kort säga något om detta med förutsättningarna för planeringen och uthålligheten. Det finns en stor osäkerhet i bedömningarna. Den saken måste vi vara överens om. Det räcker att ta Vietnamkriget som exempel. Låt mig också säga till Olle Göransson att jag tycker att det är skönt att ha en motståndare med en i grunden så positiv inställning till försvaret. Jag hoppas att Olle Göransson i fortsättningen vill använda sig av denna positiva inställning för att påverka sina partikamrater, så att vi får ett allt bättre försvar.

Anf. 15 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Jag har inte alls ändrat uppfattning. Vi har alltid ansett att det naturligtvis skall finnas ett flygförsvar i vårt land. Men vi har också alltid varit emot de dyrbara satsningar som gjorts. De har enligt vår uppfattning varit alldeles för dyrbara och inte motiverats av några genomtänkta säkerhetspolitiska skäl.

Jag vill gå tillbaka till frågan om vårt beroende. Vi är helt beroende av framför allt USA när det gäller högteknologi till exempelvis JAS. Det är ointressant att tala om att 80 %, 75 % eller 50 % av JAS-planet – vilket procenttal man nu väljer – har svensktillverkats. De vitala, avgörande delarna av JAS och alla andra flygplan under efterkrigstiden har vi köpt från USA. Det var därför vi t. ex. inte fick exportera Viggen till Indien – om nu någon kommer ihåg det – vilket vi gärna skulle ha gjort. USA sade nej, därför att USA hade släppt till delar i det planet som landet inte ville att vi skulle sälja vidare. Detta är ett exempel så gott som något.

Olle Göransson försöker fortfarande hålla liv i myterna att det är fråga om ett svenskt plan och att vi skulle vara oberoende osv. JAS-projektet innebar en avgörande förändring i svensk militärindustriell tillverkning. Vi har aldrig tidigare ingått ett sådant här samarbetsavtal med den ena stormaktsalliansens största stat. Alla de talesätt som Olle Göransson söker föra fram här faller platt till marken.

Jag tycker att vi skall ha egen tillverkning av krigsmateriel för vårt eget svenska försvar. Men det är en oerhörd skillnad mellan detta och att göra sig beroende på det här sättet. Det kommer inte att finnas delar tillgängliga för den händelse vi råkar illa ut, Olle Göransson. Vad är det som garanterar att vi då får tillverka JAS? Vi har de plan vi har. Vi kommer förmodligen inte att kunna tillverka några nya. Det hade varit egalt om vi köpt färdiga plan till ett mycket billigare pris. Det hade inte ökat vårt beroende ett enda dugg.

Om man nu vill vara ärlig är denna fråga ganska solklar. Men om man inte vill vara ärlig utan försöker upprätthålla myter och slå blå dunster i ögonen på svenska folket, kan man resonera som Olle Göransson gör. Men svenska folket är inte dumt. Medborgarna förstår detta. De begriper att det Olle Göransson säger om oberoende och självständighet när det gäller JAS inte är sant. Detta ligger i öppen dager.

Anf. 16 OLLE GÖRANSSON (s) replik:

Herr talman! Det är inte mycket mer att bemöta än Oswald Söderqvists replik i fråga om export eller import. Jag kan inte komma ifrån att det från

svensk synpunkt ligger en väldig betydelse i om vi själva kan producera vår materiel härvidlag, precis som på alla andra områden. Ju mer tekniskt avancerad vår industri är, desto större möjligheter har vi att hävda oss också på den internationella marknaden. Jag tog ett exempel från länderna på östra delen av jordklotet. Deras trängtan är att få utnyttja, få köpa och komma i kontakt med den högteknologi som finns i västvärlden. Jag skulle aldrig vilja anklaga dem för att de gör affärer med någon annan militärallians. Det är likadant med oss i Sverige. När vi träffar samarbetsavtal med USA eller England, går vi därmed inte med i NATO-alliansen, utan vi gör upp ett avtal med regeringen i det land som har de resurser vi själva inte har i vårt land.

Man skall inte bortse från de positiva effekter som ett eget kunnande på detta område också ger till övrig civil industri. De sju punkter vi satte upp när vi sade ja till JAS innebar att forskningen och utvecklingen icke enbart skulle bli något för det nya flygplanet. Den skulle också innebära resurser som möjliggör för övrig svensk industri att öka sitt kunnande.

Jag tycker att det är på tiden att Oswald Söderqvist accepterar att Sverige är ett högteknologiskt land och vill fortsätta att vara det, och inte vill bli enbart en underleverantör till de stora industriländerna.

Talmannen anmälde att Oswald Söderqvist anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 17 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Detta kallas försvarsdebatt. Jag är inte bunden av manus, och följaktligen skall jag omedelbart be att få säga ett ord till Oswald Söderqvist, som just nu är på väg ut ur kammaren. Det kan naturligtvis vara av speciellt intresse för en företrädare för det kommunistiska partiet i Sverige att plädера emot ett svenskt industriellt samarbete med väststater. Å andra sidan har jag inte hört talas om någon offert på vare sig stridsflygplan eller andra ting till det militära försvaret från Sovjet eller från Warszawapaktssidan över huvud taget.

Jag ber att få hänvisa till vad Olle Göransson sade om det naturliga i att Sverige har en hög andel egentillverkad försvarsmateriel. Jag var en av de ledamöter i försvarsutskottet som upplevde månader av diskussioner, informationer och föredragningar kring JAS-projektet när det begav sig inför 1982 års försvarsbeslut. Det var oerhört inträngande informationer som där gavs. Ingenting lämnades åt slumpen. Jag är personligen alldeles övertygad om att det var ett gott, riktigt, korrekt beslut som först försvarsutskottet och sedan riksdagen tog när vi beslöt om anskaffandet av det svenska JAS 39-Gripen.

Herr talman! Stora förändringar har skett i Sveriges säkerhetspolitiska situation under senare år. Stora förändringar har också skett i vårt försvarspolitiska läge. Jag vill först nämna det mest positiva. Det är att den försvarsnegativism, som kom till uttryck efter studentrevolten 1968 och till stor del präglade debatten om försvaret under 70-talet har förbytts i en ytterst försvarspositiv anda, särskilt hos vår svenska ungdom. Det är av utomordentligt värde för vårt försvar och för vår säkerhetspolitik.

Självfallet vill jag också nämna den hängivenhet med vilken personalen i

vårt svenska totalförsvaret arbetar. Det militära försvaret omfattar närmare 40 000 anställda. Därtill kommer de värnpliktiga och de hundratusentals, ja, faktiskt miljoner människor som är engagerade inom totalförsvaret.

Så kommer förändringar till det negativa. Vi har upptäckt att samhället är oerhört sårbart. Efter att ha upplevt andra världskrigets beredskapsår i Sverige kunde vi konstatera att nöden är uppfinningarnas moder. Ordspråket besannades. Det gick att improvisera, och man klarade sig ganska bra genom de åren. I dag är samhället helt annorlunda, mera komplicerat. Det är inte bara datateknikens intåg som har gjort samhället så sårbart. Det finns starka beroendeförhållanden i denna teknikens värld, och det gör att vi i eller inför ett krigsfall kommer att ha ett oerhört sabotagehot hängande över oss. Sverige kan i princip, om vi inte är beredda, slås ut genom sabotage. En femte kolonn finns förmodligen också i vårt land.

Till förändringen hör också att vi fann en främmande stormakt så intresserad av att göra krigsförberedelser i vårt land att den sände hit ubåtar och satte i gång s. k. undervattensverksamhet med grodmän som opererar inne i svenska vatten, inne vid svenska militära anläggningar. Vi hade ju förut levit i landet Idyllien, och så plötsligt såg vi den sovjetiska ubåten på grundet i Karlskrona skärgård inne i ett militärt skyddsområde.

Det här har skakat om oss, och det har förmodligen kommit att medverka till att försvarsandan har stärkts i vårt land. Men vi måste också ta konsekvenserna. I den försvarskommitté som förberedde fjolårets försvarsbeslut konstaterade man att Sveriges läge har blivit mera utsatt i samband med kriser och väpnade konflikter i vår värld. Det har lett till påfrestningar, främst i form av kränkningar av vårt territorium. Kommittén konstaterade också att det nordeuropeiska och nordatlantiska området till följd av utvecklingen under de senaste 15–20 åren har fått en ökad militärstrategisk betydelse för maktblocken. Detta läge torde bestå under överblickbar tid, slog den parlamentariska försvarskommittén fast. Detta hör också till de drastiska förändringarna för vår nation.

Vi moderater konstaterar i vår partimotion Fö207, som behandlas i detta betänkande från försvarsutskottet, att vårt försvar enbart kan mätas i förhållande till de hot det har till uppgift att kunna möta. Det är försvarets styrka i förhållande till omvärldens militära förmåga som är avgörande för dess fredsbevarande effekt. Vårt militära försvar och vårt totalförsvaret har uppgiften att bevara freden och trygga vårt oberoende. Låt oss komma ihåg att genom våra alliansfrihet, syftande till neutralitet i krig, är det bara vi svenskar som försvarar Sverige. Den alliansfria politiken har detta pris. Vi måste förlita oss helt till vår egen försvarsstyrka.

Herr talman! Till den bild som jag har givit här finns det många andra inslag av förändringar. Warszawapaktsstaternas stridsflyg har fått en avsevärt längre räckvidd. Tidigare behövde man baser – Gotland exempelvis – för att kunna operera över svenskt fastland, om man skulle göra ett angrepp på Sverige. I dag kan man från baser i de egna länderna nå långt upp över svenskt territorium och återvända.

Mitt uppe i allt det här har vi också fått en drastisk förändring av vårt eget försvar. Jag har tagit med mig Dagens Nyheter av i dag, onsdagen den 1 juni, hit till talarstolen för att citera bara några rader ur en artikel som

planeringschefen i försvarsstaben, Owe Wiktorin, har skrivit som ett genmäle till en folktopartistisk försvarspolitik. Wiktorin konstaterar att försvaret successivt har fått en mindre andel av BNP, bruttonationalprodukten. Medan BNP tack och lov har fortsatt att växa i vårt land har inte försvaret fått någon andel av tillväxten, allt tal om trendbrott till trots.

"Konsekvenserna av att försvaret ej fått någon del av den ekonomiska tillväxten i samhället sedan slutet av 60-talet är nu uppenbara", skriver Wiktorin. "Flygvapnet har reducerats med 2/3." -- "Marinen har mer än halverats." Jag kan skjuta till att särskilt örlogsflottan särskilt har blivit svårt reducerad. Nu är arméns organisation på väg åt samma håll i ett utredningsarbete. Wiktorin fortsätter:

"Försvarets beställningar vid svensk försvarsindustri är så låga att överlevnadsmöjligheterna för vissa delar av den är osäker."

I det sammanhanget vill jag säga till Olle Göransson att det är en självklarhet för oss moderater att inte bara i motioner utan också i betänkandet poängtera nödvändigheten av en svensk försvarsindustri, däribland Karlskronavarvet. Det hade varit mycket glädjande om vi nu kunnat konstatera att de ytterligare medel till ubåtsskyddet som riksdagen skall besluta om nästa måndag kommer att innebära att Karlskronavarvets framtid räddas. Det skulle ha varit skönt att kunna göra det konstaterandet, men det kan vi inte.

I själva verket tyder signalerna från nu sittande regering på att det inte skall bli någon större förnyelse av vår flotta, åtminstone inte tillnärmelsevis i den omfattning som skulle behövas. Det var signaler som bl. a. statssekreteraren i försvarsdepartementet, Per Borg, gav i Storlien. Roine Carlsson, försvarsministern, har börjat apostrofera 20-talets pacifistiska deklaration: Inte en krona mer till försvaret.

Karlskronavarvet har blivit föremål för en temporär räddning. Men inte förrän vi får en försvarspolitik där flottan får vad som krävs för att upprätthålla neutralitetsvakten kring vår långa kust, kommer tillräckligt antal order att ligga hos Karlskronavarvet, vars betydelse jag flera gånger har understrukit här i kammarken, och jag gör det nu ännu en gång.

Herr talman! Vi kan också konstatera att vår utbildningsstandarden i krigsorganisation är oroväckande dålig. Olle Aulin har nyss tagit upp detta. I korthet vill jag peka på att i våra moderata reservationer till betänkandet understryks allvaret i att endast ungefär hälften av våra repetitionsförband övas. Detta på grund av penningbrist. Det skulle bli en mycket farlig situation om vi blev utsatta för ett överraskande angrepp. Då kommer det att inträffa som vår nuvarande ÖB, general Bengt Gustafsson, utvecklade i en tidningsintervju i samband med att han tillträdde för något år sedan: Vi behöver be angriparen om 14 dagars frist, så att vi hinner organisera vår krigsmakt och göra den repetitionsutbildning som vi inte genomfört.

I fjol gav regeringen ÖB i uppdrag att göra en försvarsmaktsutredning, FU88. Den första delen av arbetet har presenterats i form av ett fördjupat underlag från chefen för armén. Det redovisades för ett par månader sedan och åstadkom oro i väldigt många kommuner och län där regementsnedläggning hotar.

Konsekvenserna av den försvarspolitik som socialdemokraterna och

folkpartiet står för är att fredsorganisationen måste skäras ned samtidigt som krigsorganisationen minskar i omfattning. Chefen för armén prioriterar en välutrustad modern krigsorganisation. Men då får vi, enligt hans beräkningar, råd att hålla endast 14 kanske 15 brigader. Antalet regementen reduceras med 10 eller sannolikt med 11. 8 infanteriregementen kan mer eller mindre pekats ut. 2 pansarregementen är aktuella för nedläggning om arméchefens förslag genomföres.

Sedan kommer överbefälhavarens slutremiss. I den konstateras att det finns andra modeller – ett annat vägval. Man kan bibehålla en större krigsorganisation om man minskar materielanskaffningen. Överbefälhavaren minskar till 20 brigader och efter ett par år till 18. Det skall jämföras med nuvarande 29. Samtidigt försvinner ett antal regementen i fredsorganisationen. Av allt att döma är det företrädesvis andra regementen än dem som chefen för armén lägger ned som en konsekvens av regementens struktur. Det skulle vara mycket värdefullt om överbefälhavaren nu, när de här uppgifterna har börjat läcka ut, i bl. a. en artikel i Veckans Affärer i dag – sammankallade en presskonferens och redogjorde för den arméstruktur som han har tänkt sig i sitt alternativ.

Herr talman! Eftersom jag nu har gjort mig skyldig till ett visst tidsöversdrag, skall jag bara med några ord sammanfatta det förslag som vi moderater lägger fram i vår partimotion och i ett antal enskilda motioner. Vi slår fast att den svenska säkerheten, vårt lands frihet och oberoende, inte får äventyras. Vi måste upprätthålla ett så starkt totalförsvar och däri ett så starkt militärt försvar att det är krigsavhållande. Det skall bli för dyrt för en fiende att angripa oss, man skall respektera vår neutralitetspolitik och konstatera värdet av ett neutralt Sverige. Vi moderater är beredda att betala priset härför. Det är i pengar mätt utomordentligt lågt i förhållande till värdet av vår nations frihet, vårt folks oberoende.

Anf. 18 OLLE GÖRANSSON (s) replik:

Herr talman! Det är bara en punkt jag känner anledning att kommentera. Det är det stora utspel som moderaterna gör när det gäller forskning och försvarsindustri. De försöker föra till torgs uppfattningar att de har en speciell, egen ståndpunkt i denna fråga.

Låt mig bara, herr talman, läsa upp några ord av det som föredragande statsrådet säger och redovisa utskottets ställningstagande, för att därmed belysa var vi står i denna fråga. Statsrådet säger:

”Kvalificerad försvarsforskning är en viktig förutsättning för att vi skall kunna tillgodogöra oss den militärtekniska utvecklingen. Forskningen bidrar till att upprätthålla ett visst nationellt oberoende till omvärlden vid framtagning av viktiga system.” Detta är ett stöd för vår säkerhetspolitik.

Han har en liknande formulering rörande betydelsen av en svensk försvarsindustri:

”Inhemsk kapacitet att utveckla, tillverka och underhålla försvarsmateriel är en betydande säkerhetspolitisk tillgång. Vår försvarsindustri är därtill en viktig förutsättning för att vi självständigt skall kunna vidmakthålla, utveckla och tillverka försvarsmateriel under kriser och krig.”

Detta säger utskottet ja till. Vi konstaterar att statsrådets uttalande i fråga

om forskning och försvarsindustri ligger i linje med och står i nära överensstämmelse med 1987 års försvarsbeslut.

Min fråga är: Kan vi mera tydligt tala om att forskning och försvarsindustri är oerhört väsentliga delar av vår säkerhetspolitik?

Prot. 1987/88:131
1 juni 1988

*Planering och anslag
för totalförsvaret*

Anf. 19 GÖTHIE KNUTSON (m) replik:

Herr talman! Jag är glad för att Olle Göransson tar upp den moderata reservationen om försvarsforskning och försvarsindustri. Det är ytterst väsentligt att vi har en försvarsindustri, däribland Karlskronavarvet. De ord från försvarsministern som Olle Göransson citerar och som utskottet instämmer i är givetvis väsentliga. Men vad är orden, vad är denna portalskrivning värd om det inte också ges pengar till den materiel som skall beställas på dessa anläggningar? Hur länge skall Karlskronavarvet leva vidare om det inte beställs fartyg – sådana som kan byggas med varvets världsunika plastteknik och fartyg som kan byggas i varvets plåtverkstäder, där man också har en hög kompetens – för att nu inte tala om den kompetens som Karlskronavarvet och Kockums tillsammans har då det gäller ubåtar. Men byggandet av Ubåt 90 har faktiskt flyttats fram. Tidigareläggandet av beställningen kunde inte göras på grund av brist på pengar, som förorsakas av den njugghet som socialdemokraterna, stödda av folkpartiet, uppvisar gentemot det militära försvaret.

Vad gör man på Karlskronavarvet när beställningarna inte kommer? Vad gör man i den övriga försvarsindustrin när Indienordern på haubitsar hos Bofors är slutlevererad? Då finns det inte så mycket att syssla med i dessa verkstäder.

Det svenska försvaret måste planera på lika lång sikt som andra länders försvar. Det krävs framförhållning. Men regeringen ger inga beställningsmyndiganden som kan trygga framtiden för Bofors och Karlskronavarvet.

Och hur är det med våra ammunitionsfabriker? Ledamöter och suppleanter i försvarsutskottet vet. Det påtalas av överbefälhavaren i den öppna delen av den s. k. slutremissen. Hade tid funnits skulle jag ha läst högt ur den. Det är en skrämmande läsning som överbefälhavaren erbjuder inför offentligheten.

Jag vill, herr talman, understryka nödvändigheten av att också ge ekonomiskt innehåll åt de ord som Olle Göransson nyss citerade ur betänkandet.

Anf. 20 HANS LINDBLAD (fp):

Herr talman! Det är nu ett år sedan vi fattade 1987 års försvarsbeslut. Vi har sett att det på den civila sidan har hänt många positiva saker. Fjolårets försvarsbeslut var epokgörande genom att utgå från att det skall vara samma planeringsförutsättningar för alla delar av totalförsvaret, så att vi inte har en sjukvård med några få veckors beredskap och på tekoområdet sätter upp tre år.

Det är också positivt att vi sedan vi fick detta försvarsbeslut har fått den första genomarbetade programplanen från överstyrelsen för civil beredskap. Där säger man att de avvägningar som gjordes i försvarsbeslutet är riktiga. På den ekonomiska nivån Det är mycket positivt att vi har fått en myndighet

*Planering och anslag
för totalförsvaret*

såsom överstyrelsen som successivt kan se var i samhället det dyker upp sårbarheter och hur man skall prioritera mellan olika verksamheter. Detta är positivt.

Jag finner det mycket positivt att man också på den lokala nivån, dvs. i kommunerna, har börjat intressera sig mer för totalförsvaret, för det är ändå kommunerna som är närmast människorna när det gäller omsorg, försörjning och skydd. Vi kommer i dag att besluta om en i förhållande till regeringens förslag ökad satsning på hemskyddet. Det är den sista länken ner till den enskilda människan. Kommunernas roll är mycket viktig.

Det var många som talade illa om försvarsbeslutet när det gäller skyddsrummen. Vi från folkpartiet däremot hade i många år krävt en omprioritering. Jag kan notera att det verk som har huvudansvaret på detta område, räddningsverket, säger att det är bra att man nu måste utforma principlösningar och att man måste göra studier av hur man på ett rationellt sätt skall använda pengarna för att nå bästa möjliga skydd. Man bör använda alla de metoder som finns, och där är skyddsrummen bara ett av medlen. ÖCB arbetar med en mål- och riskanalys som delvis redan har redovisats i försvarsutskottet, och där finns kreativitet och nytänkande. Detta är positivt.

Låt mig, herr talman, säga att jag ändå är orolig när det gäller en sektor inom det civila försvaret, och det är sjukvården. Det är dystert och beklagligt därför att sjukvården är det område som riksdagen 1982 och 1987 betecknade som totalförsvarets svagaste länk. I fjolårets försvarsbeslut gav man en miljard till sjukvården för en femårsperiod. Vi har nu nåtts av rapporter om att Landstingsförbundet inte tänker ställa upp på någonting av vad riksdagen beslutade. Försvarsutskottet har sagt att det i höst skall bli en offentlig utfrågning om sjukvården i krig, och det är riktigt att ge de berörda myndigheterna, organisationerna och socialdepartementet tid att handla före utfrågningen. Det kan likväl bli en bedrövlig seans, när de olika intressenterna kommer att hålla var och en på sitt. Det verkar vara omöjligt att få till stånd ett samarbete mellan Landstingsförbundet och de statliga myndigheterna.

Detta är den sektor som är obehagligast, inte bara för den civila sidan utan för totalförsvaret över huvud taget. Har vi en sjukvård som klappar ihop efter mycket kort tid, spelar det ingen roll hur många brigader och annat vi har. Detta är det allvarligaste. Riksdagen har sagt det med all tydlighet riksdagen mäktar, men det händer ingenting om vi inte kan få ett samarbete med landstingen. Problemet ligger såvitt jag kan förstå framför allt hos Landstingsförbundet. Ute hos enskilda landsting går det bra att diskutera dessa saker.

Herr talman! Över till det militära försvaret. Det mest positiva i dagens debatt hittills var några ord av Olle Aulin. Han erkände en sak: Det tar längre tid att förverkliga planerna än vad vi trodde för ett år sedan.

Men borde vi inte ha förutsett att de militära planerna hade så mycket luft i sig, att de var så dåligt förberedda? Ja, när det gäller armén visste vi det. Där kom ju smällen bara någon månad efter det att ÖB sommaren 1986 hade lagt fram sin programplan, och det visade sig att man höll på att dra över budgeten kraftigt. Det visste vi och ökade i försvarsbeslutet på anslaget till arméns utbildning med ungefär en miljard. Det var mer än ÖB hade satt på detta

ändamål i sin högsta ekonomiska nivå.

Däremot kände vi inte till blottorna i marinen. Jag vill gärna ta det som ett exempel. Det som beviljades marinen med fjolårets försvarsbeslut plus det som riksdagen kommer att besluta om i nästa vecka innebär att marinen för femårsperioden får 2 miljarder kronor över den s. k. grundnivån. Går jag tillbaka till programplanen hade ÖB i sin högsta ekonomiska nivå, alltså den som låg över moderaternas nivå, 2 miljarder 50 miljoner kronor. I och för sig ligger ett års prisuppräknings emellan, men det är i huvudsak samma pengar.

Man kan då notera att ÖB i sin högsta nivå hade ett förbluffande lågt ubåtsskydd, 135 milj. kr. över grundnivån. Nu är det alltså mångdubbelt mer. Om vi ser på skillnaderna i övrigt sade ÖB att han inom ramen skulle kunna inrymma sju Ubåt 90. Det blir nu kanske bara tre enligt de signaler vi fått. ÖB sade att han skulle kunna bygga tre extra kustkorvetter och att han skulle klara fem tunga kustrobotbatterier. Nu talar han om att det kanske bara blir två sådana batterier.

Om man summerar de här objekten, kommer man till en skillnad på någonting mellan 3 och 4 miljarder kronor mellan vad ÖB 1976 sade skulle kunna inrymmas och det han nu tror sig konkret kunna klara. Från de 3–4 miljarderna skall då dras ungefär 900 miljoner till ubåtsskyddssatsning utöver vad ÖB ville ha, men det är ändå en väsentlig brist i underlaget. Jag tycker att det är mycket allvarligt att riksdagen presenteras beslutsunderlag från myndigheterna av så utomordentligt låg kvalitet.

Olle Aulin säger alltså att det tar längre tid, och det tycker jag är positivt. Det är alldeles självklart att ger man mer pengar till försvaret, kan det åstadkommas mer, men bristerna i förhållande till vad man tänkt sig är detsamma.

Inget parti kan säga sig ha förutsett detta genom att ge mer prisreserver. Alla partier hade 1,5 miljarder i prisreserv. Eftersom moderaterna totalt sett hade en större ram, borde de egentligen också ha haft en större prisreserv.

Hade det varit bra om riksdagen hade gett en mycket stor prisreserv på många miljarder? Det är inte alls säkert att det hade varit bra, för en stor prisreserv kan få negativa effekter genom att varje intressent försöker se till att få så mycket som möjligt av prisreserven, dvs. att man medvetet försöker på något sätt in-teckna den. Man skulle också resonera som så att det inte gör så mycket om vi är dåliga att hålla koll på vardagsdriften, eftersom det finns en prisreserv.

En större prisreserv har förmodligen den konsekvensen att den försämrar kostnadsmedvetandet. I försvarskommittén diskuterade vi detta ingående, och 1,5 miljarder som prisreserv ansågs är en av myndigheterna vara en rimlig nivå för att ge säkerhet i planeringen.

Jag har berömt Olle Aulin. Jag kan inte säga detsamma om den moderata partimotionen. Där sägs att det fattas ett antal miljarder i förhållande till planerna, och då borde man ha plockat bort en del saker. Jag kan se att man i den moderata partimotionen i stället har plockat in saker. Man vill bygga det tvåsitsiga JAS-flygplanet, trots att industrin har sagt att det inte kostar ungefär 800 miljoner utan en miljard mer. Säger man ja till skolflygplanet, måste det tillskjutas en miljard mer eller också måste något annat utgå.

Det var egentligen bara på en punkt som moderaterna i fjol gick emot

Prot. 1987/88:131
1 juni 1988

*Planering och anslag
för totalförsvaret*

något projekt i majoritetens förslag, och det var när de sade nej till det nya stridsfartyget. Men i årets partimotion från moderaterna står det att det är viktigt att snarast ta fram ett provfartyg och att ett provfartyg bör beställas så snart ett tekniskt underlag föreligger.

I och för sig kan jag säga att det är positivt i sak, men det kostar en kvarts miljard, pengar som ni satsat på annat förut. Såvitt jag kan se, har ni ökat ambitionerna med 1,2 à 1,3 miljarder i ett läge när ni har rätt i att det riksdagen i fjol trodde sig kunna åstadkomma under försvarsbeslutsperioden till en del blir senarelagt.

Också mot den här är det viktigt att säga att när vi talar om armén är det problem som är gemensamma för oss. Jag skall ta det mycket enkelt matematiskt.

Arméchefen säger att han på den ekonomiska nivå som han har att röra sig med skulle han få ut mesta möjliga försvarseffekt om han fick en organisation på 16 brigader, och då räknar han även Gotlandsbrigaden. 16 brigader är alltså den bästa lösningen på den ekonomiska nivån.

Man gör inte en strukturomvandling som är jobbig att genomföra för att få någonting som är sämre. Man gör naturligtvis en strukturomvandling för att få någonting som är bättre. Arméchefen säger att om han fick gå ner till 16 brigader, kunde man öka det årliga materielanslaget från nuvarande 2 till 4 miljarder.

Om vi då säger att vi ger honom de 2 miljarderna per år – på en femårsperiod alltså 10 miljarder – så räcker det inte för att behålla dagens organisation. För det behövs ju i så fall ny materiel inte bara till 16 brigader utan också till resten av organisationen.

Arméchefen har sagt att man för att få trovärdighet hos armén måste kunna stå emot splittervapen. Därför behövs det en minimikvalitet. Vill man att han skall behålla dagens organisation, måste man rimligtvis säga att den organisationen också skall ha minimikvaliteten, och då räcker det inte att tillskjuta 2 miljarder utan då måste det tillskjutas ungefär 4 miljarder, vilket är lågt räknat.

För perioden 1992–1997 skulle det behövas ungefär 20 miljarder kronor mer till armén för att kunna hålla dagens organisation med den minimikvalitet som arméchefen anser viktig. Man kan alltid diskutera behoven, men jag noterar att inget parti i riksdagen har föreslagit några 20 miljarder extra till brigaderna.

Det parti som har föreslagit mest är moderaterna, som för perioden 1992–97 till det vi kallar för arméns förnyelse föreslår en miljard mer än i fjolårsbeslutet. Majoriteten sade 1,8 miljarder, och moderaterna har sagt 2,8. Det är klart att denna miljard kan ge värdefulla saker, men när behovet är 20 miljarder för att kunna slippa göra strukturomvandlingar, är en miljard inte mycket att komma med. Det fattas 95 %. Det här illustrerar att vi har problemet med armén gemensamt allihop.

Det är ingen hemlighet att vi från folkpartiet tycker att det är mycket positivt om vi får en strukturomvandling av armén. En del säger att det är något negativt och talar om nedrustning. Men om vi gör en strukturomvandling för att få ett bättre försvar, är det naturligtvis ingen försämring.

Låt oss göra ett tankeexperiment, som visar att satsning på kvalitet inte är

nedrustning. 1972 sade riksdagen att de infanteribrigader som inte kunde moderniseras skulle utgå som brigader. Det gillade inte myndigheterna, och därför har de struntat i det riksdagsbeslutet. Det är en gammal myndighetsuppfattning i Sverige att man följer bara de riksdagsbeslut man tycker om.

Men hade man – det är tankeexperimentet – följt riksdagsbeslutet, hade vi haft åtta brigader färre än i dag. Men poängen är att man hade haft pengar till annat. Om de pengarna hade satsats på utbildning och materielanskaffning, hade vi inte behövt uppleva dagens situation, när arméchefen konstaterar att han har 29 brigader men att det är så dåligt i mobiliseringsförråden och så stora materiella brister att armén egentligen inte är trovärdig gentemot framtidens hotbild.

Det bedrägliga är att den inte är trovärdig ens mot dagens hotbild. Därför är det positivt med en strukturuomvandling. Det är bland det bästa som har hänt i svenskt försvar att man nu från myndighetssidan erkänner att en strukturuomvandling behöver göras.

Sedan vet alla människor att det pågår ett väldigt attackerande av det här förslaget. Rader av generaler och överstar försöker på allt sätt sätta sig emot varje förändring, så som många gjorde redan på 20-talet. Men en strukturuomvandling är nödvändig för att den svenska armén över huvud taget skall kunna fungera.

Då har vi sagt att strukturuomvandlingen sker på dagens ekonomiska nivå. Hur får vi ett försvar med största möjliga effekt på dagens nivå? Det tycker vi från folkpartiet är viktigt att få reda på.

Och vad händer om vi tillskjuter mera pengar? Jag tycker att också det skall belysas. Det betyder inte a priori att det blir fler brigader. Eventuellt fler brigader skall naturligtvis vägas mot luftvärnsrobotar, mot beväpningen av JAS, mot antalet JAS-divisioner, mot fler ubåtar och fler stridsvagnar, och varje grej och varje organisation skall då bedömas efter sina meriter. Men om det är underförstått att det alltid skall vara fler brigader, så blir det lätt brigader av sämre kvalitet.

Sammantaget, herr talman, tycker jag att det som vi har fått fram på den civila sidan är positivt. Kan det ske en strukturuomvandling av armén, så är det bra. Den borde ha skett mycket mycket tidigare. Det vore bedrägligt om de som nu försöker stoppa den skulle ha framgång.

Anf. 21 GÖTHE KNUTSON (m) replik:

Herr talman! Hans Lindblad vände sig först till Olle Aulin och berömde honom för vad han hade sagt om att det tar längre tid att genomföra viss förnyelse eller återupprättande av försvarskraften på visst område. Ja, det vore bra om partierna överlag gjorde konstateranden som stämmer med verkligheten.

I det här fallet vet vi, sedan försvarsstaben har gjort beräkningar av konsekvenserna av den isolerade svenska militära nedrustning som har skett, att det kostar mellan 50 och 75 miljarder kronor att skapa en arméstruktur och krigsorganisation som krävs för att hela vårt land skall kunna försvaras. Det är det säkerhetspolitiska mål som riksdagen uttalar varje år. Ingen del av vårt land skall utelämnas. Men hur blir det om vi kraftigt skall reducera antalet brigader, som varit 29 till antalet? Detta är, herr talman, en replik till

Hans Lindblad som vände sig till mig i detta avseende. Med nuvarande anslagsramar kanske pengarna inte räcker till mer än 14 brigader, visserligen bättre utrustade än vad flertalet brigader är i dag. Konsekvenserna kan bli att Skåne skall försvaras i Småland, att Stockholmsområdet skall försvaras inne i Tiveden och att västkusten lämnas så öppen som den är i dag, vilket är en konsekvens av de försvarsbeslut som vi fattade 1982 och 1987.

Herr talman! Det finns oerhört mycket att diskutera kring detta omfattande betänkande – det handlar om anslag på nära 30 miljarder kronor i dagens penningvärde. Försvarsministern är inte här och deltar i debatten. Det är anmärkningsvärt, men vi klarar säkert debatten själva.

Herr talman! Jag vill vid detta tillfälle också klargöra att det tack som Olle Aulin riktade till Olle Göransson också omfattas av mig och vår partigrupp i försvarsutskottet. Det är angeläget att denna vår personliga uppskattning av Olle Göransson kommer till protokollet.

Anf. 22 HANS LINDBLAD (fp) replik:

Herr talman! Att jag tyckte att det var bra att Olle Aulin sade att det man vill kommer att ta litet längre tid, berodde på att det var första gången som jag hörde det från moderat håll. Från myndigheterna, från regeringen, från folkpartiet och från många andra håll har man sagt det, men från moderaterna har man inte sagt det. Moderaternas ledamot i försvarskommittén, numera partiordförande, kan ju hålla långa tal om försvaret och helt missa detta. Det verkar som om han inte har förstått det. Det var därför positivt att Olle Aulin sade detta. Det finns ingenting med av detta i den moderata partimotionen. I stället har man där plockat in fler objekt.

Jag vill sedan ta upp frågan om arméstrukturen. Om man, Göthe Knutson, i nuvarande läge skulle kunna åstadkomma mest med dagens organisation med 29 brigader, så behåll dem för all del då. Kan man i stället göra mer med en mindre organisation bör man välja den.

Beträffande överbefälhavarens operativa principer vill jag säga följande. Om ÖB har något slags målsättning, som innebär att han behöver ett försvar som kostar mycket mer pengar, så måste han självfallet ändra principerna. Han måste ha sådana operativa principer att han kan använda sig av den försvarsmakt som han har. Och jag är alltså övertygad om att man får ut mer effekt än i dag, om man har en armé som fungerar och som fungerar direkt efter en mobilisering.

De som talar om att Sverige inte skulle försvaras i Skåne är de som tror på en mycket stor armé med låg kvalitet. Men för dem som vill ha ett försvar och en armé med hög kvalitet är tanken däremot att man skall slå mot en angripares svagaste punkter, dvs. vid överskeppningsläget och just när angriparen har blivit landsatt.

Herr talman! Det finns en tidning här i Stockholm som heter Svenska Dagbladet och som driver agitation. Denna tidning hade för en tid sedan en ledare, där det sades att det fattas 20 % för försvaret. I absoluta tal nämns en urholkning på 5 miljarder av 130 miljarder för innevarande femårsperiod. Med Svenska Dagbladets sätt att räkna blir det 20 %. Jag blev mycket förvånad över detta, men jag började förstå men när jag hörde om bilden av den moderat som inte stämde med mallarna och som inte borde få visas.

Chefredaktören sade nämligen att man inte kan visa en sådan bild med tanke på kärngrupperna av Svenska Dagbladets läsare. Jag har en känsla av att med den agitation som tidningen driver när den talar om en 20-procentig nedskärning av försvaret så är det förmodligen fråga om friande till samma kärngrupper. Problemet är att en del människor som är opinionsbildare tror på det här. Jag är glad att det inte finns något politiskt parti som står bakom detta, men det färgar åtskilligt av den agitation som förekommer utanför riksdagen.

Jag tycker att den debatt som vi har fört här har varit mycket lugn och sansad jämfört med den som förs i en del tidningar. Men många av de problem som finns inom försvarsmakten handlar ju om vanliga problem som förekommer inom offentlig sektor, nämligen att kunna planera verksamheten och hålla driftskostnaderna under kontroll.

Anf. 23 GÖTHE KNUTSON (m) replik:

Herr talman! Jag delar helt Hans Lindblads uppfattning att det blir mer med en armé som fungerar. Att kunna upprätthålla ett försvar med tillräcklig styrka handlar om pengar. Jag nämnde alldeles nyss de beräkningar som försvarsstabens planeringschef redovisat, nämligen att det kostar 50–75 miljarder kronor mer under en 15-årsperiod att återskapa det försvar som skall kunna åstadkomma måluppfyllnad.

Nu är det, Hans Lindblad, fråga om hur arméstrukturen skall se ut med nuvarande ekonomiska ramar. Arméchefen har ett förslag och överbefälhavaren har ett annat. Men med mera resurser kan man åstadkomma också den yttäckning som jag tror att Hans Lindblad med sitt strategiska kunnande inser att vi behöver. Det går inte att trygga nationens fortbestånd eller oberoende med enbart ett skalförsvaret, i synnerhet inte om det inskränker sig till några brigader här och några där.

Vi måste räkna med angrepp i den norra delen, över gränsen till vårt land, och i det östra området, framför allt kring Stockholm, samt i Sydsverige. Och det är inte alldeles otroligt att en angripare kommer västerifrån, till Göteborgsområdet, genom en kniptångsmanöver. Detta kräver försvarsresurser över ytan. Med främst ett skalförsvaret, som arméchefens konsekvensutredning innebär, kan vi inte, när en fiende väl har fått fotfäste, åstadkomma det uppehållande försvar som gör att vi kan räkna med att gå helskinnade ur konflikten.

Herr talman! När det gäller Hans Lindblads anmärkning att vi talar om behovet av ett stridsfartyg vill jag göra ett enda konstaterande. Jag tog inte motionen med mig upp i talarstolen, men Hans Lindblad kan själv läsa den. Där står att vi vill ha en tidigareläggning av Ubåt 90 eller en snar beställning av det här stridsfartyget. Jag hoppas att det därmed skall vara klarlagt att vi inte gör oss skyldiga till tvetalan.

Anf. 24 HANS LINDBLAD (fp) replik:

Herr talman! Det som Göthe Knutson säger stämmer väl med vad som sägs av överstarna och de andra officerarna, liksom i den gröna skriften som getts ut. Men problemet är att Göthe Knutson representerar moderata samlingspartiet som för perioden 1992–1997 vill ge armén 1 miljard mer till brigader.

Man har dessutom sagt att miljarden främst borde satsas på stridsvagnar. Resten av de extra 16,5 miljarderna vill moderaterna satsa på det som väl är skalförsvaret, dvs. marinen och flygvapnet och inom armén avancerade luftvärnssystem och attackhelikoptrar.

Jag tycker att moderata samlingspartiet som parti gör ganska rimliga avvägningar inom sin ekonomiska nivå – men då krävs en numerärt bantad armé. Problemet är att det förekommer en omfattande militär lobbyverksamhet i motsatt riktning. Ett av skälen mot de förslagen om en stor men klen rustad armé är att vår sjukvårdsapparat inte klarar de förluster som skulle uppstå. Vi kan i och för sig diskutera detta, men vi har ett gemensamt problem. Vi vet att moderaterna vill satsa ytterligare en miljard till brigaderna, men det behövs faktiskt 19 miljarder ytterligare per femårsperiod för att behålla dagens organisation med rimlig kvalitet på både utbildning och materiel.

Jag tycker det är positivt att det nu kommer fram förslag till att genomföra en strukturomvandling. Den struktur som vi har i dag är helt i obalans med varje rimlig målsättning och med varje rimlig användning av pengarna. Från försvarsmaktens sida har det äntligen konstaterats att det finns många fler brigader än som kan rymmas inom de ramar som gällt för försvaret i decennier. Till en del kan man skylla på att den tekniska utvecklingen har varit snabb och att man tidigare inte greppat det här med splittrvapen etc. Men dagens struktur är absolut inte tillämpbar i en framtid. Och skall man i framtiden tillskjuta ännu mer pengar än vad som beslutats – 7,5 miljarder i förstärkning de närmaste fem åren – finns det en rad objekt som har hög prioritet. Att behålla fler brigader är bara ett av alternativen när det gäller att använda mer pengar. Varje objekt får i så fall naturligtvis vägas så att säga på sina meriter.

Tredje vice talmannen – som under detta anförande övertog ledningen av kammarens förhandlingar – anmälde att Göthe Knutson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 25 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c):

Herr talman! Mitt inlägg kommer att begränsa sig till att omfatta det civila försvaret och sårbarheten i vårt centraliserade samhälle.

Samhällets strukturförändringar med koncentration av befolkning och verksamhet till vissa områden och avfolkning av andra ökar i många avseenden sårbarheten. Det är till stor fördel om människor kan bo och ha sin utkomst i olika delar av vårt land. Då kommer vår motståndskraft att öka, och vi blir mindre sårbara.

Närmare hälften av Sveriges befolkning bor i de tre storstadsområdena. En lång rad livsviktiga funktioner för hela landet finns samlade där. Samtidigt är en stor del av de samlade resurserna för distribution, lagring och beredning av livsmedel koncentrerade till områdena. Livsmedelsförsörjning och kommunikationssystem är därför mycket känsliga för störningar.

Samhällets sårbarhet ökar ständigt både tekniskt och organisatoriskt. Det växer fram en hotbild som bl. a. rymmer ökade möjligheter för en angripare att iscensätta angrepp och ett ökat intresse att störa sådana samhällsfunktio-

ner som är av betydelse för säkerheten. Det svenska försvaret, som bygger på allmän värnplikt, ställs inför skärpta krav. Sårbarhetsproblemen i samhället har det gemensamt med miljöfrågorna att det är mycket lättare att bemästra dem om man tar hänsyn till dem från början. I dag bygger vi in sårbarheten i samhället i stället för att skapa flexibla och hållbara system.

En motståndskraft i vårt samhällssystem mot yttre påfrestningar är en förutsättning för att vi skall klara allvarigare krissituationer. En någorlunda god tilltro till vår förmåga att stå emot är förmodligen en av de viktigaste förutsättningarna för en tilltro till den svenska förmågan att försvara sig mot krigshandlingar och andra påfrestningar. Det finns i dag en betydande oro för samhällets sårbarhet och inte minst för storstadsområdenas sårbarhet.

Även andra områden drabbas. Försörjningen av övre Norrland utgör ett speciellt problem. Redan i fredstid behövs kontinuerlig daglig tillförsel motsvarande 50 långträdare per dygn. Allmänt sett är avsaknaden av produktionsresurser inom vissa glesbygder en nackdel ur försvarssynpunkt och kan leda till livsmedelsbrist. I jordbrukspolitiska beslutet 1985 betonades vikten av en geografiskt väl differentierad jordbruksproduktion för att man skall kunna trygga försörjningsberedskapen. Vi kan nu se hur den socialdemokratiska jordbrukspolitiken styrt åt motsatt håll.

Herr talman! Från centerpartiets sida anser vi att sårbarhetsfrågorna är av mycket allvarlig karaktär. När det gäller storstadsområdena bör ÖCB få uppdraget att genomföra en omfattande specialstudie i detta ämne.

I Sverige finns drygt 60 000 skyddsrum med plats för 6,3 miljoner människor. I 1987 års försvarsbeslut konstaterade socialdemokraterna och folkpartiet att bristen på bra skydd i högriskområdena är så stor, att den med nuvarande produktion inte kommer att kunna täckas inom överskådlig framtid. Samma majoritet halverade nära nog de ekonomiska ramarna för skyddsrum byggande. De allvarligaste bristerna i dag finns i de större städerna. Det skulle behövas ca 325 milj. kr./år för att bygga skyddsrum i takt med behovet i de utsatta orterna. Att täcka bristen på skydd i de större städernas centrala delar samt i tätorter i vissa utsatta landsdelar kommer att bli dyrbart.

I regel måste skyddsrummen byggas in i redan befintliga byggnader. Detta är två tre gånger så dyrt som vid nyproduktion. Som ett resultat av 1987 års försvarsbeslut upphör skyddsrumproduktionen helt under de närmaste åren i flera kommuner.

Sammantaget konstaterar statens räddningsverk i sin programplan för 1987–1992 att stora inskränkningar kommer att göras. Nya byggnader kommer att uppföras utan skyddsrum, trots att behov finns. Bristtäckning kommer att ske i begränsad omfattning och enbart i särskilt utsatta regioner. Behovet av upprustning är stort men måste till stor del skjutas på framtiden. Många äldre skyddsrum saknar godtagbara skydd mot kemiska vapen. Besiktning- och underhållsverksamheten kan inte bedrivas i önskvärd takt. "Detta kan undergräva tilltron till skyddsrumssystemet", skriver statens räddningsverk i programplanen. Olle Göransson sade tidigare att det är rätt att ligga lågt med skyddsrum byggandet. Han delar således inte statens räddningsverks oro.

Räddningsverket och ÖCB gör för närvarande en översyn av skyddsrum-

byggandet, behov och principer. Centerpartiet motsätter sig inte detta. Redan i dag vet vi att det finns högriskområden, där nyproduktionen är klart otillräcklig. Enligt vår mening innebär de minskade resurserna för skyddsrummbyggnad en risk för att skyddsrum inte kan byggas i takt med nyproduktion inom riskområdena. Medlen till skyddsrummbyggnad bör därför enligt vår mening ökas med 50 milj. kr. under kommande budgetår.

Herr talman! Nedskärningar av medel till civilförsvaret som förra årets försvarsbeslut innebar medför att resurserna till hemskydd, för materialinköp m. m. blir begränsade. Från centerpartiets sida anser vi därför att ytterligare 20 milj. kr. bör avsättas för detta ändamål.

Jag yrkar bifall till samtliga centerreservationer.

Anf. 26 ÅKE GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Jag skall, främst med inriktning på beslutsunderlaget inför försvarsbesluten, knyta an till den debatt som förevarit under förmiddagen. Jag gör det framför allt därför att jag tycker att det är gällande en så oerhört viktig fråga för försvaret.

Det tycks ha blivit något slags ny regel att myndigheterna vid varje femårigt försvarsbeslut, innan beslutet fattas, anser att man inom de av politikerna anvisade ramarna får rum med mer materiel och annat än vad som visar sig vara möjligt efter det att beslutet har fattats. Detta skedde i samband med 1977 års försvarsbeslut. Det skedde också vid 1982 års försvarsbeslut. Och så var fallet med det försvarsbeslut som fattades för på dagen exakt ett år sedan. I dag står vi inför en situation där ett s. k. mellanförsvarsbeslut förutsätts fattas redan nästa år i syfte att åstadkomma ett effektivt utnyttjande av försvarets resurser.

Denna situation är naturligtvis mycket otillfredsställande.

Det första skälet till att situationen måste betecknas som otillfredsställande är att politikerna trots ingående utredningar inte fått tillräckligt fast och korrekt underlag för sina beslut. Ur demokratisk synpunkt lämnar situationen mycket övrigt att önska, eftersom ju beslutsunderlaget för statsmakterna i detta fall inte är tillräckligt hållfast.

Det andra skälet är att det rimligen blir svårt för det militära försvaret, som nu är så dominerande inom totalförsvaret, att utnyttja sina stora resurser på ett rationellt sätt. I stället tvingas militärledningen att göra betydande omplaneringar i fråga om redan beslutad verksamhet.

Det tredje skälet till att situationen är otillfredsställande är det enkla faktum att vi faktiskt har att göra med en respektingivande summa pengar, omkring 30 miljarder för ett budgetår i löpande priser. Utskottet betonar också det allvar som finns i detta när utskottet skriver att man "haft anledning att beklaga att den planering som låg till grund för beslutet visat sig vara behäftad med så stor osäkerhet att det har ansetts nödvändigt att redan första året av försvarsbeslutsperioden minska den tidsmässiga ambitionen i förhållande till vissa i försvarsbeslutet uppsatta mål".

Det är alltså nödvändigt att förbättra säkerheten i planeringen. För detta har överbefälhavaren, försvarsledningen och regeringen ett stort ansvar. Enligt vad jag har förstått pågår också ett omfattande arbete i detta syfte, både inom försvarsstaben och inom försvarsdepartementet.

Med den erfarenhet som jag har av tidigare försvarsbeslut i det här hänseendet vill jag dock säga att vi trots dessa åtgärder inte har några som helst garantier för en följsamhet mellan planering och verkställighet inför framtiden.

För oss politiker är det dock – av skäl som jag har nämnt tidigare – av största vikt att alla åtgärder vidtas för att få fram ett hållfast underlag för kommande försvarsbeslut. Det är ju vi som får ta det yttersta ansvaret för beslutet. Vi kan inte utan vidare i efterhand pytsa in nya pengar, bl. a. på grund av att vi har ett ansvar för landets ekonomi.

Utskottet anser för sin del att huvudprogrammen kan inriktas på det sätt som försvarsministern har angett i propositionen. Bl. a. anmäls där att vissa åtgärder i enlighet med vad som berördes i förra årets budgetproposition redan är vidtagna för att åstadkomma större fasthet.

Jag vill också säga att det inte förhåller sig så som moderaterna skriver i sin reservation nr 4, att de ekonomiska problemen visat sig bero på en för liten reell ekonomisk ökning. Sanningen är att moderaterna i sin reservation i försvarskommittén utgick från samma underlag som alla andra. Skillnaden bestod i att man ville göra större inköp av materiel. Det skulle innebära en ännu större skillnad jämfört med majoritetens förslag och det som sedan blev riksdagens beslut.

Göthe Knutson och, tror jag, också Olle Aulin beklagade tidigare från talarstolen att försvarsutgifternas andel av bruttonationalprodukten har minskat. Ja, det kan man i och för sig beklaga. Men jag tycker det är riktigare att utgå ifrån hur utvecklingen har varit i fast penningvärde.

Det är riktigt att försvarsutgifternas andel av bruttonationalprodukten var 3,6 % åren 1981/82, som inkluderar det sista hela regeringsåret för de borgerliga regeringarna, och att man 1986/87, som den senast tillgängliga statistiken gäller, var nere i 3,0 %. Men det avgörande är att vi i fast penningvärde räknat från 1982/83 var nere i 20,6 miljarder år 1981/82 och att vi 1986/87 var uppe i 21,5 miljarder. Det har alltså skett en ökning.

Jag tror att det var Olle Aulin som sade att andelen för materielanskaffning inom försvaret ständigt har minskat. Jag vill med instämmande i vad Göthe Knutson sade – att det är bra om vi över lag gör konstateranden som stämmer med verkligheten – komma med en anmärkning på den här punkten.

Jag jämför då återigen med 1981/82. Enligt den officiella försvarsstatistik som finns gick då 30,5 % till anskaffning av materiel. Enligt de senast tillgängliga uppgifterna, som gäller 1987/88, var andelen uppe i 40,0 %. Trenden har alltså gått åt andra hållet.

Därmed skall jag gå över till det jag tror Olle Göransson aviserade att jag skulle kommentera, nämligen repetitionsutbildningen. Den tog både Gunhild Bolander och Göthe Knutson upp i sina anföranden. I den här frågan föreligger såväl en centermotion som en moderat reservation. Det är framför allt två saker som jag vill säga om detta.

För det första: Den neddragning av repetitionsutbildningen som faktiskt föreslås skall sättas i samband med utredningen om arméns framtida utformning. Överbefälhavaren kommer under året att redovisa hur han ser på den långsiktiga inriktningen av repetitionsutbildningen. Det finns faktiskt en hel del som talar för att en ändrad krigsorganisation leder till andra krav på

repetitionsutbildning. Att då genomföra utbildning till befattningar som kanske ganska snart utgår vill jag inte påstå är höjden av ekonomisk klokskap. Däremot vill jag säga att nedskärningen av repetitionsutbildningen självfallet inte berör prioriterade förband inom krigsorganisationen.

Den andra kommentar jag har är följande: Om vi ser bakåt i tiden kan vi få en ganska hygglig bild av omfattningen av repetitionsutbildningen. Vi har haft bra och omfattande repetitionsutbildning. Jag kan egentligen bara hitta ett enda undantag från den regeln, fortfarande utgående från samma perfekta försvarsstatistik som föreligger officiellt. Det gäller budgetåret 1978/79, det år då en moderat försvarsminister hade ansvaret. Då gällde repetitionsutbildningen 49 200 man – en mycket låg siffra. Förra året repetitionsutbildades 103 780 värnpliktiga. Hittills under 80-talet har 700 000 värnpliktiga repetitionsutbildats, vilket ger ett snitt på 87 500 om året. Dubbelt så många värnpliktiga årligen har repetitionsutbildats under 80-talet som moderaterna år 1978/79 ansåg vara tillräckligt.

Man kan fortsätta de matematiska övningarna och se efter hur många extra reputbildningssoldater som moderaterna resp. centerpartiet får fram genom sina olika summor. Moderaterna får rum med i storleksordningen 16 000–17 000 fler repgubbar, och centern kan ha ungefär 7 500 fler än vad som föreslås i propositionen. Mot den bakgrunden tycker jag att varken Gunhild Bolander eller Göthe Knutson behöver hetsa upp sig särskilt mycket över regeringens förslag. Det gäller särskilt Gunhild Bolander, eftersom centern från början låg på en ännu lägre nivå än vad som slutligen blev resultatet i reservationen, då man lade in ytterligare 40 miljoner.

Herr talman! I en fråga som förhållandevis är mindre, men som ändå bör kommenteras, har moderaterna reserverat sig. Det gäller frågan om Försvarshögskolans lydnadsställning. I propositionen föreslås att skolan skall lyda direkt under regeringen i stället för, som för närvarande, lyda under överbefälhavaren. Försvarshögskolan har till uppgift att bedriva utbildning av personal vid civila och militära myndigheter. Huvuddelen av dess elever är verksamma utanför det militära försvaret men inom totalförsvaret. Jag tycker att det som föreslås av regeringen är naturligt och att det därför inte heller finns någon anledning för riksdagen att bifalla den moderata reservationen. Det erkännande jag möjligen kan ge denna reservation är att den på ett i och för sig klassiskt konservativt sätt vill att allt skall förbli vid det gamla.

Slutligen vill jag säga något om försvarsmaktsutredningen, som ju har berörts av flera talare.

Det är nödvändigt att få fram ett stabilt underlag för ett ställningstagande beträffande utbildningen, främst inom armén. I debatten inför beslutet har vi hört diskussioner om införande av kort-korta utbildningstider på kanske tio veckor. Man menar att det på så sätt skall kunna frigöras resurser för materiel, t. ex. dyra stridsvagnar, som naturligtvis tar mycket stora ekonomiska resurser i anspråk.

Personligen ställer jag mig mycket tvivlande till dessa propåer. En sådan kort utbildningstid gör att man knappast längre kan tala om att Sverige har ett folkförsvaret baserat på allmän värnplikt. I detta läge skulle man tappa en mycket stor del av försvarets folkliga förankring. Det verkar för övrigt som

om Gunhild Bolander och jag är ganska överens om detta synsätt. Jag frågar mig också om försvaret har råd att förlora denna förankring. Dessutom förefaller ju t. ex. tunga stridsvagnar att bli alltmer tveksamma ur stridsekonomisk synpunkt. I detta sammanhang råder i vart fall en mycket stor osäkerhet om utvecklingstendenserna. Behovet av och användbarheten för dessa stridsvagnar förefaller att bli allt mindre snarare än allt större. En tidigare socialdemokratisk ledamot av försvarsutskottet sade en gång att vi skall lägga tyngdpunkten inom det militära försvaret på att beväpna männen, inte på att bemanna vapnen. Jag tror att denna sanning också gäller i dessa avvägningsfrågor.

En ytterligare fråga som berörs av försvarsmaktsutredningen handlar om de gemensamma myndigheterna. Här föreligger material från en tidigare utredning som parlamentariker har deltagit i och ansvarat för och som i långa stycken nästan omgående kan sättas i sjön. På den punkten kan jag bara heja på försvarsmaktsutredningen i dess uppgift att skära i kostnaderna för de centrala myndigheterna, så att vi på detta sätt kan få medel över för användning i krigsorganisationen.

Anf. 27 GÖTHE KNUTSON (m) replik:

Herr talman! Åke Gustavsson laborerade med en hel del siffror. Jag är tvungen att fortsätta med en sådan exercis, eftersom det inte är hela sanningen som Åke Gustavsson har givit kammaren.

Av den försvarsstatistik från år 1986 som jag har tillgänglig och som redovisar fördelningen i procent kan man konstatera att materielanskaffningen under budgetåret 1972/73 låg på en nivå av 28,8 % av totalvolymen för huvudproduktionsområde 1, som det heter. Andelen lednings- och förbandsverksamhet uppgick till 56,8 %, anskaffning av anläggningar till 5,3 % samt forskning och utveckling till 9,1 %. Dessa siffror har sedan varierat högst väsentligt. För året 1986/87 är det i alla fall redovisat att andelen för materielanskaffning uppgår till 25,7 %, vilket är en klar minskning.

Herr talman! Jag vill rekommendera Åke Gustavsson och andra intresserade att ta del av överbefälhavarens slutremiss, som jag här har nämnt och citerat. ÖB konstaterar att den situation som också jag har beskrivit faktiskt råder, nämligen att kostnaderna för forskning och materielutveckling har ökat med nästan 90 % sedan år 1970. Som Hans Lindblad vid något tillfälle har uttryckt saken, utvecklas och fördyras ju armématerielen, liksom annan materiel. Jag tror att vi allihop skulle kunna citera varandra, eftersom vi alla är helt på det klara med att den försvarsmateriel som används och som successivt måste anskaffas blir alltmer sofistikerad och därmed också allt dyrare.

I den lilla gröna skrift som Hans Lindblad gjorde reklam för, vilket också jag skall göra, finns bl. a. i det inledande avsnittet en beskrivning, som är gjord av översten av 1:a graden Bengt Sjöberg, av hur den tekniska fördyringen slår i den budget som försvaret har att tillgå. Skriften heter Vägvalsfrågor för armén och är utgiven av Kungliga krigsvetenskapsakademien. Den kom ut helt nyligen och finns säkert att skaffa för alla intresserade.

Om Åke Gustavsson nu har vänligheten att ännu en gång gå upp i talarstolen skall jag fortsätta i nästa replikomgång.

Anf. 28 GUNHILD BOLANDER (c) replik:

Herr talman! Åke Gustavsson känner väl ett behov av att rent politiskt nedvärdera vårt förslag om en satsning på repetitionsutbildningen. Detta måste vara grundorsaken. Annars skulle han ju inte dela försvarsministerns uppfattning i budgetpropositionen, där det ändå ganska mycket talas om värdet av bättre repetitionsutbildning.

Det faktum att regeringen har gett ÖB bemyndigande att ta i anspråk 20 milj. kr. för repetitionsutbildning inom armén bekräftar ju ändå värdet av att det behöver tillskjutas medel. Det faktum att det fattas pengar till repetitionsutbildning kan aldrig resoneras bort.

Jag hävdar fortfarande att vi i centern har en riktig inställning när det gäller var satsningarna bör göras.

Anf. 29 ÅKE GUSTAVSSON (s) replik:

Herr talman! Jag är oftast en vänlig själ och skall därför tillmötesgå Göthe Knutsons önskemål och gå upp i en replik.

Poängen med att jag redovisade kostnaden för materielanslagen och dess andel av utgifterna, Göthe Knutson, var att jag ville påvisa att det på detta område inte är någon trend att anslagen drastiskt har minskat, vilket man tidigare här i debatten kunde få intrycket av.

Göthe Knutson har rätt i att kostnaderna för materielutveckling och forskning har ökat kraftigt. Men frågan är om detta är något som är i huvudsak negativt eller något som i huvudsak är positivt. Jag tror att detta är någonting som är övervägande positivt, eftersom vi kan få bättre materiel genom att satsa ytterligare medel på forskning och utveckling.

Sedan till Gunhild Bolander: Nej, jag nedvärderar inte alls frågan om repetitionsutbildningen; den är mycket viktig. Vad jag vill peka på är att en borgerlig regering utan några som helst problem, såvitt jag förstår, kunde göra en vid den tidpunkten mycket drastisk neddragning av utbildningen. Alla de tre borgerliga partierna var överens om detta i en situation där vi tidigare hade haft ett lägre antal repetitionsutbildade genom åren. Under senare år har antalet repetitionsutbildade per år ökat. Snittnivån för 1980-talet ligger i dag på 87 500, vilket är ett högre antal repetitionsutbildade än vi såvitt jag säger till har haft vid någon tidpunkt. Det senast redovisade året uppgick antalet till över 103 000. Mot bakgrund av att situationen, i förhållande till det förslag som den borgerliga regeringen med Eric Krönmark som försvarsminister lade fram vid sitt tillträde, i dag är bättre tycker jag inte att detta är ett så drastiskt förslag som det kanske kan upplevas. Det är i varje fall mindre drastiskt än motsvarande förslag som den dåvarande borgerliga regeringen lade fram för riksdagen.

Slutligen kan man säga att också detta är en illustration till det skraltiga beslutsunderlag som riksdagen hade när det gällde att ta ställning inför den kommande försvarsbeslutsperioden. Jag har för mig att denna neddragning aktualiserades så sent som den 1 oktober förra året. Det om något visar ju hur man snabbt tvingades att sätta klackarna i marken. Det visar inte på den fasthet och kontinuitet i planeringen som från alla synpunkter är önskvärd och nödvändig för framtiden.

Anf. 30 GÖTHE KNUTSON (m) replik:

Herr talman! Först ett tack till Åke Gustavsson för hans genmäle.

Jag gjorde mig skyldig till en liten lapsus – jag tog inte med de väsentliga siffrorna i fråga om materielanskaffningen. Under åren 1978–1979 till 1982–1983, då det onekligen fanns borgerliga regeringar och borgerlig riksdagsmajoritet, låg materielanskaffningsanslagen procentuellt högre. 1978/79 låg de på 30,2 % och 1981/82 – för att göra det hoppet – på 30,2 %. Det är en avsevärt högre nivå än den som nu redovisas, 25,7 %.

Sedan skall jag fortsätta att läsa ur överbefälhavarens slutremiss. Jag citerade nyss beträffande kostnadsökningen för forskning och materielutveckling. Överbefälhavaren skriver därefter: "Den främsta orsaken till att försvarsmaktens ekonomi urholkats är emellertid de successivt under 1970- och 80-talen utökade personalkostnaderna. Resurser har måst tas från de flesta områden för att täcka dessa."

Detta är kända fakta för försvarsutskottet och – det utgår jag ifrån – också för regeringen. Fakta som man måste ta hänsyn till. Det är ju inte särskilt positivt att göra nedskärningar på exempelvis dagpenningen och andra sociala delar av den militära budget.

Vi moderater har föreslagit i fjolårets försvarsbeslut liksom nu en årlig realuppräkning av försvarsanslaget med 2 %. Det ger under en tioårs period nära 11 miljarder kronor mer än den prolongering som majoritetsbeslutet innebär. Dessa pengar ger möjlighet att förbättra materielanskaffningen och åstadkomma ett hyggligare försvar. Men det kommer sannolikt att krävas mer än vad vi för närvarande föreslår, om vi skall klara hela den problematik som är redovisad av bl. a. ÖB.

Får jag också, herr talman, nämna när det gäller utbildningsvolymen för repetitionsutbildning att det sorgliga i nuläget är inställandet av repetitionsövningar. Ungefär 50 % inställs. Det har satts i system. Så var det inte ens under de där nödåren då vi hade en svår ekonomisk kris att bemästra samtidigt som försvaret skulle ha sitt.

Anf. 31 ÅKE GUSTAVSSON (s) replik:

Herr talman! Tyvärr, Göthe Knutson, är det inte helt korrekt att inställandet av repetitionsutbildningar har satts i system på ett sätt som inte ens hade sin motsvarighet då krisen i landets ekonomi var som värst. Det var ju, vilket redan sagts, under de borgerliga åren som krisen var som värst, och då var nedskärningarna ännu större. Det antal jag talar om är obestridligt: 49 200 för 1978/79. Att det sedan har skett en successiv ökning kan vi nog trots allt vara överens om.

Jag konstaterar vidare att Göthe Knutson inte har någon kommentar till försvarskostnaderna i vad avser fasta kostnader, som jag berörde i mitt huvudanförande. Det senaste året med en borgerlig regering, 1981/82, då man på borgerligt håll hade ett odelat ansvar för beslutet, hade man i fasta priser räknat ett lägre anslag till försvaret än vad man hade det senast tillgängliga slutredovisade året, dvs. 1986/87. Jag vill påstå att anslaget, efter de tillkommande anslag som försvaret har fått utöver detta senast redovisade, i fasta priser ligger ännu högre, bl. a. beroende på att inflationstakten ju varit lägre under de senaste åren än vad den var tidigare. Man har alltså fått anslagsökningar.

Slutligen sade Göthe Knutson med hänvisning till ÖB att försvaret har fått utökade personalkostnader och att detta är en viktig faktor. Det är ju en självklarhet. Om det konstaterandet inte skall bli fullständigt meningslöst, får man väl t. ex. säga att man tycker att det är fel att försvaret har fått ökade personalkostnader. Jag tillhör inte dem som anser att det är fel, utan jag anser att det har varit nödvändigt med höjda löner och ersättningar för att kunna rekrytera bra personal till försvaret och för att den personal som finns inom försvaret skall kunna arbeta på någorlunda rimliga villkor. Det som har hänt inom försvaret när det gäller personalkostnader har hänt över hela samhället. Det är inte unikt för någon sektorssektor.

Sammanfattningsvis: Faktum kvarstår att anslaget till repetitionsutbildning var lägre under de borgerliga regeringsåren. Man hade lägre anslag, räknat i fasta priser, till totalförsvaret. Dessutom är det inte på det sättet att materielkostnadsandelen ständigt har minskat, vilket den tidigare debatten kunde ge intryck av.

Tredje vice talmannen anmälde att Göthe Knutson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 32 CARL-JOHAN WILSON (fp):

Herr talman! Personalen är givetvis den viktigaste resursen för försvaret. Sådant är förhållandet när man försvarar sig med knytävarna – så förblir det hur de tekniska hjälpmedlen än utvecklas.

All teknik måste skötas av människor. Tekniken skall förbättra människans insats och också skydda människorna.

Samtidigt som vi arbetar för att förbättra tekniken, måste vi komma ihåg människorna – deras behov av utbildning, deras trivsel och deras utvecklingsmöjligheter. Vi måste försöka skapa förutsättningar som leder till att försvarets personal går till jobbet med glädje. De anställda skall kunna känna att de har ett betydelsefullt arbete, att deras ambition värderas och att deras kapacitet utnyttjas i så stor utsträckning som möjligt.

På många personalområden har det militära försvaret varit föregångare. Detta gäller t. ex. i fråga om pedagogiska hjälpmedel, personlig utrustning och – mat. Men militären har egentligen aldrig givits möjlighet att utnyttja personalen maximalt, efter vars och ens förutsättningar. Alltför mycket har reglerats till punkt och pricka av vad som stått i reglementena.

Den moderne officeren har i regel en uppfostran och en allmän utbildning som gör att han/hon är beredd att ta initiativ och ansvar på ett sätt som den militära hierarkin inte är beredd på.

Det är klart att militärer måste tränas i att lyda order. I svåra lägen finns inte utrymme för diskussioner. Det är dock nödvändigt att även försvaret försöker organisera verksamheten så att militärer på olika nivåer får större möjligheter att pröva egna idéer och ta eget ansvar. I utbildningssituationen måste officerarna få större möjligheter att lösa sin uppgift efter egna idéer – även om det inte stämmer med regelboken.

Jag har vuxit upp på ett regemente. Ända sedan jag var liten pojke har jag observerat hur officerare ofta använder uttrycket "jag" i stället för "vi". "Jag skall marschera" betyder att hela kompaniet skall marschera. "Jag skall gå i

ställning" betyder att hela truppen går i ställning osv.

När jag nu ibland sitter och lyssnar till höga militärers tal om sitt revir hör jag någon säga "Jag skall utreda", "Jag skall bygga", "Jag skall utbilda". Bredvid honom sitter en hel stab av andra militärer som var och en har sitt ansvar för det som chefen vill ha gjort. Nog borde man kunna skapa en atmosfär bland militärer som gör det naturligt att säga "vi".

Det här kan tyckas vara en bagatell, men uttryckssättet är en signal för attityden. En bra chef uttrycker sig så att det märks att han eller hon anser sig ha nytta av sina medarbetare.

Om man vill lyckas i det militära försvaret måste man göra karriär. Då hamnar man på en stab.

Vi måste försöka skapa andra karriärvägar. En sjöofficer som vill vara till sjöss, en teknisk officer som vill hålla på med teknik eller en officer som vill vara i fält och utbilda värnpliktiga måste få större möjligheter till detta utan att omgivningen skall undra vad det är för fel på honom som inte vill klättra uppåt i chefshierarkin.

Herr talman! En viktig del för förmågan att göra ett bra jobb som militär är den aktiva tjänstgöringsperiodens längd. Folkpartiet anser att det var fel att höja pensionsåldern för militär personal, vilket skedde 1971. Resultatet har bl. a. blivit att alltför många äldre officerare konkurrerar om för få chefsjobb.

Folkpartiet har därför nu föreslagit att pensionsåldern för yrkesofficerare sänks till 55 år med *möjlighet* att avgå redan vid 50 års ålder.

Då kan en officer stanna kvar med uppgifter som man inte klarar av när man blir äldre. Då behöver inte alla officerare känna att deras enda chans att vara kvar i tjänst är att göra skrivbordskarriär.

Nu har försvarsutskottet hänvisat till att förhandlingar om ett nytt pensionsavtal pågår. Vi hoppas att detta skall resultera i en lägre pensionsålder för yrkesmilitärer.

Vi har öppnat delar av det militära försvaret för kvinnor. Vi vet inte om det finns medicinska hinder för kvinnor att sköta vissa militära jobb. Folkpartiet har föreslagit att forskningen om medicinska hinder för kvinnor i försvaret skulle öka. Det har också varit meningen att så skulle bli fallet, men FOA har inte kommit i gång med den forskningen. Här måste något hända snart. Försvarsutskottet delar folkpartiets uppfattning i denna fråga.

Norge och USA har t. ex. givit kvinnor möjlighet att utbilda sig även för militär flygtjänst. De svenska kvinnorna är säkert lika goda.

Folkpartiet har några gånger föreslagit att man skall införa samlevnadsundervisning och undervisning i könsrollsfrågor i befälsutbildningen. Officerarna skall ju ta hand om så gott som alla unga män under en viktig tid av deras utveckling. Då har officerarnas egen attityd till samlevnadsfrågor och könsroller stor betydelse. Tyvärr får folkpartiet inget stöd i utskottet för detta förslag.

Vi hör nu att försvarsviljan har ökat bland de unga. Ute på de militära förbanden möts yrkesmilitärerna av unga grabbar – och en och annan flicka – som önskar sig en god militär utbildning och väl utnyttjad tid.

Det är viktigt att de värnpliktiga får chans att påverka sin utbildningssituation. Detta hör samman med hur den militära chefsrollen utvecklas. Där vi-känslan utvecklats blir satsningen god från alla som rymts i uttrycket "vi".

Detta vet de militärer som haft mod att utnyttja det fenomenet.

Ingrid Ronne-Björkqvist och jag har i en motion föreslagit att räddningsverket skall få större möjlighet att avgöra hur pengar till skyddsrum skall användas. Hittills har en summa avsatts för nybyggnation och en annan för renovering. Om man får satsa på att renovera befintliga skyddsrum i stället för att bygga nya räcker pengarna till 10 gånger fler skyddsrumspatser. Folkpartiet anser att räddningsverket och de många räddningscheferna ute i kommunerna skulle kunna avgöra hur pengarna bäst skall användas.

Nu har försvarsutskottet fått uppgift om att det pågår översyn av detta, och då får vi ha tålamod och hoppas att det blir så som folkpartiet har föreslagit här.

Herr talman! Jag har här aktualiserat några synpunkter som i huvudsak anknyter till folkpartiets förslag när det gäller personalfrågor inom försvaret. Försvarsutskottets skrivning är så välvillig att vi inte nu behöver agera hårdare än att på detta sätt föra våra synpunkter till protokollet. Därför yrkar jag bifall till hemställan i försvarsutskottets betänkande 1987/88:11.

Anf. 33 BARBRO EVERMO PALMERLUND (s):

Herr talman! Då jag lyssnade på Carl-Johan Wilson konstaterade jag att han verkligen har lärt sig använda uttrycket "vi". Han säger inte "jag" och han yrkar inte för sitt partis räkning. Han ansluter sig till majoriteten i utskottet, och det tackar vi för.

I försvarsutskottets betänkande 1987/88:11 behandlas givetvis även personalfrågorna. Jag tänker inte gå närmare in på dem. De har ju redan redovisats av Carl-Johan Wilson, och det skulle enbart bli en upprepning. Dessa frågor fick en relativt utförlig behandling i samband med 1987 års totalförvarsbeslut. Det som då anfördes gäller fortfarande. Budgetpropositionen begränsar sig därför till att belysa den nu aktuella planeringens konsekvenser för de anställda, redovisa det långsiktiga behovet av anställda och beröra styrmetoderna beträffande personalvolymen samt slutligen redovisa åtgärder för att täcka personalbehoven.

Försvarsministern anser dock att överbefälhavarens planeringsinriktning, innebärande bl. a. en ökning av antalet yrkesofficerare för att täcka nuvarande brist, tills vidare bör kunna godtas.

Av försvarsministerns redogörelse framgår vidare att regeringen, för att stimulera rekryteringen till reservofficersutbildningen, har beslutat höja den premie som utbetalas efter genomförd reservofficersutbildning. Vidare har regeringen, uppger försvarsministern, uppdragit åt generaldirektör Alf Resare att se över det nuvarande reservofficerssystemet.

Försvarsministern lämnar i propositionen också en redogörelse för pilotfrågan, varvid han inledningsvis erinrar om riksdagens tidigare behandling av denna fråga.

Utskottet har bl. a. behandlat ett motionsyrkande från centerpartiet med nära anknytning till den här redovisningen.

Utskottet kan nu liksom vid en tidigare behandling i anslutning till fjolårets försvarsbeslut i allt väsentligt ställa sig bakom de synpunkter rörande personalutvecklingen inom försvarsmakten som motionärerna framför. Vad som anføres överensstämmer i huvudsak med den inriktning av personalfrå-

gorna som gavs enligt gällande försvarsbeslut. Något uttalande av riksdagen anser utskottet därför inte behövas.

Jag yrkar med anledning därav avslag på reservation nr 6.

I reservation nr 7 tar moderaterna upp frågan om samordning av reservpensionen med ATP och uppräknig av reservpensionens engångsbelopp.

Utskottet vill betona sin uppskattning av reservbefälets insatser för vårt försvar. Utskottet vill dock erinra om att det tidigare behandlat en motion, 1979/80:827, vari föreslogs en översyn av reglerna för denna samordning. Utskottet förordade då ingen utredning, och utskottet vill inte heller i föreliggande betänkande förorda ett uttalande av riksdagen.

Utskottet räknar dock med att även om den samordning varom det här är fråga primärt skall avgöras efter förhandlingar, kan det likväl vara möjligt att också observera den i anslutning till den översyn av reservofficerssystemet som enligt redogörelsen i det föregående för närvarande pågår. Frågan om uppräknig av reservpensionens engångsbelopp kommer att behandlas i samband med den nämnda översynen.

Jag yrkar med hänvisning till detta avslag på reservation nr 7.

Jag övergår nu till att ta upp vissa frågor rörande värnpliktiga. Utskottet och kammaren har redan behandlat propositionsförslagen om de värnpliktigas kontantförmåner.

I reservation nr 9 tas den värnpliktssociala utredningen upp. Utskottet anser i likhet med försvarsministern att man kan ta ställning till behovet av en värnpliktssocial utredning först när resultatet av det pågående utredningsarbetet föreligger.

Därför yrkar jag avslag på centerns reservation nr 9.

För att återgå till centern, så är en återkommande fråga att riksdagen skall uttala att den allmänna värnplikten är grundvalen för det militära försvaret. Jag kanske i det här läget inte skulle behöva nämna den frågan, i och med att Åke Gustavsson och Gunhild Bolander redan har berört den, men jag tycker i alla fall att det finns anledning att påminna om att utskottet i olika sammanhang har gjort uttalanden om betydelsen för vårt militära försvar av den allmänna värnplikten för män. Utskottet har vidare framhållit att det militära försvaret enligt totalförsvarspropositionen liksom hittills skall utvecklas på den allmänna värnpliktens grund.

Utskottet lägger samma synpunkter på det här behandlade yrkandet, att riksdagen inte behöver göra något uttalande för att stadfästa den allmänna värnpliktens betydelse. Jag yrkar därför avslag på reservation nr 10.

Olika motionsyrkanden har tagit upp trafiksäkerhetsskyddet och andra skyddsfrågor.

Utskottet behandlade i anslutning till 1987 års försvarsbeslut motionsyrkanden som också de rörde trafiksäkerhetsfrågor inom försvarsmakten.

Utskottet vidhåller vad det då anförde. Därutöver kan tilläggas att utskottet har inhämtat att chefen för armén planerar att initiera ett samarbete mellan armén, marinen och flygvapnet i syfte att göra en omfattande kartläggning av olyckorna inom försvarsmakten.

Med hänvisning till det anförda yrkar jag avslag på reservation nr 11.

Centern återkommer i ytterligare en reservation, nr 12, som tar upp de värnpliktigas försäkringsskydd.

Försvarsutskottet har nyligen behandlat de värnpliktigas försäkringsskydd i ett yttrande till socialförsäkringsutskottet. Utskottet har inhämtat att arbetet med komplettering av de värnpliktigas försäkringsskydd har påbörjats inom regeringskansliet. Utskottet – som anser detta arbete angeläget – anser att det berörda yrkandet därmed i huvudsak är tillgodosett, och därför yrkar jag avslag på reservation nr 12.

Reservation nr 13 vid utskottsbetänkandet berör kontant arbetsmarknadsstöd.

Riksdagen avlog under föregående riksmöte efter beredning av arbetsmarknadsutskottet ett motsvarande yrkande. Arbetsmarknadsutskottet anförde som motiv för sitt yrkande om avslag bl. a. att arbetslöshetsersättning till värnpliktstjänstgörande bör ses i samband med det utryckningsbidrag som utgår till värnpliktiga och som har precis samma syfte som kontantstödet vid arbetslöshet, nämligen att utgöra ett bidrag till uppehållet.

Med hänvisning till arbetsmarknadsutskottets ställningstagande föreslår utskottet att även det nu aktuella yrkandet i frågan avslås av riksdagen.

Jag yrkar avslag på reservation nr 13.

Herr talman! Med totalförsvaret avses alla de åtgärder som är nödvändiga för att förbereda landet inför yttre hot och för att ställa om samhället till krigsförhållanden.

Totalförsvarets civila del, som jag tänker uppehålla mig vid – förutom befolkningsskyddet, som Olle Göransson berört – har viktiga uppgifter i alla skeden av en krisutveckling. Uppgifterna är mer beroende av arten och omfattningen av de störningar och skador som uppstår på samhället än av vilken typ av yttre omständigheter som har orsakat dessa.

Möjligheten för den civila delen av totalförsvaret att fullgöra dessa uppgifter har stor betydelse för vår förmåga att avvålla från angrepp samt att motstå hot och ekonomiska påtryckningar. Vår försörjningsberedskap bidrar till den krigsavhållande förmågan genom att göra det troligt att vi kan motstå ekonomiska påtryckningar och upprätthålla vår försvarsförmåga även vid kraftiga störningar i utrikeshandeln.

Vår förmåga i här nämnda avseenden grundas främst på det fredstida samhällets resurser, dess förmåga att möta störningar och dess förmåga till omställning.

Grundprincipen är att ansvar för viss verksamhet i fred också innebär ett motsvarande ansvar i krig. Jag vill liksom försvarsministern i bilaga 6 i budgetpropositionen 1987/88, som vi nu behandlar, betona vikten av att det i fredstida planering och samhällsutveckling tas särskilda hänsyn till beredskapen för kriser och krig. Sådana åtgärder kan i sin tur vara betydelsefulla även för fredssamhället t. ex. vid olyckor och katastrofer av skilda slag – en samhällsplanering som sker i fred under beaktande av beredskapsplanering och särskilda beredskapsåtgärder.

Den samordnande myndigheten på central nivå inom det civila totalförsvaret, överstyrelsen för civil beredskap (ÖCB), spelar en viktig roll vid utvecklingen av totalförsvarets civila del och dess samordning med det militära försvaret.

I några motioner har till utskottet framförts synpunkter och yrkanden som berör olika aspekter på det moderna samhällets sårbarhet.

Utskottet kan för sin del instämma i mycket av vad som anförs i dessa motioner om vikten av att olika sårbarhetsproblem i samhället – i olika delar av landet – beaktas när det gäller planering och samhällsutveckling samt i fråga om att ett väl utvecklat näringsliv och ett fungerande civilt totalförsvaret är en förutsättning för möjligheterna till ett effektivt försvar.

I totalförvarsbeslutet 1987 behandlades frågan om samhällets ökade sårbarhet och konsekvenserna härav för totalförsvaret. Rapport i enlighet med regeringens uppdrag till ÖCB att i samråd med ÖB och berörda funktionsansvariga myndigheter redovisa åtgärder och förslag i syfte att förbättra försörjningsläget i Norrland, på Gotland och i storstadsområdena under kriser och i krig förväntas till hösten 1988. Därmed har jag någorlunda besvarat vad Ingvar Karlsson i Bengtsfors tidigare berört.

Med hänvisning till den i försvarsbeslutet angivna inriktningen i fråga om sårbarhetsfrågornas hantering, och vad som i det föregående i övrigt anförts om pågående studier och aktuell planering, anser utskottet att riksdagen inte bör uttala sig i enlighet med motionsyrkanden. Jag yrkar därför avslag på reservation nr 15 av centern jämte reservation nr 16 av moderaterna.

Utskottet har också haft att ta ställning till motioner som tar upp frågor rörande försörjningsberedskapen, där det bl. a. hemställs att riksdagen skall besluta att medge undantag från regeln om central upphandling för de militära myndigheterna.

Utskottet anser inte att riksdagen har anledning att fatta något beslut på sätt som förordas i motionsyrkandet. Det torde vara till fyllest att konstatera att möjligheten finns för lokal upphandling inom vissa varuområden. Därför yrkar jag avslag på reservation nr 17.

Utskottet har inte något att erinra mot de ekonomiska överväganden som föredragande statsrådet redovisar i budgetpropositionen i denna del. Utskottet påminner om vad utskottet anförde i betänkandet med anledning av totalförvarspropositionen 1987 i fråga om det värdefulla i att det tillskapats en sammanhållen ekonomisk planeringsram för totalförsvarets civila del, inom vilken medelsförbrukningen kan förskjutas såväl mellan olika budgetår som mellan olika områden.

Härigenom, liksom genom tillkomsten av ÖCB som samordnande myndighet, har tillhandahållits en värdefull möjlighet till planeringsmässig rationalitet och överblick över helheten. Årets budgetproposition redovisar för första gången ÖCB:s förslag till årlig fördelning av den ekonomiska fördelningsramen och regeringens ställningstagande härvidlag.

Innan jag avslutar mitt anförande skulle jag också vilja framhålla att utskottet har velat visa en viljeinriktning när det gäller den anställda personalen jämte den frivilliga personalen. Då det gäller frivilliga försvarsorganisationer överstiger vårt förslag regeringens med 2 milj. kr. Utskottet anser att detta anslag bör föras upp med belopp som överbefälhavaren har föreslagit. Det behöver heller inte öka utgifterna för det militära försvaret för nästa budgetår.

Också Civilförsvarsförbundet har fått ytterligare 1 milj. kr., som skall ställas till förbundets förfogande som stöd för dess viktiga uppgift att bygga

upp den frivilliga hemskyddsverksamheten i landet.

Slutligen skall Gällöfsta kurscentrum, som har hand om utbildningen inom totalförsvaret, enligt utskottets förslag erhålla 300 000 kr. utöver budgetförslaget. Jag tycker att detta är positivt och menar att vi bör hålla på att vi skall ha en sådan inriktning.

Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan i betänkande 1987/88:11 i dess helhet.

Anf. 34 KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Herr talman! Med anledning av Karlskronavarvets situation har jag i en motion tillsammans med Karl-Anders Petersson föreslagit vissa åtgärder som skulle bidra till att förbättra det kritiska sysselsättningsläget på varvet. Göthe Knutson och jag har dessutom föreslagit att ytterligare en ubåtsjaktstyrka skall uppsättas, vilket får till följd att ytterligare två kustkorvetter av s. k. Göteborgsklass kan beställas på varvet. För en mer långsiktig strategi vill vi också att överbefälhavaren och chefen för marinen får i uppdrag att redovisa marinens behov av nya fartyg fram till år 2000. De föreslagna åtgärderna skulle klara den allvarliga situationen för Karlskronavarvet till en bra bit in på 1990-talet.

Utskottet har avfärdat samtliga motioner angående sysselsättningsläget på Karlskronavarvet med att helt nonchalant påpeka att motionärerna uppvisar en betydande uppfinningsrikedom. Jag vill poängtera att de förslag som jag står bakom har en saklig förankring genom de kontakter som jag och min medmotionär har haft med örlogsbaschefen i Karlskrona. Det är därför synnerligen märkligt att utskottet inte gör en saklig värdering av motionsförslagen.

Utskottet åberopar att sysselsättningsläget på Karlskronavarvet kommer att förbättras genom förslaget om ytterligare en beställning av ett minröjningsfartyg. Olle Göransson har i sitt inledningsanförande också hänvisat till denna beställning, som förhoppningsvis kommer att beslutas i nästa vecka.

Det är korrekt att sysselsättningen på den lägre nivå som varvet har efter den nyligen företagna uppsägningen av 250 personer kan upprätthållas till mitten av år 1990 – inte 1990-talet utan år 1990! Härfter kommer återigen en allvarlig svacka på varvet. Den blir katastrofal om inte Ubåt 90 påbörjas vid årsskiftet 1990–1991. Efter den 1 januari 1991 finns nämligen ingenting i orderstocken på varvet.

Herr talman! Det föreligger enligt min uppfattning en klar förändring i utskottsmajoritetens uppfattning om Karlskronavarvets framtid. Departementschefens defensiva uttalande i propositionen om att de nya örlogsfartyg som marinen behöver skall så långt det är möjligt produceras och utvecklas inom landet stärker sannerligen inte Karlskronavarvets framtid. Riksdagens tidigare uttalande om att staten har ett särskilt ansvar för en rimlig beläggning på Karlskronavarvet lyser numera med sin frånvaro.

Karlskronavarvet utgör en viktig länk i vårt säkerhetspolitiska system. Det är därför anmärkningsvärt att utskottsmajoriteten uppenbarligen svävar på målet när det gäller denna uppfattning.

Den nyligen träffade överenskommelsen mellan socialdemokraterna, folkpartiet och centern, innebärande bl. a. en nybeställning av ett minröj-

ningsfartyg, kan inte tolkas på annat sätt än att regionalpolitiska skäl har varit förhärskande. Genom denna överenskommelse har man också undvikit att före valet ta ställning till Karlskronavarvets framtid, eftersom den akuta sysselsättningskrisen har skjutits fram ytterligare ett antal månader – som jag nämnde fram till mitten av år 1990.

Den mycket yrkeskunniga och kompetenta personalen på Karlskronavarvet måste få ett besked om varvets framtid. Det får inte längre fortsätta att vara så att staten inte ger klara besked. Jag vill därför slutligen ställa följande frågor till socialdemokraternas och folkpartiets företrädare:

Är era partier på väg att avstå från en inhemsk produktion av ytfartyg för marinens räkning och beredda på att i framtiden lita på import? Om så inte är fallet, varför vill ni inte ställa er bakom det av moderaterna föreslagna uttalandet om att staten har ett ansvar för Karlskronavarvet? Och varför vill ni inte medverka till att riksdagen får en redovisning från överbefälhavaren och marinchefen om marinens behov av nya fartyg för tiden fram till år 2000.

Med det sagda, herr talman, yrkar jag bifall till samtliga de moderata reservationerna i försvarsutskottets betänkande 11.

Anf. 35 MARGARETA HEMMINGSSON (s):

Herr talman! I en färsk rapport ger arbetarskyddsstyrelsen en skrämmande redovisning av samtliga olycksfall under värnpliktsutbildningen under åren 1983–1986. Varje år skadas mellan 2 200 och 2 850 värnpliktiga, och dödsfallen varierar mellan 15 och 21 per år.

I motion Fö412 har jag föreslagit att de värnpliktiga skyddsassistenterna borde ges utbildning till och utses som skyddsombud. Detta skulle ge dem möjlighet att stoppa farliga moment under utbildning och övning.

I sin avslagsmotivering hänvisar utskottet till tidigare betänkanden samt pekar på att arméchefen planerar att ta initiativ till en kartläggning av olyckorna. Han kunde ju börja med att läsa arbetarskyddsstyrelsens rapport.

Samtidigt pekar Sveriges centrala värnpliktsråd på att man år efter år, förbandsbesök efter förbandsbesök, kommer i kontakt med killar som berättar om olyckor som inträffat eller som höll på att inträffa – och som kunde ha undvikits om man bara haft möjlighet att säga ifrån.

Överbefälhavaren har i ett svar till värnpliktsrådet påpekat: "Inom försvaret har alla (anställda och värnpliktiga) rätt att avbryta ett arbete och kontakta närmaste chef om man tror att man själv eller någon annan kan skadas."

Förhoppningsvis kan detta uttalande leda till att vi slipper en mängd onödiga olyckor under de värnpliktigas så viktiga övningstillfällen.

Herr talman! I motion Fö414 har jag pekat på behovet av utbildning i vakttjänst under värnpliktsutbildningen. Jag måste uttrycka min besvikelse över att utskottet valt att inte alls kommentera frågan, utan i stället hänvisar till FU88. Har inte utskottet några synpunkter på det faktum att det finns långt framskridna planer på att tumma på den allmänna värnplikten och i stället ubilda speciella bevakningsgrupper under endast tio veckor? Det är ju sådana tankegångar som ligger till grund för några av de ekonomiska beräkningarna för FU88.

Centerpartiet säger sig vilja ha ett uttalande om den allmänna värnplikten

som grund för det militära försvaret – nu även med stöd från vpk, om jag förstod Oswald Söderqvist rätt. Men de här vaktstyrkorna då – tycker inte centerpartiet, och vpk, något om dem?

Om det är en förbättrad bevakning vi vill ha – och så har jag läst förra årets försvarbeslut – låt oss då satsa på en utbildning för de värnpliktiga så att de kan klara dessa uppgifter, inte på ett B-lag som skall stå vid sidan om den allmänna värnplikten och sköta bevakningen.

Herr talman! Så över till frågan om de värnpliktigas resor. Det gläder mig att utskottet så tydligt uttalar sig för att de ansvariga vid de lokala myndigheterna "måste ta hänsyn till den värnpliktiges komfort vid resandet och erinrar om att utskottet i annat sammanhang har anslutit sig till principen att den värnpliktige skall kunna nå hemmet samma dag som tjänsten slutar".

Detta måste ses som en stor framgång för de värnpliktigas krav – situationen är i dag i flera fall den motsatta. Jag vill nog hävda att det många gånger är just de värnpliktiga som får "betala" för besparingsivern.

Mot denna bakgrund finner jag det underligt att utskottet inte med ett ord kommenterar den kritik som framkommit mot försvarsstabens reseavdelning. Utskottet säger att man fått information om verksamheten vid avdelningen – betyder det då att utskottet inte har något att erinra mot det sätt på vilket verksamheten sköts?

Har inte utskottet tagit del av riksrevisionsverkets rapport angående revision av värnpliktsresor m. m.? Rapporten pekar på flera brister och felaktigheter, och t. o. m. överbefälhavaren har understrukit att dessa brister bör åtgärdas.

Anser utskottet att det är riktigt att avtal sluts om korttidsförhyrning av bil, dvs. avtal som drabbar tredje man? Försvarets civilförvaltning har påpekat att detta inte är juridiskt bindande, men avtalet har trots detta förlängts ytterligare ett år.

Jag skulle naturligtvis kunna ta fram flera exempel på tveksamheter, men jag nöjer mig med dessa.

Utskottet hänvisar till att reseavdelningen har redovisat en kostnadsminskning på 50 milj. kr. för de värnpliktigas resor. Nu har jag ett flertal synpunkter på utskottets sätt att redovisa, och inte redovisa, sina inkomster och utgifter, men även om det vore riktigt är det ett faktum att kostnaderna för de anställdas resor samtidigt har stigit lika mycket, nämligen med 50 milj. kr.

Utskottet säger också: "Det kan antas att det s. k. lokala kostnadsansvaret i stor utsträckning har bidragit till denna kostnadsutveckling."

Om det nu är de lokala myndigheterna som är ansvariga för den hävdade kostnadsminskningen, varför skall då denna försöksverksamhet få fortsätta? Den har ju i realiteten försvårat för de lokala myndigheterna att fritt skapa möjligheter för kostnadsbesparingar genom de centrala och fleråriga avtal som de sluter.

Nej, det enda rätta är att konstatera att försöket har havererat, att avbryta det och i stället låta försvarets civilförvaltning ta hand om reseverksamheten.

Anf. 36 BARBRO EVERMO PALMERLUND (s) replik:

Herr talman! Jag tycker naturligtvis att Margareta Hemmingssons beskrivning är litet orättvis när det gäller olyckor och redovisningen från arbetarskyddsstyrelsen. Det initiativ som armén nu tar genom att göra en kartläggning visar väl att man tar fasta på dessa frågor. Det går inte att komma längre.

När det gäller den del av Margareta Hemmingssons motion där hon vill att skyddsassistenterna skall ges befogenheter som skyddsombud har utskottet hänvisat till att frågan har behandlats i riksdagen åtskilliga gånger. Utskottet har därför inte funnit skäl att nu ändra sitt ställningstagande. I övrigt delar vi naturligtvis oron över olyckshändelser och olyckstillbud, men i detta läge finns det inte någon möjlighet att komma längre, i varje fall inte i riksdagen.

I fråga om utbildningen och bevakningen sker det nu en översyn. Det vet Margareta Hemmingsson, som satt med i VK 83. Där behandlades de värnpliktigas utbildning av olika slag, och där framkom synpunkter på om vissa anslag skulle finnas kvar i utbildningen och konkurrera med annat. Margareta Hemmingsson vet också att förslaget inte godtogs i sin helhet av försvarsmakten och att försvarskommittén förordade den översyn som nu pågår, dvs. försvarsmaktsutredningen 88. Det går inte att säga någonting i detta läge, utan vi måste avvakta de förslag som kommer. I övrigt har utskottet delgivits de synpunkter som VK 83 hade, och det kan finnas skäl att återkomma i dessa frågor.

Anf. 37 GUNHILD BOLANDER (c) replik:

Herr talman! På en direkt fråga från Margareta Hemmingsson om centern inte hade någon uppfattning när det gällde den eventuellt förkortade utbildning för värnpliktiga som har aviserats i olika sammanhang, vill jag hänvisa till det som står i reservation 10 och påminna om vad jag har sagt här i kammaren i dag – det är möjligt att Margareta Hemmingsson inte hörde det:

”Det som nu sker på myndighetsnivå tyder på att man kan vara på väg bort från de grundläggande principerna för det svenska försvaret, nämligen den allmänna värnplikten. Den är enligt vår mening den viktigaste byggstenen i försvaret. Den har en ideologisk-demokratisk dimension men också en försvarsteknisk. Från centerpartiets sida känner vi en stark oro för en utveckling som skulle innebära stora variationer i utbildningstid och uppgifter. Det skulle begränsa flexibiliteten hos försvarsmakten i icke önskvärd grad.”

Det är en ganska tydlig markering från centerpartiets sida av hur vi ser på den allmänna värnplikten framöver.

Anf. 38 OLLE GÖRANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag skall bara kommentera en liten del av Margareta Hemmingssons anförande, och det gäller reseverksamheten. Som Margareta Hemmingsson väl vet bevakar försvarsutskottet dessa frågor med största uppmärksamhet, därför att vi har sett hur dessa resekostnader har skjutit i höjden på ett oroväckande sätt. Man kan tycka att en besparing på 50 milj. kr. inte är så mycket, men i verkligheten är det 12–13 % av de totala kostnaderna för resorna som här har sparats in. Vi anser att det är mycket positivt.

Prot. 1987/88:131
1 juni 1988

*Planering och anslag
för totalförsvaret*

Vi är också i utskottet medvetna om att vissa delar av reseverksamheten har kritiserats och att det finns anledning att se närmare på det, men vi anser inte att det är nödvändigt att nu komma med ett förslag om att ta bort reseverksamheten från försvarsstaben och lägga över den på civilförvaltningen.

I den försvarsmaktsutredning som pågår och som överbefälhavaren skall redovisa den 30 september i år ingår också hans syn på de centrala staberna och de centrala myndigheterna. Jag är övertygad om att det kommer ett nytt förslag, om det i detta fall skulle behövas en annan huvudman än försvarsstaben, och om det inte kommer något förslag får utskottet se på frågan i särskild ordning. Jag anser inte att det nu är lämpligt att följa motionärens förslag.

Anf. 39 MARGARETA HEMMINGSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill först påpeka för Barbro Evermo Palmerlund att jag inte på något sätt ville vara kritisk till handläggningen när det gällde olyckorna. Jag ville understryka att det sker en mängd olyckor. Dessutom tycker jag att det är mycket positivt att överbefälhavaren nu har uttalat att det finns möjligheter att säga ifrån om någonting händer – det är det centrala i just den frågan.

Sedan säger Barbro Evermo Palmerlund att det inte går att göra någonting vad gäller bevakningen i dag. Situationen kan självfallet bli den att vi måste avvakta vad som kommer att diskuteras i samband med FU 88 i höst, men det är ändå oroväckande att en tio veckors utbildning är grundförutsättningen för de ekonomiska beräkningar som görs för denna verksamhet. Det är jag kritisk mot. Sedan var det intressant att höra Gunhild Bolanders uttalande, och det skall också bli intressant att se hur det följs upp i samband med att sådana förslag dyker upp.

Avslutningsvis vill jag säga några ord till Olle Göransson beträffande reseverksamheten. Jag är inte så säker på att det verkligen har sparats 50 milj. kr. Hävdar man att det har sparats 50 miljoner på de värnpliktigas resor till följd av lokalt kostnadsansvar, är det ju inte reseavdelningens förtjänst. Då andra resor stiger i pris lika mycket, tycker man ju att de värnpliktiga får betala andras resor, och det var kanske inte meningen.

Anf. 40 EVA RYDÉN (c):

Herr talman! I det betänkande som nu behandlas återfinns två motioner från Bohuslän vilka avstyrkts på några rader. Det är centermotionen Fö408 och en moderatmotion Fö407. Båda innehåller hemställan om att man skall överföra, eller rättare sagt återuppta, underhållsverksamheten vid 2:a helikopterdivisionen på Säve.

Den bedömningen som jag och många med mig gör efter besök på Säve och många samtal med de människor som arbetar där är att det är mycket märkligt att helikopterunderhåll inte längre skall kunna ske på Säve. Jag beklagar därför att utskottet inte är berett att ompröva beslutet att koncentrera allt helikopterunderhåll till Berga.

Vi är på västkusten beroende av en väl fungerande helikopterdivision för försvaret och dessutom för den civila räddningstjänsten.

Med nuvarande underhållsorganisation har den maximala flygtiden för

helikoptrarna minskat betydligt, jämfört med när underhållet skedde på Säve, vilket i sig är ganska naturligt.

Det finns på Säve fortfarande personal som är specialiserad på helikopterunderhåll. Personalen har en närmast unik kompetens. De praktiska förutsättningarna att utföra underhåll på Säve finns.

Därför, herr talman, yrkar jag bifall till motionerna Fö407 och Fö408, yrkande 2 och 3. Motionen Fö408 är alltså en centermotion och inte en folktopmotion, som felaktigt angivits på s. 48 i utskottsbetänkandet.

Anf. 41 OLLE GÖRANSSON (s) replik:

Herr talman! Vi har observerat de här två motionerna om underhållsverksamheten i fråga om helikoptrar, men vi har inte tillstyrkt dem och föreslagit att den tidigare verksamheten vid Säve skall återupptas. Men det bör väl framhållas att det sker en stark utbyggnad på helikoptersidan inom försvaret i dess helhet, såväl inom armén som inom marinen och flygvapnet. Det är självklart att de resurser som krävs för reparation och underhåll måste leda till någon form av förstärkning. Den riktiga lösningen är inte alltid att på olika platser upprätta nya underhållsverkstäder. Genom att man får ett ökat antal helikoptrar ökar också möjligheterna till centralisering och kanske därmed också till ett bättre utnyttjande av de resurser som finns. Inom försvaret finns det många exempel på att man utser en viss verkstad som skall ha huvudansvaret för motorer, flygplan eller vad det nu kan vara för någonting. Därför är det inte självklart att det faktum att försvaret får fler helikoptrar för med sig att det måste vara fler verkstäder. Man kan, som sagt, också centralisera verksamheten.

Anf. 42 EVA RYDÉN (c) replik:

Herr talman! Jag vill ändå fråga Olle Göransson om det inte är riktigt att dröjsmålet när det gäller helikoptrar, som i dag är betydligt längre än tidigare, beror på svårigheterna att klara arbetet på Berga. När vi talar med de människor som arbetar på Säve får vi den informationen.

Anf. 43 OLLE GÖRANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag kan inte i detalj beröra varje enhet, men självfallet är sysselsättningsläget så bra i Stockholmsområdet att det ibland är svårt att få den personal som behövs. Också inom marinen händer det att man måste låna personal från andra delar av landet. Om man skall se detta som någonting positivt eller negativt vet jag inte. Det kan bara konstateras att arbetsmarknaden i Stockholm är så stor att det kan uppstå brist på personal. Men enligt min mening bör man kunna komma till rätta med den saken.

Anf. 44 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att göra ett tillrättaläggande. När Åke Gustavsson tidigare var uppe och talade om repetitionsutbildningen sade han att 103 000 man hade blivit utbildade under budgetåret 1986/87. Det är klart att det är en mycket stor siffra. Men det var den planerade siffran och inte utfallet. Utfallet blev bara 51 800. På samma sätt var det budgetåret 1987/88. Då hade det planerats för drygt 100 000 man, men utfallet blev

Prot. 1987/88:131
1 juni 1988

*Planering och anslag
för totalförsvaret*

59 900. För det kommande budgetåret 1988/89 har man angett 57 100 man.

Åke Gustavsson sade också att man med tanke på den stora utredningen Fö88 dragit ned inom armén – meningen är ju att man inte skall repetitionsutbilda onödiga förband. Men neddragningarna både budgetåret 1986/87 och 1987/88 har också drabbat marinen och flyget, så det är alltså inte bara inom armén som man minskat omfattningen av repetitionsutbildningen under de här åren. Jag vill hävda att de 100 milj. kr. som centerpartiet föreslår för repetitionsutbildning skulle bli ett ganska bra tillskott på det här området. 15 % mer personer skulle kunna utbildas, och det är, enligt min mening, en mycket bra siffra.

Anf. 45 ÅKE GUSTAVSSON (s) replik:

Herr talman! Ingvar Karlsson i Bengtsfors har rätt i att jag angav de planerade siffrorna. Jag skall också erkänna att jag inte hade riktigt klart för mig att utfallet blev avsevärt lägre. Ingvar Karlssons påpekande är alltså riktigt.

Poängen i mitt resonemang var emellertid att det trots allt är ett marginellt antal repetitionsutbildade som det blir fråga om, om man bifaller centerns reservation. Jag påpekade också att centern från början var inställd på ett avsevärt lägre antal personer än vad som slutligen kom att föreslås i reservationen. Från början hade man bara räknat med 60 milj. kr. utöver regeringens förslag. Sedan plussade centern på med ytterligare 40 milj. kr.

Samma sak gäller statistiken i övrigt, som vi ju haft en del resonemang om. De siffror som jag nämnde beträffande materialanskaffning innefattar också forskning och utveckling. Det gjorde däremot inte Olle Aulins siffror, varför vi kom fram till olika slutsatser. Därmed tror jag att det har blivit en korrekt redogörelse även på den punkten.

Anf. 46 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c) replik:

Herr talman! Jag ville med mitt inlägg bara redovisa fakta beträffande repetitionsutbildade människor inom armén, marinen och flyget. Jag tycker att det är viktigt att den biten kommer till protokollet, så att det inte finns några felaktigheter där.

Anf. 47 CHRISTER SKOOG (s):

Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av Karl-Gösta Svensons anförande. Jag vill gärna framhålla att jag tror att det mesta tjänar på att det görs en så realistisk beskrivning som möjligt av den situation som råder utanför det här huset.

Karl-Gösta Svenson sade i sitt anförande att det efter 1990 inte fanns något i beläggningshänseende på Karlskronavarvet. Jag hoppas att det var en felsägning. Sanningen är att beläggningssituationen i dag på Karlskronavarvet är – efter neddragningen avseende 250 anställda – att varvet har i stort sett full sysselsättning fram till halva 1990. En stor del av denna sysselsättning gäller det som så att säga finns i botten i orderbeläggningen, nämligen reparation och underhåll av marina enheter. Vi har ett gemensamt ansvar att verka för att ytterligare marina enheter, som skall repareras och underhållas, blir placerade vid Karlskronavarvet.

Vill man sedan säga att en katastrof är nära, så vet jag inte hur man realistiskt kan motivera den inställningen. Jag vill fråga Karl-Gösta Svenson: Vilket företag har en så lång framförhållning när det gäller orderstocken? Själv har jag erfarenhet från 25 år på varv, så jag vet ungefär hur situationen brukar se ut. Vi hade varit glada om vi hade haft en så här lång framförhållning. Vi skall visserligen nästa vecka i riksdagen diskutera det redan omnämnda minröjningsfartyget, men jag vill säga att detta också är en viktig del av beläggningen på varvet. Varför har då detta fartyg föreslagits? Jo, helt enkelt därför att vi vill bevara kunnandet på Karlskronavarvet. Vi vill också värna om sysselsättningen på varvet, givetvis även av regionalpolitiska skäl.

Vill man ytterligare se till framtiden och behålla kunnandet på varvet, så tycker jag det bör nämnas att beställningen av den s. k. testtrigg, som riksdagen beslöt om redan i fjol i samband med försvarsbeslutet, också nu av regeringen har lagts ut på varvet för att man skall få behålla de personer som jobbar med den tekniska utvecklingen på varvet. Detta är verkligen också en satsning för framtiden.

Karl-Gösta Svenson nämnde i sitt anförande att vi politiker skulle ha ansvaret för sysselsättningen på Karlskronavarvet. Jag vill bara för min del deklarera att företagsledningen och koncernledningen har det yttersta ansvaret för sysselsättningen på Karlskronavarvet. Däremot har vi politiker – framför allt i riksdagen och som försvarspolitik – ett ansvar för att lägga ut de beställningar som det svenska försvaret behöver. Det ansvaret har vi tagit.

Avslutningsvis vill jag säga att om man menar någonting med att vilja värna om sysselsättningen och behålla Karlskronavarvet, tror jag att man skall lägga fram sådana förslag att det blir realistiskt att få en majoritet i riksdagen för dem. Kustkorvetter och liknande som föreslås i moderata motioner ger ingen sysselsättning för de anställda i Karlskrona – och det har de för länge sedan genomskådat.

Anf. 48 KARL-GÖSTA SVENSON (m) replik:

Herr talman! Självfallet finns det för Karlskronavarvets räkning i botten ett underhåll efter 1990. Jag har i mitt anförande hela tiden talat om nyproduktion. Men när jag lyssnar till Christer Skoog, finner jag att han bekräftar att det inte finns någonting mer efter mitten av 1990. Då är det en ordersvacka, och den kallar jag för katastrofal – med undantag för underhållsbiten. Och det finns inga förslag från socialdemokraternas sida om att öka underhållet, utan man avstyrker samtliga motioner i det avseendet. Christer Skoog deltar ju också i försvarsutskottets arbete.

Sedan måste man ha ett mycket längre framförhållande än civila varv. Den erfarenhet som Christer Skoog har i detta avseende räcker inte. Här är det ju fråga om försvarsbeställningar, som det tar lång tid att besluta om och som är långsiktiga.

När det gäller kustkorvetterna vill jag säga att marinen är i behov av ytterligare kustkorvetter. Genom att följa det förslag som vi moderater har lagt fram i riksdagen klarar vi, som jag nämnde nyss, sysselsättningen en bra bit in på 90-talet för Karlskronavarvets räkning.

Beträffande riksdagens uttalande om sysselsättningen på Karlskronavar-

vet och statens ansvar, har det ju skett en märkbar förändring i utskottsmajoritetens inställning i förhållande till det som man har sagt tidigare från riksdagens sida och som vi har varit helt eniga om. Jag konstaterar nu att Blekinges företrädare Christer Skoog också accepterar detta. Han betraktar inte den säkerhetspolitiska synpunkten som värdefull – att vi har ett varv och att vi även i framtiden skall vara oberoende i förhållande till utlandet och kunna producera våra egna fartyg. Det är uppenbarligen så, att majoriteten i utskottet har för avsikt att inte vara oberoende i framtiden – man kan kanske t. o. m. släppa Karlskronavarvet.

Anf. 49 CHRISTER SKOOG (s) replik:

Herr talman! Jo, både jag och det parti jag tillhör ser mycket allvarligt på den här situationen vid Karlskronavarvet. Vi poängterar vikten av att ha ett inhemskt varv som kan producera de marina enheter vi behöver för att värna vårt territorium. Skillnaden mellan oss och moderaterna i det här sammanhanget är att vi lägger fram realistiska förslag som ger sysselsättning för Karlskronavarvet. För att man skall få igenom förslagen behövs det en majoritet i riksdagen, Karl-Gösta Svenson, och det har ni inte för era förslag. De är alltså inte realistiska i den meningen. De ger ju ingen sysselsättning på Karlskronavarvet, och de värnar inte heller om varvets framtid.

När det gäller diskussionen om kustkorvetter osv. utgår jag ifrån – jag har åtminstone fått den informationen – att flottan behöver även minröjningsfartyg. Jag tror alltså inte att det tillskottet är ovälkommet.

Framför allt är det viktigt att poängtera att varvet kan, om det behövs, dra ut på den här beställningen litet grand om nu de ansträngningar som företagsledningen gör fortlöpande också lyckas, nämligen att skaffa en och annan exportorder för att fylla den lilla lucka som finns kvar.

Beträffande möjligheterna att bedöma verkligheten har vi från vårt håll i alla fall fortlöpande haft kontakter med de anställda och deras representanter på varvet – och även med företagsledningen. Den bedömning vi gör är alltså inte någonting som vi bara har hafsat till, utan den bygger på mångårig erfarenhet hos människor som jobbar i den här verksamheten. Och dem litat jag faktiskt på, Karl-Gösta Svenson!

Anf. 50 KARL-GÖSTA SVENSON (m) replik:

Herr talman! Det var mycket fagert tal men ingen substans, ingenting som ger jobb för Karlskronavarvet efter mitten av 1990, Christer Skoog!

Sedan har man redan dragit ut på tiden tillräckligt när det gäller det minröjningsfartyg som man nu skall producera. Jag har här ett schema över den produktion som man beräknar framöver, och där finns alltså ingenting efter den 1 juli 1990, om man inte får en tidigare beställning på Ubåt 90.

Anf. 51 CHRISTER SKOOG (s) replik:

Herr talman! Jag glömde en sak i mitt förra inlägg. Karl-Gösta Svenson nämnde att motionerna om underhåll och reparationer blivit avslagna av riksdagen. Men om jag inte minns fel fanns det en mycket stark skrivning i det betänkande som riksdagen ställde sig bakom i fjol, nämligen att man skulle ta regionalpolitiska hänsyn och flytta över underhåll och reparationer till

Karlskronavarvet. Även om några enstaka motioner blivit avslagna, är det i alla fall riksdagens mening att de militära och civila myndigheterna skall se till att lägga mer jobb hos Karlskronavarvet.

Karl-Gösta Svenson sade att det inte finns någonting efter 1990 när det gäller nybeställningar på varvet. Nej, men om nu – vilket jag hoppas – företagsledningen strävanden lyckas och man kan få en och annan exportorder, så bättrar det på läget direkt. Vi skall också i framtiden diskutera hur framför allt flottan skall se ut. Men det trendbrott som skedde när det gällde ökning av anslaget i fjol innebar ju att marinen fick, om jag minns rätt, 2 miljarder utöver grundnivån. Hur man sedan inom marinen fördelar de pengarna bär marinen i någon mån själv ansvaret för.

Tredje vice talmannen anmälde att Karl-Gösta Svenson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 52 HANS LINDBLAD (fp):

Herr talman! Åke Gustavsson sade flera kloka saker om relationerna mellan militära myndigheter och politiker. Hur skall vi kunna stärka den politiska nivån – det gäller naturligtvis inte bara försvaret utan den offentliga sektorn över huvud taget: skola, sjukvård, ja, vad det än är – så att de beslut som fattas politiskt också får genomslag? Det är litet poänglöst med riksdagsval, riksdagsdebatter och riksdagsbeslut om myndigheterna sedan gör något annat än vad som har beslutats.

Åke Gustavsson, Olle Göransson och jag satt med i en försvarsledningsutredning. Åke Gustavsson ville där stärka ÖB:s roll mer än jag ville – jag tyckte det fanns dåliga erfarenheter av det i Norge och Danmark – men jag har fått tänka om på den punkten.

Vi hade redan året före försvarsbeslutet indikationer både från försvarsdepartementet och från försvarsstaben på att kostnaderna för driften är mycket högre, men försvarsgrenscheferna sade att de föreslagna anslagen räckte. Det var alltså de som tvingade ÖB att ge politikerna ett felaktigt underlag.

På samma sätt var det när ÖB hade lovat oss ett underlag när det gällde fredsorganisationen. Han fick då inte detta av försvarsgrenschefen. Vi kan inte ha en koncernchef, en ÖB, som gång efter gång säger: Jag är inte ansvarig för det här – mina underställda försvarsgrenschefer har givit mig felaktiga underlag. Vi måste alltså stärka ÖB:s roll. – Det är det första.

Det andra är att vi också måste stärka försvarsdepartementets roll, så att man kan genomskåda vad myndigheterna håller på med. De skillnader som föreligger mellan de politiska partiernas ståndpunkter är små jämfört med de skillnader i siffrorna som myndigheterna ansvarar för. Därför är det ett gemensamt intresse för oss alla att försvarsdepartementet får större möjligheter.

Det tredje är att vi måste stärka riksdagens eget organ på området, försvarsutskottet, och riksdagen själv. I betänkandet föreslås en utökning i förhållande till vad riksdagen själv beslöt efter förslag från 1970 års försvarsutredning inför 1972 års försvarsbeslut, enligt vilket riksdagen skulle ha insyn genom att försvars- och utrikesutskotten fick information om försvarsplaneringen. Vi skall nu verkligen följa upp ett redan fattat beslut,

nämligen fjorårets försvarsbeslut i dess förverkligande. Det är konstitutionellt möjligt; i princip är det så att ett utskott blir en myndighet om det självt börjar ge order nedåt, men vi kan följa upp riksdagsbeslut, och det är nödvändigt. Det är orimligt att man på myndighetsnivå haft ett sådant informationsövertag att den politiska nivån så ofta som hänt blivit så att säga bortspelad.

De former som försvarsutskottet har för detta är, tror jag, sådana att också andra utskott måste ha dem för att kunna se till att det som beslutas här i huset inte bara betraktas som ett diskussionsinlägg gentemot en myndighet utan faktiskt blir det som gäller. Vill man något annat skall man själv t. ex. bilda ett politiskt parti, men myndigheterna och riksdagen är inte att se som likställda parter som det gäller att kompromissa emellan, utan det är riksdagens beslut som skall gälla. Så är det inte på det här området, och det beror på att vi har för svag riksdag, för svagt departement och för svag ÖB. Det gör att man på de lägre nivåerna kucklar till det och ger oss konstiga underlag för besluten.

Anf. 53 ÅKE GUSTAVSSON (s) replik:

Herr talman! Jag delar de principiella uppfattningar som Hans Lindblad givit uttryck för. Jag vill bara därutöver citera vad försvarsministern säger på s. 27 i budgetpropositionen om just osäkerheten i underlaget och problemen:

”Sammanfattningsvis vill jag sålunda framhålla att det i försvarsbeslutspropositionen har anmälts att ett antal områden, där stora brister eller osäkerheter förelåg, allt i förhållande till det material som togs fram av försvarskommittén. Den beredningsprocess som ägde rum i regeringskansliet från det att kommittén lämnade sina förslag till den färdiga propositionen resulterade sålunda i att betydande förändringar och osäkerheter aviserades. Betydande delar av de brister som överbefälhavaren har anmält var redan beaktade i försvarsbeslutspropositionen och har därmed även behandlats av riksdagen. Försvarsbeslutets prioriteringar och mål ligger således fast, även om vissa delmål inte hinner realiseras fullt ut före år 1992.”

Det illustrerar det problem som regeringskansliet har i det här sammanhanget. Hur vi har det i riksdagen vet vi också – det är inte heller bra från de här synpunkterna.

Jag tror alltså att vi på alla nivåer har lärt oss av erfarenheterna av de tidigare försvarsbesluten. Den läxan är att det är viktigt att stärka ÖB:s roll i planeringssammanhangen, att regeringskansliet får större resurser i de här avseendena och att riksdagen – såsom utskottet redan varit inne på – arbetar mer aktivt just inför försvarsbesluten.

Anf. 54 SIRI HÄGGMARK (m):

Herr talman! Jag sitter också på Bohusbänken. Det är andra året i rad som jag har motionerat om fortsatt utnyttjande av underhållskapaciteten vid marinens andra helikopterdivision.

Det har i Bohuslän i några månader pågått en intensiv namninsamling av olika organisationer och av vanliga människor, höll jag på att säga. De

västsvenska landstingen har engagerat sig i frågan och nu gått ut med ett upprop och en skrivelse.

Det är, inte bara från militär synpunkt, viktigt att vi får behålla underhållet av helikoptrarna stationerade på Säve. Det är faktiskt viktigt också därför att helikopterdivisionen utför ett mycket gott arbete – och ett arbete som behövs – även vid civila uttryckningar, t. ex. när det gäller olycksfall till sjöss.

Jag håller helt med Eva Rydén om att det är en ovanligt snål liten notis som just våra två motioner fått i försvarsutskottets betänkande. Där hänvisas till ÖB. Enligt ÖB 80 skulle underhållet av de här helikoptrarna koncentreras till Berga. Men när det gäller underhållet har Säve helikopterdivision utvecklat en otrolig kompetens. Vi har t. ex. en flygplansplåtslagare som är den ende i sitt slag i västra Sverige.

Nu kommer jag ju inte att vara kvar i riksdagen, men jag hoppas att Bohusbänken följer den här frågan och verkligen tar tag i detta – det här är en stor fråga på västkusten. Jag tänker också på vad vi hörde nyss när det gällde försvaret: Skall västkusten ligga helt öppen? När det gäller planläggningen för västkustens försvar, såväl civilt som militärt, är det viktigt att någon kan vara på plats. Helikopterdivisionen kan därvid göra en mycket bra insats.

Överläggningen var härmed avslutad.

Punkt 1

Mom. 1 (parlamentarisk utredning)

Utskottets hemställan bifölls med 250 röster mot 55 för reservation 1 av Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors.

Mom. 2 (riksdagen och försvarsplaneringen i övrigt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion Fö205 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Punkt 3

Mom. 1 (gemensamma utgångspunkter för planeringen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Arne Andersson i Ljung m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt 4 C

Mom. 1 (överbefälhavarens utredning om bl. a. arméns fortsatta utveckling)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Arne Andersson i Ljung m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3, 4 b, 5, 6 a, 7 och 11 b (inriktningen av huvudprogrammen, m. m.)

Först biträdde reservation 4 av Arne Andersson i Ljung m. fl. i motsvarande del med 66 röster mot 37 för reservation 5 av Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors i motsvarande del. 198 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 200 röster mot 67 för reservation 4 av Arne Andersson i Ljung m. fl. i motsvarande del. 37 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 11 a (planeringsramen för budgetåret 1988/89)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 4 av Arne Andersson i Ljung m. fl. i motsvarande del, *dels* reservation 5 av Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors i motsvarande del, *dels* motion Fö205 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (personalutvecklingen inom försvarsmakten)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors – bifölls med acklamation.

Mom. 21 (reservpensionen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Arne Andersson i Ljung m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 23 a (försvarshögskolans lydnadsställning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Arne Andersson i Ljung m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 24 a (en värnpliktssocial utredning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors – bifölls med acklamation.

Mom. 25 (den allmänna värnplikten som grund för det militära försvaret)

Utskottets hemställan bifölls med 249 röster mot 53 för reservation 10 av Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors.

Mom. 33 (utredning om trafiksäkerhetsfrågor)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors – bifölls med acklamation.

Mom. 38 (de värnpliktigas försäkringsskydd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors – bifölls med acklamation.

Mom. 39 (kontant arbetsmarknadsstöd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors – bifölls med acklamation.

Mom. 45 (lokalisering av F16/F20)

Utskottets hemställan bifölls med 289 röster mot 16 för motion Fö420 av Oswald Söderqvist.

Mom. 46 (helikopterunderhåll)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motionerna Fö407 av Siri Häggmark samt Fö408 av Eva Rydén och Elving Andersson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Punkt 5

Mom. 3 a (skyddet för civilbefolkningen och civilförsvarets undsättningsenheter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Arne Andersson i Ljung m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (samhällets sårbarhet)

Först biträdde reservation 16 av Arne Andersson i Ljung m. fl. med 71 röster mot 53 för reservation 15 av Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors. 179 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Arne Andersson i Ljung m. fl. – genom uppresning.

Mom. 6 c (decentraliserad upphandling)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors – bifölls med acklamation.

Mom. 8 a (planeringsramen för totalförsvarets civila del för perioden 1988/89–1991/92)

Först biträdde reservation 18 av Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors med 48 röster mot 16 för motion Fö205 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 237 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 249 röster mot 53 för reservation 18 av Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors. 1 ledamot avstod från att rösta.

Ingemar Eliasson (fp) anmälde att han i huvudvoteringen avsett att rösta ja men markerats ha röstat nej.

Punkt 6

Mom. 2 och 3 (det framtida sysselsättningsläget vid Karlskronavarvet, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 234 röster mot 69 för reservation 19 av Arne Andersson i Ljung m. fl.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Föredrogs

arbetsmarknadsutskottets betänkande

1987/88:19 om särskilda regionalpolitiska insatser i Norrbottens län m. m. (prop. 1987/88:86) och

näringsutskottets betänkande

1987/88:38 om särskilda regionalpolitiska insatser i Norrbottens län (prop. 1987/88:86).

Prot. 1987/88:131
1 juni 1988

*Planering och anslag
för totalförsvaret*

Prot. 1987/88:131
1 juni 1988

*Särskilda regionalpoli-
tiska insatser i Norr-
bottens län m. m.*

Tredje vice talmannen meddelade att betänkandena skulle debatteras i angiven ordning och avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptogs till behandling arbetsmarknadsutskottets betänkande 19 om särskilda regionalpolitiska insatser i Norrbottens län m. m.

Särskilda regionalpolitiska insatser i Norrbottens län m. m.

Anf. 55 ERIK HOLMKVIST (m):

Herr talman! Detta inlägg gäller arbetsmarknadsutskottets betänkande 1987/88:19.

Riksdagen kommer om bara några dagar att få stifta bekantskap med det kanske vackraste länet i vårt land. Det är ett väldigt län med stora kontraster, från fjäll till kust och hav. Det är ett län med den bästa av miljöer vad gäller såväl luft som vatten. Det har en underbar natur med vidunderliga fjällområden, stora orörda älvar, som så här års fyllda till brädden kastar sig ned mot havet. Där finns djupa skogar och en skärgård som kan mäta sig med den vackraste i vårt land.

Men det är också ett län där kulturen ingår som en viktig del i vårt sätt att leva, genom bygdeteater och musik i stor mångfald, inte minst nu under sommaren med Musik i Piteå älvdal, festspelsveckan i Arjeplog m. m. Vår länsteater är väl känd i vårt land. Konstutställningar förekommer såväl ute som inne. Kultur är en viktig del i vårt vardagsliv i Norrbotten. Tillsammans med möjligheter till naturupplevelser i en härlig miljö sätter det präge på vårt län och förmodligen också på dess människor.

Herr talman! Riksdagen är välkommen till Norrbotten.

Något vill jag också säga om länets möjligheter. En stadigt förbättrad infrastruktur i länet har under de senaste åren på många sätt närmat oss till övriga landet. Resorna med flyg från och till omvärlden är snabba och kan ske varje timme. Teleförbindelserna har förbättrats. Telex- och datautvecklingen gör att Norrbotten kommit alldeles in på stora centra i vårt land. Men det finns fortfarande mycket kvar att göra, i synnerhet vad gäller vårt inland.

Högskolans roll kan inte överskattas. På sikt kommer länet att hamna i nivå med övriga delar av vårt land när det gäller tekniskt och ekonomiskt kunnande. Men det kanske är en liten bit kvar än. Marknadsbearbetandet effektiviseras. Högskolans betydelsefulla roll som nav i utvecklingen märks kanske mest genom den ökande kompetensen ute i de norrbottniska företagen. Avknoppningen av nya högteknologiska företag från högskolan skapar en fauna av företag, som tidigare helt saknades i vårt län. Utbyggnaden av ett Teknikens hus, en forskarby och ett företagarcentrum i anslutning till högskolan innebär ett stort steg mot en mer komplett högskola, som redan i dag lockar forskare och studenter från hela världen.

Vårt län har ung arbetskraft, som ofta är välutbildad. Den har bostad och innebär därför en mycket stabil arbetskraft för de företag som finns i länet och för de företag som planerar att lägga investeringarna i Norrbotten.

Småföretagen bedriver en ökad aktivitet. Tillgången på kompetens – teknisk och ekonomisk – innebär förbättrade möjligheter till expansion. En förbättrad produktutveckling inom de stora statliga basföretagen borde inom

de närmaste åren kunna innebära ökade möjligheter till nyinvesteringar och expansion. Detta gäller i hög grad inom träbranschen.

Satsningen på rymdverksamhet i Kiruna är portalen till en kraftfull utveckling såväl primärt som sekundärt. Avknoppningar från rymdverksamheten har redan kommit i gång. Utbildningsinsatserna, både i Luleå och i Kiruna, vad gäller rymdverksamhet och rymddata är stora och lägger grunden för en positiv fortsättning.

Turismen är på väg att bli en stor näring i länet. Satsningarna i Torne träsk-området har redan skapat förutsättningar för en god utveckling. Men det gäller att skapa en turism även inom andra attraktiva områden. Länet är i stort ett framtidslän för både sommar- och vinterturism, men är ännu bara i början. Riktiga investeringar kan ge god lönsamhet och många nya arbetstillfällen. Mycket är således positivt.

Men här som inom andra områden, herr talman, visar socialdemokratisk politik sin oförmåga att skapa expansion. En tro på framtiden – vilket är det kanske viktigaste för småföretagare – finns inte i dag i tillräcklig grad. Detta vill jag litet utförligare utveckla i det senare.

Jag hävdar att socialdemokratisk politik i Norrbotten har misslyckats!

Under alla år med socialistisk regering och med socialdemokratiskt styrda kommuner och landsting i Norrbotten har arbetslösheten legat i topp vid jämförelse med övriga län, trots alla paketlösningar som presenterats, trots goda konjunkturer.

Jag vill fråga socialdemokraternas företrädare i utskottet: Är det på grund av en socialistisk majoritet i kommuner och landsting sedan länge som utvecklingen i Norrbotten är sämre än i andra delar av vårt land?

I Norrbotten har staten satsat 9,8 miljarder kronor under åren 1982–1987 – 9,8 miljarder! – och då är inte den kommunala skatteutjämningen inräknad. Detta visar med all önskvärd tydlighet att utvecklingen i Norrbotten inte i första hand är en fråga om mer pengar.

Jag vill så ställa fråga nr 2 till den socialdemokratiska företrädaren: Har det nu gått upp även för socialdemokraterna att Norrbottens utveckling inte är en fråga om enbart mer pengar?

Socialdemokraternas försök till storskaliga satsningar i länet har misslyckats. Till för bara några år sedan – äntligen har litet eftertanke slagit rot – skulle stora företagsetableringar lösa problemen överallt i länet. Socialdemokraternas planer på Stålverk 80 och de stora utbyggnaderna av älvarna blockerade alla småskaliga satsningar på småföretagsamheten, som skulle ha kunnat lösa många av problemen i vårt län. I stället blev småföretagen och familjejordbruken satta på undantag.

Min tredje fråga till den socialdemokratiska företrädaren i utskottet är: Vart tog alla de storstilade planerna vägen som socialdemokraterna hade om Stålverk 80 och om de stora älvutbyggnaderna till bara för något år sedan?

Sänkningen av arbetsgivaravgifterna – som vi moderater har föreslagit under lång tid – dröjde alltför länge. Den åtgärden har nu efteråt visat som resultat en allt stabilare småföretagarsektor. Sänkningen skulle ha genomförts efter våra förslag med generella sänkningar, vilket skulle ha gynnat hela länet med allt näringsliv.

De statliga basindustrierna har tillåtits att sova en Törnrosasömn alltför

Prot. 1987/88:131
1 juni 1988

Särskilda regionalpolitiska insatser i Norrbottens län m. m.

länge. Detta har kostat tempo i förändringen mot en effektivare verksamhet. Samtidigt har produktutvecklingen nästan helt legat nere.

De närmaste åren innebär tveklöst svårigheter för utvecklingen i Norrbotten. Gruvornas framtid är osäker. U-ländernas expansion sker på bred front och utgör genom deras låga löner och ofta bristande miljöinsatser och deras lättillgängliga överjordschakt ett hot mot våra gruvor. Dollarberoendet – utan möjligheter till egen påverkan – innebär dessutom att lönsamheten hålls nere. Redan i dag med en stark konjunktur redovisar LKAB röda siffror för sin gruvverksamhet.

SSAB:s framtid i Luleå som bulkleverantör av råstål är inte på något sätt säkrad. Beroendet av EG:s marknad kräver ett mycket nära samarbete med den marknaden, varför det är av stor vikt hur vi i vårt land hanterar EG-frågan. Någon egentlig utveckling i Luleå med expansion och nyanställningar är inte att se fram emot, tvärtom. Nya rationaliseringar kräver att ytterligare personal måste gå. Problemen inom SSAB:s koksverk är stora och kommer troligen att tvinga fram miljö- och kompletteringsinvesteringar om flera hundra miljoner. Sådana investeringar framstår i dagsläget som ekonomiskt ovissa.

ASSI:s oförmåga att få lönsamhet på sin produktion i Norrbotten inger också vissa farhågor för åren som kommer. Trots goda konjunkturer de senaste åren har ASSI inte förmått generera de vinstmedel som behövs ens till de allra nödvändigaste investeringarna utan tvingas nu att lägga ner ett sågverk och dra ner verksamheten på de två övriga. Kalix kommun kommer de närmaste åren att tvingas leva i ovisshet om utvecklingen vid ASSI:s anläggningar i Karlsborgsverken – en arbetsplats som betyder allt för den kommunen. Samma oro kommer att finnas på Sesskarö och i Lövhöjden i Piteå.

Jordbruket har en klart otillräcklig lönsamhet. I dag finns inget nyföretagande i länet. Den otillräckliga lönsamheten motiverar inte någon att satsa på ett nytt jordbruk. Medelåldern kommer således att öka. Nedläggningarna fortsätter. Redan i dag har producentorganisationerna otillräcklig lönsamhet. Betydelsen av ett livskraftigt jordbruk i Norrbotten är stor. Ur sysselsättningssynpunkt måste jordbruket få bibehålla minst den lönsamhet som finns i dag, och om vi skall få tillbaka ett nyföretagande måste lönsamheten upp. Inte heller ur miljö- och försvarssynpunkt har vi råd att förlora vårt jordbruk.

Min fjärde fråga till socialdemokraternas företrädare i utskottet är: När skall socialdemokraterna sluta att försvåra jord- och skogsbruksnäringens möjligheter att utvecklas i Norrbottens län?

Det kanske mest märkbara är dock hur inlandet och Tornedalen utarmas. Kommunerna förlorar sina invånare. Service och kommunikationer försvåras och skolor kan inte upprätthållas i den omfattning som vore önskvärt. Möjligheter till vård i hemmet för gamla försvåras också. De unga flyttar, först flickorna, sedan naturligtvis också pojkarna, medan de gamla vill vara kvar. Nio av 14 kommuner minskar sin befolkning även i år trots goda konjunkturer.

Arbetslösheten är fortsatt hög trots att vi har och har haft goda år då hjulen snurrat snabbt i vårt näringsliv. Utanför den ordinarie arbetsmarknaden finns

i dag ca 16 000 människor, nästan lika många som under de senaste sex åren. De sex kommunerna med högst arbetslöshet i landet finns alla i Norrbotten. Utflyttningen av ungdom fortsätter.

Min femte fråga till socialdemokraternas företrädare i utskottet är: 16 000 utanför den ordinarie arbetsmarknaden – vad vill socialdemokraterna göra, eftersom det här paketet ju egentligen inte räcker någonstans?

Ständiga energiskatthöjningar drabbar alltid Norrbotten och Norrlands-länen hårt, oavsett om det gäller bensinskatt, oljeskatt eller elenergiskatt. Dessa skatthöjningar har aldrig kunnat kompenseras och är en orättvisa som vi måste få komma till rätta med. Det är inte rimligt att människor i bl. a. Norrbotten skall straffbeskattas genom miljö- och energiskatthöjningar.

Herr talman! Den kommande kärnkraftsavvecklingen med början på 1990-talets mitt kommer att få avgörande konsekvenser för näringslivet i Norrbottens län. Våra basindustrier – LKAB, SSAB, ASSI – är mycket energikrävande. Deras konkurrenskraft försvåras genom de kraftiga energiprishöjningar som blir följden. Redan i dag sviktar lönsamheten. Vilka konsekvenser kommer inte ytterligare höjda kostnader att få i dessa företag? Vi har redan sett prov på hur industrin kommer att tvingas stänga eller dra ned på verksamheten på grund av de förödande konsekvenser som en energiprishöjning kommer att få, exempelvis i Ljungaverken. Det allra värsta skulle vara om vi tvingades till elransoneringar, och det vet vi egentligen inte i dag om vi kan klara oss helt utan. Enligt Vattenfall ökade elförbrukningen i Norrbotten mellan åren 1982 och 1987 med hela 38 %, från 5,5 TWh till 7,5 TWh.

Min sjätte fråga till socialdemokraternas företrädare i utskottet är: Stängningen av kärnkraftverken in på 90-talet utgör redan i dag ett ökat hot mot Norrbottens 10 000 industrijobb i basindustrierna. Detta upplever jag som ansvarslost av den socialdemokratiska regeringen. Vad skall socialdemokraterna i länet säga till alla dessa arbetare?

Löntagarfonderna fortsätter att dränera vårt län – landsting och kommuner, företag och enskilda. Med de pengar som löntagarfonderna tar från landstinget i Norrbotten skulle köerna för ögon-, höftleds- och kranskärls-operationer kunna bringas ned till noll. Om vi får en riksdag som säger nej till löntagarfonderna, skulle detta vara möjligt.

På samma sätt skulle löntagarfondsskatterna som tas från kommunerna ha kunnat användas för att klara hemhjälpen till de gamla och omsorgen om de förståndshandikappade, som skulle behöva få komma ut från institutionerna.

Norrbotten saknar i dag en tillräckligt god sjukvård, mycket beroende på att vi saknar läkare. Ungefär var tredje läkarplats är i dag vakant. Framför allt är det glesbygden som drabbas. Väntetiderna ökar. Kontinuiteten försvinner. Läkarstafetterna kostar mycket pengar. Vårdsituationen blir allt svårare att klara. Dagmar rodnar över sitt stora misslyckande.

Ny sysselsättning har effektivt hindrats i Norrbottensföretagen genom att löntagarfondsskatten därifrån tagits för att användas till aktieköp i de stora börsföretagen, som praktiskt taget alla finns med sin verksamhet utanför länet.

De nuvarande transfereringssystemen missgynnar glesbygdslänen, oavsett

Prot. 1987/88:131
1 juni 1988

*Särskilda regionalpoli-
tiska insatser i Norr-
bottens län m. m.*

om det gäller barnomsorg, bostadsstöd, vägar etc. Norrbotten betalar till storstadsområdenas expansion, en orimlighet i sig. Jag skall presentera några ganska intressanta siffror, för att visa vad jag menar när frågan om transfereringssystemen kommer på tal.

I dag betalar Norrbotten mer pengar till staten i avgift än vad Norrbotten får i bidrag. I dag får länet 224 800 000 kr. i form av bidrag från staten. Med det borgerliga förslaget till barnomsorg skulle länet få 324 735 000 kr., nästan på kronan 100 miljoner mer till föräldrarna i länet.

Nästa fråga till företrädaren för utskottets socialdemokrater är: Hur kan socialdemokraterna i Norrbotten säga nej till 100 milj. kr. extra till föräldrarna i Norrbotten varje år, dessutom med en rättvis fördelning?

Herr talman! Även skattepolitiken har medverkat till en svag utveckling och då inte bara i Norrbotten. Enligt tidningen Metallarbetaren har en schweizisk karusellsvarvare, herr Tyman i Baden, kvar 18 600 efter skatt, medan herr S. Andersson i Luleå får nöja sig med 6 000. 18 600 mot 6 000 – dessa siffror borde stämma alla, och då inte bara i Norrbotten, till eftertanke.

All tillväxt under de senaste åren, plus litet till, har tagits om hand av stat, kommun och landsting i form av allt högre skatter. I Norrbotten har en stor del av skattebetalarna i år dessutom fått vidkännas extra skattehöjningar i landsting och kommuner. Således får exempelvis en Kirunafamilj betala ca 3 500 mer i kommunal- och landstingsskatt än tidigare år – en skattehöjning på mer än 2 kr. Det är socialdemokratisk politik när den är som allra mest destruktivt konsekvent. Är detta en gärd av solidaritet, som socialdemokraterna säger när skattehöjningar kommer på tal?

Norrbotten har lägst antal småföretag jämfört med alla andra län i Norrland. Medan Norrbotten har 11 200 per 100 000 människor, har Västerbotten 12 900 och Jämtland 16 800. Som jämförelse kan nämnas exempelvis att Gnosjö har 18 200 företag per 100 000 människor.

Det hävdas gärna att det är de ofta återkommande strejkerna och hoten om strejk i Norrbotten som påverkat utvecklingen. Hur som helst är det lägre antalet småföretag en viktig faktor som medverkar till en sämre utveckling i Norrbotten än i andra delar av vårt land.

Detta kan ses som ett slags bokslut inför ett nytt val. Norrbotten som helhet visar röda siffror. Ansvar är socialdemokraternas. Det ansvaret anser jag att väljarna skall utkräva i höstens val.

Det är mot denna bakgrund som dagens debatt i Norrbottensfrågorna skall ses. Socialdemokraternas dåliga samvete för utvecklingen i Norrbotten har resulterat i en mängd "paket" med penningpåsar att ösa ur i form av bidrag och subventioner. Som jag nämnde i min inledning, uppgår dessa paketlösningar till hela 9,8 miljarder bara sedan 1982, när den socialdemokratiska regeringen tillträdde. Och – förunderligt, förunderligt, herr talman! – dessa paket har alltid haft för vana att komma just valår. Norrbotten kunde med borgerlig regering vara det bästa länet i vårt land för företagsetablering.

Så över till våra reservationer till detta betänkande.

I reservation 1 hävdar vi att regeringens proposition är kortsiktiga valtaktiska överväganden, vilket även tidpunkten för propositionens avlämnande visar, samt att regeringens "paketpolitik" innebär att stödformerna och anslagen kommer att variera betänkligt länen emellan. Länens variatio-

ner motiverar inte så stora skillnader. Den långsiktiga näringslivsutvecklingen också i Norrbotten åstadkoms bäst genom användande av generella insatser, typ sänkta arbetsgivaravgifter.

Vi anser även att de fortsatta uttagen av löntagarfondsskatter dränerar länet på ett ytterst negativt sätt. Sådan skatt slår undan benen på åtgärder av mer positiv karaktär.

I reservation 4 anser vi att kvalitetsprincipen vid fördelning av statligt stöd till kulturell verksamhet måste gälla. Det är av största vikt i ett läge när medlen är begränsade. Det är också angeläget att det kulturella stödet ges på bred front, till konst, musik, musei- och teaterverksamhet.

I reservation 8 slår vi fast att resurser inom arbetsförmedlingarna kan omprioriteras med resultat att en effektivisering uppnås. Några nya resurser kommer således inte att behövas med tanke på att arbetsförmedlingarna i dag har större resurser per arbetssökande än någonsin tidigare. Då dessa resurser är uttömda, kan regeringen återkomma till riksdagen.

I reservation 10 hävdar vi att Sveriges Radios verksamhet i Norrbotten inte behöver stödjas med statliga utbildningspengar. Sådana resurser har det bolaget i sin normala budget.

Vi noterar att utskottet anslutit sig till vårt förslag om utökad datautbildning, bl. a. för småföretagen.

I reservation 12 anser vi att medelsbehovet för sysselsättningsskapande åtgärder, som löper över så lång tid som tre år, är mycket svårt att överblicka. Skäligheten är svår att ha en alldeles bestämd mening om. Men för att undvika dröjsmål kan regeringen genom finansfullmakten i ett senare skede återkomma till riksdagen med ett mer distinkt underlag gällande medelsbehovet.

I reservation 14 menar vi att det är angeläget att pröva flexibla lönebidrag för handikappade. Eftersom även regeringen nu anser att en försöksverksamhet skall genomföras i två län, menar vi att ett av dessa län bör vara Norrbotten.

I reservationerna 15, 22, 24 och 27 hävdar vi att insatserna i Arjeplog sker enligt regeringens förslag efter en alldeles ny princip – att en enskild kommun ges specialdestinerade utvecklingsinsatser. Vi anser att sådana insatser skall gå över länsstyrelsen, som då har att väga in alla kommuners önskemål i länet. Vi anser det därför rimligt att medel till Arjeplog tas ur det stora anslaget om 100 milj. kr. som föreslås och som vi också ställer oss bakom.

Resurser till Kiruna, Gällivare och Kalix kommuner bör även de tas ur det samlade anslaget som jag nyss har nämnt.

I reservation 21 framhåller vi att förslaget om teknikbyn i Luleå saknar nödvändigt underlag i propositionen. Det är inte möjligt att ta ställning utan nödvändiga kompletteringar, vilka vi anser att regeringen får återkomma med. Men för att inte tempot skall förloras i utvecklandet av teknikbyn anser vi att medel för projektering, förarbeten etc. kan tas ur det stora samlade anslaget om 100 milj. kr.

I reservation 29 anser vi i konsekvens med våra tidigare ställningstaganden att den utökning av riskkapitalet med 30 milj. kr. som regeringen föreslår skall lämnas i form av ett amorterings- och räntefritt lån under fem år. Selektiva gåvor till ett av länets många investmentbolag anser vi inte rättvist.

Prot. 1987/88:131
1 juni 1988

Särskilda regionalpolitiska insatser i Norrbottens län m. m.

Herr talman! Jag yrkar bifall till samtliga reservationer med moderata förtecken.

Anf. 56 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! På mindre än en vecka behandlar vi två stora regionalpolitiska förslag. Förra gången gällde det den allmänna regionalpolitiken i landet, nu gäller det särskilda insatser i Norrbotten. Detta län, till ytan landets största men befolkningsmässigt det glesaste, har i många avseenden varit den mest utsatta regionen i landet. Däremot är köerna av arbetslösa täta och alltför långa.

Stora strukturförändringar i samband med kraftiga neddragningar vid basindustrierna LKAB, SSAB och ASSI har gjort det nödvändigt att göra särskilda insatser. Bedömare hävdar att antalet industrisysselsatta, i dag drygt 18 000 personer, kommer att ytterligare kraftigt reduceras. Under en treårsperiod beräknas mer än var tionde industrisysselsatt komma att försvinna.

Flera åtgärds paket har under den senaste tioårsperioden beslutats av riksdagen. Den relativt sett kraftigaste satsningen skedde redan 1979, när den dåvarande folkpartiregeringen fick riksdagens stöd att satsa 1 miljard kronor på Norrbotten. Den principiellt viktiga punkten i det åtgärdsprogrammet var att det var lokalt förankrat och hade en starkt näringslivsfrämjande inriktning. Senare beslut 1982 om särskilda sysselsättningsfrämjande insatser handlade bl. a. om att pröva ett nytt regionalpolitiskt instrument, nämligen nedsättning av socialavgifterna i de fyra nordligaste kommunerna. Detta verktyg har man fortsatt att använda, och det avser just nu hela Norrbotten. Folkpartiets inställning i fråga om detta är att satsningen skall ske i de svagaste kommunerna och utökas till att gälla all icke-offentlig verksamhet.

I utskottsbetänkandet kan man läsa att länsstyrelsen under de senaste fem åren har fått mer än en fördubbling av sitt anslag. Det uppgår nu till över 100 milj. kr. årligen. Härtill kan man säga att denna mycket kraftiga och välbehövliga uppräkning av länsanslaget, som för övrigt till sin uppläggning har decentralistiska och klara liberala inslag, har tillkommit inte tack vare utan trots socialdemokraternas motstånd här i riksdagen och i kanslihuset. Tack vare ett kraftfullt agerande från den samlade oppositionen här i riksdagen har länsstyrelsen i Norrbotten under de senaste fem åren kunnat disponera över 400 milj. kr i förstärkt länsanslag.

Den friare användningen, som på försök bedrivs i östra Norrbotten, utgör ett intressant regionalpolitiskt medel. Folkpartiets förslag att man skulle satsa på de svagaste områdena och kommunerna genom utvidgningen av den nedsatta arbetsgivaravgiften, men också att sysselsättningsstödet skulle återinföras i stödområde C, avslogs visserligen av riksdagen förra veckan. Det finns emellertid anledning för inte minst den regionalpolitiska utredningen att överväga sådana åtgärder.

Folkpartiet stöder i allt väsentligt regeringens proposition 86 om särskilda regionalpolitiska insatser i Norrbotten. Men vi har några tungt vägande skäl för våra förslag när det gäller insatsernas inriktning och medlens hantering. Traditionellt har regionalpolitik handlat om att genom kostnadsdämpande

insatser överbrygga de speciella nackdelar som avstånd och klimat skapar i utsatta regioner. Som vi påpekar i folktopmotionen nr 40 handlar regionalpolitik inte bara om traditionella kostnadsdämpande styrmedel. Behovet ökar i stället, och vad som behövs är en mer utvecklingsinriktad regionalpolitik som syftar till att skapa fysiska, sociala och kulturella miljöer där kreativitet och nyskapande stimuleras. En sådan politik är främst långsiktigt verkande, vilket innebär att en rad sektorer vid sidan om de snävt regionalpolitiska – såsom utbildning, kultur och kommunikationer – kommer i blickfältet. Dessa områden får en strategisk roll i den regionala utvecklingen.

Den framförhållning som Britta Bjelle och Per-Ola Eriksson talar för i motion A416 innebär en angelägen uppmaning. Utskottet tar fasta på argumenten i motionen men avstår från att ge detta särskilda uppdrag till regeringen. Därför finner vi i folktoppartiet att det finns skäl att stödja reservation 16.

Det är också viktigt att aktualisera frågan om de små och medelstora företagens betydelse. Den relativt svaga traditionen när det gäller småföretagande som finns i Norrbotten ger särskild anledning att stimulera småföretagandet i denna region.

Riksdagen har under senare år fattat en rad beslut om s. k. paket till olika landsändar och då inte minst till Norrbotten. Också det paket som regeringen nu föreslår är i allt väsentligt nödvändigt och riktigt. Men jag tror, herr talman, att vi behöver komma fram till en ordning där vi fjärrar oss från "paketpolitiken" och i stället för en mer kontinuerlig och långsiktigt verkande regionalpolitik. Tyvärr finns det inget sådant resonemang i den aktuella propositionen. Speciellt i en situation av arbetskraftsbrist, som vi i dag upplever, kan paketpolitiken – där alternativ till denna finns – vara till direkt nackdel för utvecklingen. Flera av de insatser som föreslås – inte minst vad gäller högskolan – inbegriper rekrytering till Norrbotten av kvalificerad personal. Rekryteringsproblem i detta sammanhang underlättas knappast av att utvecklingsinsatserna beslutas stötvis i stället för mer kontinuerligt. Jag tror, herr talman, att det är viktigt att riksdagen gör en principiell markering, och därför yrkar jag bifall till reservation 2.

De kompletterande reservationerna 23, 25 och 28 har alla det gemensamt att insatser av olika slag skall bedömas och i allt väsentligt också beslutas på den lokala och regionala nivån. Det är ju därför som vi anser att särskilda pengar skall kanaliseras över ordinarie länsanslag. Ingen kan bättre än de lokala företrädarna bedöma behoven i den egna utsatta regionen. Här går en viktig skiljelinje mellan ett socialistiskt och ett liberalt synsätt.

Inom folktoppartiet är vi övertygade om att regionalpolitiken behöver tillföras en lokal mobilisering men även verktyg till en regionalt inriktad politik som innebär att det i realiteten blir en god regionalpolitik.

Det är angeläget, herr talman, att den regionalpolitiska utredningen som nu arbetar – och här upprepar jag det som jag sade förra veckan – får resurser för att snabbt och handlingskraftigt arbeta fram en mer resultatinriktad och långsiktigt verkande regionalpolitik.

Jag frågade industriministern förra veckan om regeringen var beredd att ge dessa resurser så att man snabbt och på ett handlingskraftigt sätt skulle kunna

få fram ett regionalpolitiskt utredningsresultat som kunde ligga till grund för riksdagens beslut. Industriministern och jag hade vid det tillfället så mycket annat att diskutera att denna fråga kom bort, men jag vill gärna ha en kommentar i dagens debatt, herr industriminister. Det skulle vara välgörande, och det skulle innebära att vi i framtiden får mindre behov av krispaket, men att vi får en väl fungerande regionalpolitik. Skulle detta bli resultatet av regeringens och riksdagens överväganden tror jag att vi har lagt grunden till en bättre regionalpolitik, där "lokaliseringen" har avlösts av "mobiliseringen". En sådan politik skulle vara till glädje för hela landet och särskilt för Norrbottens län.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till folkpartireservationerna och i övrigt bifall till arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkande 19.

Anf. 57 PER-OLA ERIKSSON (c):

Herr talman! Inom kort skall riksdagen besöka Norrbotten. Många, förhoppningsvis alla, kommer att fångas av naturen, av brusande och outbyggda älvar, sjöar och milsvida skogar. Alla kommer säkert att finna ett län och en befolkning som tappert och med framtidstro kämpar för sitt län och för en positiv utveckling, för nya företag, för ny teknisk utveckling och för nya utbildningsmöjligheter. Vi som bor i Norrbotten tror på vårt län.

Den svartmålning av länet som vi tidigare har fått del av från talarstolen i den här debatten gör mig upprörd och förvånad.

Jag tycker inte det är lämpligt att i denna debatt göra en svartmålning av Norrbotten. Det finns en risk att en och annan som tänkt åka till det län som vi känner så varmt för avbeställer resan.

Ett bra län kan bli bättre. Men då får man inte ägna sig åt dödgräveri på det sätt som vi här har sett prov på. Med en politik för decentralisering kan Norrbotten bli det mest framgångsrika och intressanta länet inför sekelskiftet. Det är min och centerns vision.

Storskaligheten har haft sin tid. Det gav Norrbotten ett mycket ensidigt och sårbart näringsliv. Nu behövs ett näringsliv med fler småföretag. Ny intressant teknik kan utvecklas. Med rymdtekniken, som är etablerad till Kiruna, kan många tekniskt avancerade industrier och arbetstillfällen skapas. Genom ytterligare utbyggnad av högskoleutbildning bl. a. med en högskoleenhet i Kiruna ökar kompetensen i Norrbotten. Det kommer att innebära nya kunskapsbaserade företag i länet.

Ökad vidareförädling av traditionella råvaror som skog och malm kommer att ge inlandskommunerna en positiv framtid. Genom bättre vägar och kommunikationer kommer avstånden i länet att krympa. Övriga Sverige kommer att få närmare till Norrbotten. Vinsterna från vattenkraften kan användas för att stärka länets näringsliv och tillföra länet nya ekonomiska resurser.

Genom avveckling av löntagarfonderna kan Norrbotten slippa att skicka pengar från länet till spekulation via Stockholms fondbörs i storföretag i andra delar av landet. Genom att man värnar en god miljö – i såväl kust-, inlands- som fjällregioner – kommer Norrbotten att bli ett attraktivt inflyttningslän. De som söker alternativ till storstädernas betongmiljöer, bilköer och trängsel kan få en fristad i Norrbotten. Där finns det svängum.

T. o. m. det kalla klimatet vintertid kan bli en utvecklingsbar resurs på samma sätt som de ljusa sommarnätterna lockar turister.

För centerns del handlar det om att utveckla Norrbotten och göra länet ännu mera livskraftigt. Det finns goda förutsättningar för det, men då behövs en helt annan politik än den koncentrationspolitik som många gånger kommit till uttryck i olika sammanhang.

Norrbotten har länge varit rubrikernas och kontrasternas län. Det har inte alltid varit en fördel. Utflyttning, arbetslöshet och glesbygdsproblem har alltför ofta satt en krisstämpel på Norrbotten. Det är i allra högsta grad missvisande. Det är inte Norrbotten som det är fel på. Det är den förda socialdemokratiska politiken som det har varit fel på och som medfört att Norrbotten mer än något annat län drabbats av stor avfolkning och svåra arbetslöshetsproblem.

Norrbotten är trots allt en närande del av vårt land. Den malm, skog och vattenkraft som utvinns i Norrbotten tillför det svenska folkhushållet betydande resurser. Enbart vattenkraften från Lule älv har gett statskassan miljardbelopp i intäkter.

Herr talman! Sverige har under de senaste åren kunnat dra nytta av den internationella högkonjunkturen. De exportinriktade företagen har kunnat redovisa stora vinster. Trots det måste riksdagen återigen besluta om särskilda regionalpolitiska insatser för Norrbotten. Det visar bl. a. att den ekonomiska politik som regeringen fört varit otillräcklig och direkt felaktig. Nu tvingas man korrigera och mildra effekterna genom särskilda paket. Det är egentligen ett kvitto på att vår kritik av regeringens koncentrationspolitik varit riktig. Vad Norrbotten behöver är inte "paketpolitik" utan en långsiktig närings- och ekonomisk politik. Detta gäller naturligtvis för alla andra delar av landet också.

Även om arbetslösheten minskat de senaste åren tornar nya hotbilder upp sig. Detta måste vi förstås beakta. De stora basindustrierna ASSI, LKAB och SSAB har aviserat kraftiga personalminskningar. Idag finns ca 3 800 anställda inom LKAB. Antalet anställda beräknas fram till 1990 minska till 2 500 personer, dvs. en reduktion med ca 1 300 personer. Även SSAB har presenterat förslag om minskning av personalen från ca 3 700 till 3 000 under de närmaste tre åren. Detta måste vi möta genom kraftigare satsningar på nyföretagande, nya investeringar och främjande av andra branscher som i dag kanske inte är representerade i Norrbotten på det sätt som vi skulle önska.

Utvecklingen efter regeringsskiftet 1982 har efter hand medfört en allt kraftigare regional och inomregional obalans. Detta har självfallet påverkat vårt län. I valrörelsen 1982 sade Olof Palme i en tidningsintervju: "Jag tror på det här länet och att ingen ska behöva flytta härifrån." Socialdemokraterna vann valet 1982. Därefter har nettoutflyttningen från Norrbotten uppgått till 22 personer per vecka, eller totalt drygt 6 000 personer. Främst är det ungdomar som efter avslutad utbildning tvingats flytta från länet.

Är det detta som socialdemokraterna menar med Sverige på rätt väg?

Inför årets val kommer säkert socialdemokraterna att upprepa Olof Palmes uttalande från 1982. Varför skall norrbottningarna nu tro på socialdemokraterna när vi sett effekten av deras politik under sex år? Länets

Prot. 1987/88:131
1 juni 1988

Särskilda regionalpolitiska insatser i Norrbottens län m. m.

befolkningstal understiger nu kraftigt det som en enig riksdag satte upp som mål i 1981/82 års regionalpolitiska beslut. Det skulle behövas en befolkningsökning med ca 6 200 personer fram till 1990 för att nå målet. Jag tycker det är viktigt att vi får en politik där detta mål eftersträvas, även om vi inte skulle nå det 1990. Jag kan konstatera att det befolkningsmål som sattes upp och som socialdemokraterna medverkade till för industriministerns eget län – jag ser att industriministern nu sitter i kammaren – är uppnått, t. o. m. överträffat. Varför skall inte detta kunna gälla Norrbotten också?

Socialdemokraterna har försökt göra ett stort nummer av sin proposition om Norrbotten. Jag tycker faktiskt att man borde tala med något mindre bokstäver. Förslagen i propositionen berör enbart en begränsad del av länet, främst Lulelregionen, och de är otillräckliga för att situationen för de sämst ställda länsdelarna skall kunna förbättras. Regeringen har också helt utelämnat åtgärder som kan stimulera utvecklingen av den mindre företagssamheten, jordbruket, servicesektorn m. m.

De åtgärder som regeringen nu föreslagit beräknas kosta ca 790 milj. kr. För att få ett begrepp om hur litet man egentligen satsar finns det skäl att göra några jämförelser. Regeringen satsar större belopp på reparation av kärnkraftsreaktorn Ringhals 2, med stöd av moderaterna. Där satsar regeringen 1,2 miljarder kronor. Detta är väsentligt mer än vad som anslås till regionalpolitiska åtgärder i det värst arbetslöshetsdrabbade länet.

Den skattelättnad som Volvo och Saab fick genom att överta rätten till förlustavdrag från Svenska Varv är också ett belopp där värdet överstiger regeringens nu aktuella Norrbottenspaket. Jag har frågat förut men inte fått svar: Har socialdemokraterna haft röstlängden som underlag när de satt prislappar för olika regioner? Det verkar så.

Med en annan inriktning av politiken än den socialdemokraterna står för finns det förutsättningar för att skapa en ännu positivare utveckling i Norrbotten. Men det förutsätter att besluten över strategiska och ekonomiskt intressanta resurser överförs från den nationella till den regionala nivån. Jag tänker bl. a. på vattenkraften.

Den negativa befolkningsutvecklingen i flera av länets kommuner måste hejdas och vändas. Det kan man göra genom att man bedriver en helt annan ekonomisk och näringspolitik. Det förutsätter ett breddat näringsliv och fler arbetstillfällen. Det krävs stopp för avfolkning. I stället behövs en stor inflyttning till de mest utsatta regionerna om de skall överleva långsiktigt. I annat fall bor snart den sista generationen i många av länets byar. Det vill vi som lever där uppe inte uppleva.

Norrbotten, som länge har haft ett ensidigt näringsliv dominerat av några stora statliga företag, behöver en livskraftig småföretagsamhet. Vi har under de senaste åren kunnat glädja oss åt att många nya företag har tillkommit och att många nya företag är på väg att etableras inom branscher som tidigare inte varit representerade i Norrbotten. Det är den väg som vi måste fortsätta att vandra.

Centern har föreslagit flera åtgärder för att förbättra klimatet för den mindre företagsamheten, som verkligen behöver blomstra i Norrbotten.

År 1982 beslutade riksdagen på centerns initiativ att arbetsgivaravgifterna skulle sänkas med 10 procentenheter i de fyra nordligaste kommunerna.

Efter valet förändrade visserligen socialdemokraterna det beslutet. Nu har bara vissa verksamheter inom näringslivet lägre arbetsgivaravgifter. Jord- och skogsbruket, trädgårdsnäringen m. fl. branscher får inte del av sänkningen. Det är orättvist. För att skapa fler jobb är det viktigt att sänka skatterna och avgifterna på arbete inom alla branscher. För småföretag och egenföretagare är arbetsgivaravgifterna en tung börda som begränsar möjligheterna till utveckling och nya arbetstillfällen.

Genom sänkta arbetsgivaravgifter på småföretagen kan dessa få utrymme till expansion och möjlighet att anställa fler. Och det behövs verkligen i Norrbotten. Därför föreslår centern att sjukförsäkringsavgiften skall, utöver den sänkning som nu gäller för vissa företag, sänkas med 5 procentenheter för alla företag med upp till 15 anställda. Då får man en riktig småföretagsprofil.

De regler som nu gäller för sänkta arbetsgivaravgifter omfattar inte trädgårdsnäringen eller jord- och skogsbruket. Jag vill fråga: Vad finns det för skäl att undanta de verksamheterna, som socialdemokraterna har gjort? Anser socialdemokraterna att det är viktigare att sänka arbetsgivaravgiften för hotell och restauranger, så att de kan anställa en bartender på ett lyxhotell i Luleå, än att ge samma förmåner till den som arbetar på en handelsträdgård i Tornedalen?

Egenföretagarna är en viktig grupp i ett glesbygdslän som Norrbotten. Deras skatte- och avgiftsbörda är orättvis. Därför måste även egenföretagarna omfattas av lägre arbetsgivaravgifter. Centerns förslag att slopa alla arbetsgivaravgifter för en egenföretagare upp till ett basbelopp, som för närvarande är 25 800 kr., skulle väsentligt främja den företagsgruppen.

Det behövs flera olika åtgärder för att främja en positiv småföretagsutveckling. Med andra ord: Vi vill skapa en "gräddfil" för småföretagen i Norrbotten.

För att skapa ett livskraftigt Norrbotten behövs också en levande landsbygd, inte bara några expansiva kommuncentra. Nya grepp måste till för att bryta den negativa utvecklingen på den Norrbottniska landsbygden. Näringslivet på landsbygden och de mindre orterna måste differentieras. Industri, hantverk, turism och administrativ verksamhet är exempel på verksamheter som behöver tillföras landsbygden.

I annat sammanhang har vi från centern föreslagit ett särskilt utvecklingsprogram för landsbygden. Vi har föreslagit att 100 milj. kr. skall anslås för landsbygdsutveckling.

För att förverkliga regionalpolitiska mål och åstadkomma en långsiktig positiv utveckling i Norrbotten behöver länet tillföras större resurser än vad regeringen föreslår i sin proposition, och det har vi från centern föreslagit.

Fru talman! Vinsterna från vattenkraften skulle kunna få stor betydelse för utvecklingen av närings- och samhällslivet i Norrbotten. I dag används vinsterna från den norrbottniska vattenkraften till att täcka investeringar och förluster i kärnkraftsproduktion i andra delar av landet.

Regeringens proposition är inget prov på nytänkande. Det hade den blivit om regeringen hade lyssnat på centern och många i Norrbotten som föreslagit att låta Norrbotten få del av vinsterna från vattenkraften. Sedan 1978/79 års riksmöte har centern föreslagit att Norrbotten skall få del av vinsterna från

vattenkraften. Dess värre har vi från centern mött motstånd från socialdemokraterna här i riksdagen.

När länsstyrelsen i Norrbotten den 8 januari i år tillskrev regeringen och föreslog att Norrbotten skulle få del av vinsterna från vattenkraften, upplevde vi inom centern det som en framgång för vår politik. Med spant intresse – det vill jag erkänna – såg vi fram emot propositionen, men förslaget fanns inte med, utan det hade gömts undan. Propositionen var alltså inget nytänkande. Den blev bara ytterligare ett typiskt och kortsiktigt socialdemokratiskt paket.

Centern vill att Norrbotten skall få del av vinsterna från vattenkraften, liksom alla andra regioner som svarar för en stor del av vattenkraftsproduktionen. Därför vill vi bilda ett regionalt energibolag, och centern har brett stöd för det kravet. Långt innanför de socialdemokratiska frontlinjerna möter vi sympatier för vårt förslag. Varför envisas då socialdemokraterna här i riksdagen med att rösta mot vårt förslag?

Vid tio tidigare tillfällen har riksdagen tagit ställning till förslaget att låta Norrbotten få del av energivinsterna. Åtta gånger har riksdagen voterat i ärendet. Vid samtliga dessa tillfällen har bl. a. Sten-Ove Sundström röstat ned centerns förslag. Jag frågar: Blir det nionde gången i dag?

Till socialdemokraterna och främst kollegerna från Norrbotten vill jag säga: Tänk efter innan vi går till beslut. Även om era partivänner har yrkat avslag på centerns förslag finns det chans att ändra sig. Det skall inte räknas som en förlust för er. Jag vill påminna om vad de Gaulle sade en gång: I politik som i kärlek kan reträtten forma sig till en seger.

Fru talman! Eftersom Norrbotten är ett till ytan vidsträckt län, har fungerande kommunikationer en avgörande betydelse för en positiv näringsutveckling. Därför behövs det en ökad satsning på om- och tillbyggnad av vägnätet. Det skulle också ge värdefulla arbetstillfällen. Jag skall inte beröra den frågan mer i dag, eftersom frågan tas upp i ett särskilt betänkande.

Jord- och skogsbruket har också stor betydelse för sysselsättningen i Norrbotten. Möjligheterna att behålla befolkningen på landsbygden och därmed också upprätthålla en fungerande samhällsservice är i hög grad beroende av utvecklingen inom jord- och skogsbruket. Kostnadskrävande investeringar och dålig lönsamhet i jordbruket medför att rekryteringen till näringen har minskat. Ungdomar söker sig till andra yrken, vilket är oroande.

För att stimulera en nödvändig nyetablering och generationsväxling inom jordbruket bör även jordbrukarna komma i åtnjutande av den hjälp och det stöd som erbjuds nystartande i andra näringar. Därför bör den s.k. starta-eget-ersättningen även komma ungdomar inom lantbruket till del. Jag vill fråga socialdemokraternas talesman i den här debatten: Vad är motivet till att utesluta jordbruket från starta-eget-ersättningen?

Flera av länets kommuner står inför problem. De är inte så akuta, men det kan bli drastiska problem framöver. Jag tänker på Arjeplog och Jokkmokk, när gruvverksamheten och vattenkraftsutbyggnaden är avvecklad. Gruvverksamheten i Arjeplog kommer till slut till ett läge då det inte går att komma vidare. För dessa båda kommuner behövs ett särskilt åtgärdspro-

gram. Inriktningen måste vara att åstadkomma småföretagsutveckling, ökad satsning på turism och servicesektor osv.

I Pajala, Jokkmokk och Jörn bedrivs en omfattande verksamhet vid de s. k. demografiska databaserna. Den verksamheten finansieras nu med arbetsmarknadspolitiska medel. Det bästa vore att permanenta verksamheten, som vi från centerns sida har föreslagit i olika sammanhang. Det skulle ge en tryggare anställning för personalen. Utskottet hänvisar i sin skrivning till de överväganden som görs inom regeringskansliet och förutsätter att en långsiktig lösning snarast kommer till stånd.

Jag vill också ta upp den här frågan mot bakgrund av ett uttalande av arbetsmarknadsministern i tidningen Haparandabladet för en tid sedan. Enligt intervjun tycks någon långsiktig lösning inte vara att vänta. Därför vill jag fråga Monica Öhman: Är det socialdemokraternas mening att skapa en finansiering av databaserna så att de kan utvecklas långsiktigt?

Till sist, fru talman: Som jag sade tidigare tror centern på Norrbotten. Vi vill skapa ett livskraftigt Norrbotten. Med rätt politik, med nya ekonomiska medel, med nya politiska inslag, med en bättre näringspolitik och med en kraftfullare regionalpolitik i stort kan vi få ett betydligt mer levande Norrbotten.

Med det, fru talman, ber jag att få yrka bifall till de reservationer som centern har undertecknat i det här betänkandet.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 58 ERIK HOLMKVIST (m) replik:

Fru talman! Jag vill rikta en fråga till Per-Ola Eriksson.

Norrbottens län har ökat sin elenergiförbrukning sedan 1982 med 38 %. Centerns energipolitik går ut på att stänga kärnkraftverken ganska snart. Man vill stänga dem mycket snabbt men ser ut att hamna någonstans i mitten på 90-talet. Det innebär – vi har redan sett effekterna – prishöjningar som blir mycket stora.

Detta kommer att hota 10 000 industrijobb i Norrbotten. Det gäller industrijobb i Karlsborgsverken, vid Seskarö, vid SCA och ASSI i Piteå, inte minst vid SSAB Luleverken, vid LKAB i Kiruna och Malmberget, vid Boliden i Arjeplog och Aitik. Det kommer också att bli en höjning av elenergikostnaderna för varje hushåll i storleksordningen 6 000 kr. per år.

Ger de här uppgifterna anledning för Per-Ola Eriksson att något ompröva inställningen till elenergipolitiken, eller får jag samma svar som jag har fått tidigare? Det är att vi inte skall bygga ut vattenkraften, inte använda kolet och inte heller oljan – vi skall inte förstöra luft och vatten ytterligare. Kvar blir då torv, vind och sol. Min sista fråga är: Kommer torv, vind och sol, Per-Ola Eriksson, att hjälpa 10 000 industrijobbare i Norrbotten att behålla sina jobb?

Anf. 59 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Fru talman! Jag vill ge ett gott råd till Erik Holmkvist i dagens debatt om Norrbotten: Måla inte upp skräckvisioner och nya problem!

Prot. 1987/88:131
1 juni 1988

Särskilda regionalpolitiska insatser i Norrbottens län m. m.

Jag har nämligen lärt mig att den bild som Erik Holmkvist ibland brukar måla upp om framtiden aldrig blir verklighet. Jag tycker att vi i stället skall gripa oss an Norrbotten positivt.

Med en ny energipolitik kan vi utveckla Norrbotten genom att ta vara på de resurser som finns i länet. Den som förfäktar uppfattningen att Norrbotten, som är det mest energirika länet av alla län i landet, skulle komma att drabbas av kärnkraftsavvecklingen är icke trovärdig, Erik Holmkvist.

Anf. 60 ERIK HOLMKVIST (m) replik:

Fru talman! Det var ett avslöjande svar från Per-Ola Eriksson. Det gav inte något som helst besked till 10 000 industriarbetare i Norrbotten. Han gav bara det beskedet att dessa skräckvisioner aldrig kommer att bli verklighet.

Men, fru talman, vi har redan fått klara besked om att Per-Ola Erikssons energipolitik för ett hushåll i Norrbotten innebär 6 000 kr. mer i elenergikostnader varje år. Dessa höjningar innebär ett hot inte bara mot Ljungaverk, där man allvarligt överväger att stänga, utan mot alla de orter i Norrbotten som jag har redovisat.

Per-Ola Eriksson säger som sagt att det som jag målar upp aldrig kommer att bli verklighet. Vad har Per-Ola Eriksson för stöd för att hävda detta? Han säger vidare att vi skall använda de resurser som finns i länet. Ja, visst. Det är bara det, som Per-Ola Eriksson till sist kom in på, att vi skall använda torv, vind och sol. Sol har vi ont om. Vind har vi inte särskilt gott om, och när det gäller torv är det bråk om varje liten myr som vi skall dika ut och ta i anspråk. Jag tror att 10 000 industriarbetare i Norrbotten inte är särskilt glada över ett sådant svar, Per-Ola Eriksson.

Anf. 61 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Fru talman! Kan vi inte föra denna debatt på hemmaplan, Erik Holmkvist? Debatten verkar nu alltmera handla om petitesseer och frågor som vi i olika sammanhang och på ett mera sakligt sätt tidigare har kunnat diskutera.

Ett län som är så rikt på energi som Norrbotten behöver inte drabbas hårdare av kärnkraftsavvecklingen än något annat län. Jag påstår att den som driver någon annan linje icke är trovärdig.

Jag noterar vidare med tillfredsställelse att Erik Holmkvist slåss så hårt för industriarbetarna. Detta var för mig en nyhet.

Förste vice talmannen anmälde att Erik Holmkvist anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 62 PAUL LESTANDER (vpk):

Fru talman! Inom Norrbottens län är statens ägande mycket betydande. Det gäller skogar och skogsmarker, vattenkraftstillgångar, fallhöjder och älvsträckor, gruvor, stålverk, skogsindustri och andra industrier.

Under en i ett historiskt perspektiv kort period, framför allt efter andra världskriget, ökade dessa produktionsplatser sin betydelse. Där skapades flera jobb, och staten kammade också hem stora vinster på norrbottningarnas arbete.

Vattenkraftsutbyggnaden i Norrbotten har varit omfattande, och där

strävar regeringen uppenbarligen efter att den skall ge allt större vinst, som förs ut ur länet.

Nu driver de borgerliga partierna en samordnad kampanj för en utförsäljning av statligt ägda företag och domänverkets skogsmark. Socialdemokraterna har delvis vikit sig för dessa krav. Försäljningen av delar av SSAB och PKbanken tyder på detta.

De statligt ägda företagen kunde ha drivits som offensiva spjutspetsar för en utveckling av Norrbottens län. Breddade produktprogram, ökade förädlingsinsatser och ny resurs- och energisnål teknik borde ha prövats som medel för att utveckla dessa företag. Nu vet vi att det inte blir så. Tyvärr.

En annan viktig fråga för Norrbottens befolkning och människorna i regionalt eftersatta områden är hur man skall kunna styra viktiga produktiva investeringar från storfinans och andra kapitalägare så, att rätten till arbete åt alla kan garanteras i alla regioner. Här måste vi inse att en investeringsstyrning från samhällets sida måste genomföras. Denna styrning kan lagstiftas fram. Löntagarfonder och AP-fonder kan genom direkta köp och etableringar ges den offensiva roll som förhandsdiskussionerna om deras betydelse ingav förhoppningar om.

Förslagen i det betänkande som vi i dag diskuterar rör åtgärder som sätts in i stället för den mer dynamiska politik som vi från vänsterpartiet kommunisterna skulle vilja att regeringen förde inom de statliga företagen och som jag har försökt ge en bild av i inledningen av mitt anförande.

Självfallet är vi positiva till insatser i Norrbotten, även om dessa inte görs i de statliga företagen. Vi anser att insatserna är otillräckliga och har föreslagit mer omfattande flyttningar av statlig verksamhet till Norrbotten än vad regeringen har föreslagit.

Vpk anser också att det behövs fler lönebidragstjänster inom vårt län. I min egen hemkommun Arjeplog kan det också uppstå ett läge som kräver speciella insatser. Vi har även lagt fram förslag för att möta detta läge.

Sågverksindustrin är viktig i hela vårt land och skulle, om förädlingen ökade, få en ännu större betydelse än den har i dag. Utöver de 10 milj. kr. som regeringen har föreslagit anser vi att riksdagen bör besluta om ett med 90 milj. kr. förhöjt belopp.

Kvinnorna i Norrbotten och deras situation var ett dominerande tema för diskussionerna i och om vårt län under fjolåret. Vpk föreslår därför en särskild insats, där medel ställs till länsstyrelsens förfogande för ett kvinno-program innefattande kulturaktiviteter och förbättringar på arbetsmarknaden för kvinnor.

Jag vill också något kommentera det som tidigare har sagts här i debatten.

Samtliga tidigare talare har i och för sig talat om vårt vackra län och om viljan att förbättra och att stå för en bättre politik. Men jag vill ändå fråga Erik Holmkvist: Är tonfallet i debatten mera ett sätt att dölja att moderaternas förslag i detta betänkande stannar vid 31,6 milj. kr., jämfört med socialdemokraternas 195 milj. kr., centerns 199 milj. kr. och vpk:s 219,4 milj. kr.? Är detta den kraftfulla politik som skall ge norrbottningarna bättre förhållanden och skapa bättre förutsättningar för Norrbottens län?

Det är också intressant att Erik Holmkvist utifrån sina erfarenheter angriper lönepolitiken i detta land. Det är faktiskt så att man nästan hoppas

att Erik Holmkvist skall börja närma sig vpk.

Vi anser att man med de fixerade lönetaken och med låglönepolitiken i Sverige har gett företagen enorma vinster, medel som borde ha kunnat användas på ett mer produktivt sätt. Jämförelsen med Schweiz är ur den aspekten intressant. Jag har emellertid lyssnat till andra moderata talare som har tyckt att regeringen varit alltför släpphänt, att facken inte har tagit sitt ansvar, att man borde ha försökt hålla lönerna nere ännu mer. Det finns ingen konsekvens i den politiken.

Fru talman! För människor utanför vårt län kan det möjligen te sig svårförståeligt att vi inte nöjer oss med regeringsförslaget. Till dessa vill jag säga: Norrbotten har under årtionden fött, fostrat och utbildat stora skaror av friska, handlingskraftiga människor som tvingats lämna vårt län, ett län med enorma naturresurser som i betydande delar varit statsägda. Exploateringen och utnyttjandet av länets arbetskraft och naturresurser har berikat storfinans och statsmakt. Vänsterpartiet kommunisterna har alltid hårdnackat och konsekvent kämpat för bättre förhållanden för befolkningen i Norrbotten. Länet har naturtillgångar och duktiga, beslutsamma och handlingskraftiga människor.

Ge oss förutsättningar för att också utnyttja dessa positiva faktorer för vårt län och dess befolkning! Ge oss kraftverksvinsterna åter!

Stöd våra reservationer till detta betänkande! Det gäller reservationerna 4, 5, 13, 17, 20, 26, 33, 36 och 37, vilka jag yrkar bifall till.

Anf. 63 ERIK HOLMKVIST (m) replik:

Fru talman! Till Paul Lestander vill jag gärna lämna några upplysningar. Hans fråga ställdes på ett sådant sätt att jag gärna svarar.

Om det skulle gälla enbart pengar, Paul Lestander, skulle Norrbotten vid det här laget – det gäller såväl anställda och företag som kommuner och landsting – ha varit stenrikt. Men så är det inte. Trots att länet har fått 9,8 miljarder kronor sedan 1982 har vi stora problem, även om våra möjligheter kanske är bättre nu än tidigare. Men problemen kvarstår. De grundläggande förutsättningarna för expansion och utveckling är fortfarande mollstämda.

Det är inte enbart fråga om pengar, Paul Lestander, utan det är också fråga om att låta den enskilda människan ha framtidstro och arbeta efter eget huvud. Man får inte låta regler, lagar och förordningar, statliga ingripanden och andra myndighetsingripanden göra livet surt för människorna.

Vi moderater ställer oss bakom ett anslag på 100 milj. kr., ett mycket stort anslag, ett extra anslag till länsstyrelsen. Det är alltså ett länsanslag som länsstyrelsen själv skall förfoga över. Utöver dessa 100 milj. kr. stödjer vi anslag på utbildningssidan – det är viktigt inte minst för högskolan. Vi ställer oss också bakom att finansfullmakten får användas. Detta kan inte, Paul Lestander, uttryckas på det sätt som ni gjorde här från talarstolen. Det var inte rätt siffror som nämndes.

Sedan något om herr Tyman och herr S. Andersson. Varför har herr Tyman 18 600 kr. kvar efter skatt, medan herr S. Andersson i Luleå har kvar 6 000 kr.? Jo, därför att stat, kommun och landsting här hos oss genom skatter och en mängd avgifter har tagit hand om all tillväxt under de senaste 15 åren. Sedan början på 70-talet har all tillväxt gått till staten, kommunerna

och landstingen. När en arbetare i Sverige gör en insats för sitt företag och sig själv i form av övertid eller kanske en löneförhöjning tar staten, kommunen och landstinget hand om mer än två tredjedelar av de pengarna. Är det då så egendomligt att tillväxten i samhället inte blir den som vi önskar? För de enskilda människorna blir det dess värre ingen tillväxt. Det är ju ett faktum.

Anf. 64 PAUL LESTANDER (vpk) replik:

Fru talman! Om jag har använt felaktiga siffror, är det arbetsmarknadsutskottet som har gjort fel, eftersom det i reservation 18 av moderaterna, Medelsanvisningen till anslaget Arbetsmarknadspolitiska insatser i Norrbottens län, står att man föreslår 31 650 000 kr. De andra siffrorna och jämförelserna har jag också tagit direkt från betänkandet. Om jag använde fel siffror berodde det inte på att jag citerade fel utan på att det är fel i utskottsbetänkandet, vilket jag trots allt tvivlar på.

När det sedan gäller den mer ideologiska utgångspunkt som Erik Holmkvist använde, nämligen att kommuner och landsting tar si och så mycket pengar, vill jag säga att jag inte känner till den schweiziska socialpolitiken. Jag vet inte om man där har i huvudsak fri sjukvård. Jag vet inte om man har inbyggd ATP-försäkring eller om man har samma slag av premiereservsystem som det man bygger upp i Sverige. Om Erik Holmkvist står till tjänst med att tala om hur de jämförelserna utfaller, kanske man får en klarare bild av vad man har kvar och hur pengarna kan användas. Jag förstår att det är stora skillnader mellan Schweiz och Sverige beträffande skatteuttaget.

När det gäller de övriga frågorna är det ju ändå bekant att moderaterna också när det gäller kommuner och landsting har en helt annan nedskärningspolitik, en helt annan politik i fråga om skatteutjämning, en politik som också måste värderas utifrån vad den innehåller för Norrbottens arbetande människor. Om debatten fortsätter kanske vi kan utveckla den delen närmare.

Anf. 65 ERIK HOLMKVIST (m) replik:

Fru talman! Arbetsmarknadspolitiska insatser, Paul Lestander, är bara en del av de insatser som görs i Norrbotten i och med detta betänkande. Det görs ju många många fler insatser.

Moderat politik är inte en överbudspolitik när det gäller att anslå medel till vare sig Norrbotten eller något annat län. Vi tror inte att utvecklingen i Norrbotten gynnas av att man i fortsättningen sprider pengar på samma sätt som man hittills har gjort. Jag vill ännu en gång påminna om att under de sex år som socialdemokraterna har varit i regeringsställning så har 9,8 miljarder kronor satsats i Norrbottens län. Vi har tagit emot de pengarna och använt dem efter bästa förstånd – det vill jag säga. Jag tror säkert att det har haft en betydelse, men långsiktigt kan man inte fortsätta att utdela paket efter paket.

Så något om herr Tyman. I Schweiz, ett av lågskatteländerna i Europa, finns det i dag inga köer till kranskärlsoperationer, höftledsoperationer eller starroperationer. I mitt inledande anförande nämnde jag att vi bara med användande av löntagarfondspengarna i Norrbotten skulle kunna beta av köerna till kranskärlsoperationer, höftledsoperationer och starroperationer

ned till noll. Här har vi ett av skälen till att vi i Sverige inte är bäst när det gäller socialpolitik.

Paul Lestander! Är det en gärd av solidaritet att landsting och vissa kommuner i Norrbotten samma år höjer skatten med över 2 kr. – mer än 3 500 kr. i ökad skatt per år och familj där två makar arbetar? Detta är socialdemokratisk politik då den är som allra sämst.

Anf. 66 PAUL LESTANDER (vpk) replik:

Fru talman! Erik Holmkvist avstår från att gå in på hur sjukvården i Schweiz finansieras, även om han hävdar att det inte finns några köer där. Han avstår från att erkänna att det är statens stöd till kommunerna som har inneburit att kommunerna har måst höja sina skatter. Varje år vid budgetbehandlingen i riksdagen har vi kunnat konstatera att moderaterna alltid har framlagt mycket mer långtgående förslag till nedskärningar i stödet till kommunerna än dem som regeringen har föreslagit.

När man höjer kommunalskatten och landstingsskatten kanske detta i och för sig inte upplevs som särskilt positivt, men man måste ju ändå alltid tänka på vad man får för skattepengarna. De går till en samhälleligt betald sjukvård, kommunal barnomsorg och en lång rad socialt viktiga åtgärder, som är viktiga också för att man skall kunna driva näring och för att människor skall kunna ha det bra över huvud taget. Ur den aspekten är naturligtvis dessa nyttigheter nödvändiga.

Så till frågan om 31,6 milj. kr. eller någon annan summa. Trots allt är det ju en viss skillnad. Att ni sedan i andra avseenden har stött förslaget om 100 milj. kr. är en annan sak, men här föreligger alltså skillnader i arbetsmarknadspolitiken. Märk det hemma i Norrbotten!

Anf. 67 MONICA ÖHMAN (s):

Fru talman! Inledningsvis är det kanske lämpligt att påminna om den regionalpolitiska debatten i kammaren den 26 maj.

Den ekonomiska utvecklingen och socialdemokratiens politik kom väl fram i denna debatt och kan också vara en lämplig inledning till Norrbottensdebatten.

Den tredje vägens politik med arbete åt alla, en rättvis fördelning och en god ekonomisk tillväxt utgör själva grunden för att Norrbotten skall kunna vända utvecklingen.

Strukturen i Norrbotten och de problem denna medför för de enskilda människorna är väl känd, inte minst här i riksdagen där svårigheterna i länet varit en ständigt återkommande fråga.

Det är därför glädjande att vi nu kan se en klar förbättring av arbetsmarknadssituationen och att ett nytt näringsliv är på väg att växa fram.

I en intervju i Dagens Nyheter den 14 maj sade länsarbetsdirektören Göran Uusitalo:

”--- Norrbotten sjuder av ett intresse som aldrig tidigare för nyförctagande.

Det avspeglas i de många ansökningarna om regionalpolitiskt stöd och 'starta eget'-bidrag. Här intar Norrbotten i dag en tätposition bland skogslänen.”

Svårigheterna i Norrbotten är emellertid långt ifrån övervunna – fortfarande är de statliga basföretagen dominerande. Behovet av fortsatt marknadsanpassning beräknas medföra att antalet sysselsatta minskar med 2 200 personer fram till år 1992. Den i övrigt positiva utvecklingen i Norrbotten är sårbar och kräver fortsatta stimulanser med långsiktig inriktning.

Det är mot denna bakgrund man skall se regeringens förslag om särskilda regionalpolitiska insatser i Norrbottens län. Förslagen har utarbetats i samverkan mellan nio departement.

Riksdagen har i dag att behandla dessa samlade åtgärder för Norrbottens län. Förslagen har behandlats i flera av riksdagens utskott. Företrädare för de olika utskotten kommer att vidareutveckla de konkreta förslag som behandlas. Själv kommer jag att uppehålla mig vid de delar som behandlas i arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 19. Förslagen i propositionen har två huvudsyften. För det första görs insatser för att möta de omedelbara omställningsbehoven vid de statliga basindustrierna. Det handlar här framför allt om arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Dessa syftar till att lindra och motverka de negativa effekter som kan uppstå för de enskilda som berörs av neddragningarna, men innefattar också åtgärder som syftar till att stödja en positiv sysselsättningsutveckling på längre sikt.

För det andra vidtas – och här ligger tyngdpunkten – långsiktiga åtgärder för kompetensutveckling och allmän näringslivsutveckling. Denna långsiktiga inriktning kompletteras med olika åtgärder som direkt innebär nya arbetstillfällen, bl. a. genom lokalisering av statlig administrativ verksamhet. Inlandets problem uppmärksammas också genom en rad åtgärder.

Det nu aktuella åtgärds paketet kan inte ses isolerat från övriga insatser som har gjorts – och som görs – för Norrbotten. Mycket betydande insatser har genomförts av statsmakterna de senaste tio åren. Detta gäller både ordinarie insatser och särskilda åtgärds paket. Jag vill i detta sammanhang peka på en viktig tendens när det gäller insatserna i Norrbotten. Tyngdpunkten har tidigare legat på kortsiktiga åtgärder framför allt inom det arbetsmarknadspolitiska området. De borgerliga regeringarna lade fram åtgärds paket 1979 och 1982, vilka innehöll vissa långsiktiga åtgärder. Jag vill dock påstå att vändpunkten kom åren 1982–1983 då arbetarrörelsen i Norrbotten efter ett omfattande arbete på basplanet lade fram en plan för sysselsättning och utveckling i Norrbotten. Planen låg till grund för regeringens och riksdagens beslut 1983 att satsa 4 miljarder kronor på utveckling i länet. Betydande insatser gjordes för att klara omställningen i malmfälten, men dessutom gjordes kraftfulla insatser på infrastruktur, forskning och utveckling samt på utveckling av ett nytt näringsliv.

Till de särskilda insatser som här nämnts kommer ordinarie program inom bl. a. arbetsmarknads- och regionalpolitiken.

Inom arbetsmarknadspolitiken har en markant omsvängning i Norrbotten skett. Beredskapsarbeten och andra sysselsättningsskapande åtgärder har minskats kraftigt. Inriktningen är nu i stället att se till de arbetskraftsresurser man har och att utveckla dessa, t. ex. genom arbetsmarknadsutbildning. En försöksverksamhet bedrivs i östra Norrbotten med en friare användning av de arbetsmarknadspolitiska medlen. Dessa används bl. a. för utvecklingsprojekt för att stärka nya och etablerade företag.

På regionalpolitikens område har sedan år 1982 över 200 företag i länet fått lokaliseringsstöd och offertstöd som beräknas medföra cirka 1 700 nya arbetstillfällen. Länsstyrelsen har fått kraftigt förstärkta resurser: totalt har man disponerat över 400 milj. kr. under den senaste femårsperioden.

De nu aktuella förslagen beträffande Norrbotten bör – som utskottet framhåller – ses som komplement och vidareutveckling av tidigare gjorda insatser. Förslagen innebär i sammanfattning följande.

För arbetsmarknadspolitiska åtgärder riktade till främst de enskilda människor som berörs av sysselsättningsminskningarna föreslås sammanlagt 216,4 milj. kr.

För kompetensutveckling föreslås insatser inom utbildnings- och industri-departementens områden om sammanlagt 241 milj. kr. För det första föreslås insatser för utbildning och teknikspridning som direkt skall komma hela länet till del. För det andra föreslås en kraftig satsning på forsknings- och utvecklingsverksamhet med tyngdpunkten lagd på högskolan i Luleå.

För näringslivsutveckling föreslås sammanlagt 169 milj. kr. Inom denna ram föreslås bl. a. fortsatt utveckling av rymdverksamheten i Kiruna, utökade prospekteringsinsatser i länet, ett treårsprogram för intensifierat skogsbruk samt ett utvecklingsprogram för sågverks- och trämanufaktur-industrin.

Vidare föreslås att 30 milj. kr. anvisas för att förstärka tillgången på riskkapital i Norrbottens län. Särskilda insatser för näringslivsutveckling i Kiruna, Gällivare och Kalix kommuner samt åtgärder för turistnäringen föreslås också.

För regionala utvecklingsinsatser föreslås 100 milj. kr. Medlen skall disponeras av länsstyrelsen i Norrbottens län för att utveckla och genomföra bl. a. sådana projekt som redovisats från länet.

För lokalisering av statlig verksamhet föreslås sammanlagt 65 milj. kr. Genom nu aktuella lokaliseringar beräknas länet tillföras 240 nya tjänster. Därutöver kan nämnas att televerket och postverket för närvarande utreder omlokaliseringar som syftar till att tillföra Norrbotten ca 300 nya tjänster.

Utskottsmajoriteten har särskilt markerat det tillfredsställande i att de föreslagna åtgärderna har sin tyngdpunkt på kompetensutveckling och allmänt näringslivsstimulerande insatser. Därmed fullföljs den inriktning som i huvudsak inleddes genom riksdagens beslut år 1983. Redan genom dessa åtgärder – och genom den allmänna förbättring av ekonomin som den förda politiken har inneburit – kan en vändning till det bättre noteras i Norrbotten. Som framhålls i propositionen är den utveckling som nu kommit i gång sårbar, något som ställer särskilda krav på uthållighet i gjorda satsningar.

Genomförandet av de föreslagna åtgärderna har i stor utsträckning delegerats till lokal och regional nivå. Den framtidstro som nu finns i Norrbotten kommer att förstärkas genom att människorna i regionen i stor utsträckning själva kan förfoga över de medel som är nödvändiga för att komma till rätta med problemen.

Fru talman! De borgerliga partierna tar i sina kommittémotioner i stor utsträckning upp principiella regionalpolitiska ståndpunkter. Dessa principer diskuterades här i kammaren för en vecka sedan, och med tanke på

kammarens arbete skall jag avstå från att kommentera dem.

Det som allmänt kan sägas om reservationerna, som är 37 till antalet, är att inte en enda är gemensam för de borgerliga partierna. Man kan inte påstå att det finns någon gemensam analys av problemen, och framför finns det inte något gemensamt förslag om hur problemen skall lösas. Jag tycker mig ha märkt av den debatt som pågick här för en stund sedan att den bara förstärkt den oenighet som finns inom det borgerliga blocket när det gäller regionalpolitiken och länets framtid.

Men jag måste också hålla med Per-Ola Eriksson och säga till Erik Holmkvist att det allmänpolitiska anförande som han inledde med och avslutade med en välkomsthälsning till Norrbotten rimmade mycket illa med den svartmålning han gav sig in på. Och vad värre är: detta är den största otjänst vi kan göra vårt län. För vilken företagare vill satsa på ett län som är så dystert, så svart och så omöjligt? Erik Holmkvist borde verkligen tänka sig för. Detta gagnar inte Norrbotten!

Fru talman! Låt mig bara göra ett par kommentarer till reservationerna. Moderata samlingspartiet, som ensamt står för 16 av reservationerna, vill på alla tänkbara sätt dra ner på insatserna. Man säger nej till särskilda satsningar i Arjeplog, precis på samma sätt som man hela tiden sagt nej till östra Norrbotten. Man säger också nej till extra resurser på förmedlingskontoren för att möta de friställningar som strukturomvandlingarna medför. Vidare har man lyckats in-teckna det nya anslaget om 100 milj. kr. nästan fullt ut genom att inte vilja anslå särskilda pengar till projekt som Arjeplog, teknikspridning, särskilda insatser i Kiruna, Gällivare och Kalix. Jag måste säga att här finns inte mycket kvar att hämta för det nya småföretagande som håller på att växa upp i Norrbotten.

Centerpartiet, som i alla sammanhang säger sig vara det enda parti som har vilja att föra en verklig regionalpolitik, anser nu att insatserna är för små och har fel inriktning, men centern ger sig ändå på en prutning när man avstyrker 17,4 milj. kr. för 30 årsarbetare vid arbetsförmedlingarna under tre år just för att klara strukturförändringarna. Man säger visserligen i sin reservation att dessa personalresurser får om-disponeras från de centrala resurser som finns. Ja, detta låter sig sägas, men det är svårt för oss att ha en uppfattning om huruvida det över huvud taget är möjligt att göra på de sättet, och dessutom kan inte detta ske med en gång. Ett avslag äventyrar den effektivitet och service som de lokala kontoren byggt upp och som i andra sammanhang lovprisats från denna talarstol av centerpartiets företrädare.

Fru talman! Som norrbottning vill jag avslutningsvis säga:

Norrbottenspropositionen är bra, den är ett instrument för alla de människor som gör ett fantastiskt arbete för att utveckla länet. Den är en nödvändighet för det nyföretagande som håller på att växa fram i Norrbotten.

Jag yrkar bifall till hemställan i arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 19 och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 68 ELVER JONSSON (fp) replik:

Fru talman! Monica Öhman inledde ju med en hyllning till den s. k. tredje vägens politik. Förmodligen har hon råkat ut för en högläsning ur någon

Prot. 1987/88:131

1 juni 1988

*Särskilda regionalpoli-
tiska insatser i Norr-
bottens län m. m.*

socialdemokratisk valhandbok, för vad hon missade att tala om var att denna politik har förts till ett mycket högt pris för löntagare och pensionärer. Jag tänker då på den jättedevalvering som man slog till med 1982 och på den rekordhöga arbetslöshet som den socialdemokratiska regeringen tillät sig 1983, både i procent och i absoluta tal. Det rekordet har ingen lyckats överträffa.

Sedan gör Monica Öhman en poäng av att detta har behandlats i nio olika departement. Ja, fru talman, det är bra att det är så, men det skedde inte utan vända från kanslihusets sida. Det var faktiskt riksdagen som fick ta itu med industriministern och regeringen och framhålla att initiativen bör komma via de ordinarie, reguljära vägarna och inte i några särskilda penningpåsar som industriministern har att förfoga över.

Så hörde vi återigen att vändpunkten kom 1982/83, då den socialdemokratiska regeringen tillträdde. Det är klart att man kan tala om olika vändpunkter, men allting var som sagt inte positivt. Och ser vi det hela regionalpolitiskt finns det inte särskilt mycket för Monica Öhman att hämta ur de många yrkanden som socialdemokraterna hade 1982. Ett förslag gick ju ut på att man var bekymrad för att storstadstillväxten var för svag och för långsam. Ett annat huggskott var att man ville införa ett nytt stödområde, D. Detta hade knappast gynnat utvecklingen i Norrbotten om det hade blivit verklighet. Som väl var avvisade riksdagen båda dessa yrkanden som socialdemokraterna då förde fram.

Nu sjuder det av aktivitet uppe i Norrbotten, säger Monica Öhman. Vi hoppas naturligtvis att så är fallet. I mycket är vi också överens om de regionalpolitiska besluten. 1979 års beslut, där ett folktopartistiskt statsråd stod för propositionen, hade ju i allt väsentligt stöd från socialdemokratiskt håll, och det ligger till grund för mycket av vad vi gör i dag. Vi har inte sådana väldiga spännvidder i den svenska regionalpolitiken, och det kan vi vara tacksamma för.

Men en sak behöver vi starkare ta itu med, och det är de långsiktiga saker som den regionalpolitiska utredningen håller på med. Jag efterlyste industriministerns besked om huruvida utredningen får de resurser som behövs för att klara ut detta. Monica Öhman som själv tillhör utredningen kanske skulle kunna ge ett besked här i kammaren: Är det möjligt att förverkliga regionalpolitiska utredningens mål genom att den tillförs resurser, så att riksdagen snart kan få underlag för mera långsiktiga beslut? Vi är ju i stort överens om att regionalpolitiken icke kan föras kortsiktigt.

Anf. 69 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Fru talman! Jag tror att man behöver göra klart för många i den här debatten att den proposition vi nu behandlar egentligen är ett beställningsverk av riksdagen. När vi behandlade regionalpolitiken i fjol gav regeringen alldeles för litet resurser. Då krävde oppositionen att regeringen skulle återkomma med åtgärdsprogram för de sämst utsatta regionerna. Propositionen har alltså tvingats fram av oppositionen och inte tagits fram godvilligt av regeringen.

Monica Öhman berörde förändringen av arbetsmarknadspolitiken och den friare användningen av resurserna. Det är en oerhört viktig del. Vi har i

alldeles för stor utsträckning varit fixerade vid arbetsmarknadspolitiska inslag i regionalpolitiken och mindre litat till långsiktiga näringspolitiska insatser. Genom en friare användning av arbetsmarknadsresurserna kan vi överföra resurser till näringspolitiska insatser.

Monica Öhman påstod att vi hade sagt nej till 30 årsarbeten. Detta är fel! Vi har föreslagit att pengarna skall användas till offensiva satsningar på kommunikationer och näringspolitiska åtgärder och menat att man inom det stora arbetsmarknadsverket borde ha möjlighet att klara 30 tjänster till Norrbottens län. Vi anser att man får mer för pengarna med vårt förslag. Monica Öhman sade att vändpunkten kom 1982–1983 och att man då hade en plan för Norrbotten. Får jag fråga Monica Öhman: Är det den planen som har inneburit att 22 personer per vecka har flyttat ut från Norrbotten sedan 1982 eller att nettoutflyttningen varit totalt 6 000 personer sedan 1982? Då var det inte särskilt mycket med den planen!

Jag fick inte svar på min fråga om starta-eget-ersättningen till jordbruk. Jag hoppas att Monica Öhman kan svara på den frågan i en kommande replik. Jag vill dessutom ha ett förtydligande när det gäller bidrag till databaser. Kommer de att permanentas? Kommer socialdemokraterna att ta fram pengar, så att den mycket fina verksamhet som bedrivs i databaserna kan fortsätta att utvecklas? Personalen, som nu svävar i ovisshet, har rätt att få besked från socialdemokraterna just i den här debatten.

Anf. 70 ERIK HOLMKVIST (m) replik:

Fru talman! Monica Öhman försökte i sitt inlägg att göra ett nummer av att vi har sagt nej till de pengar som äskas till Arjeplog, till teknikutveckling, till utveckling inom sågverksbranschen och till kommunerna Kalix, Gällivare och Kiruna. Det har vi inte sagt nej till! Vi säger inte nej till den föreslagna användningen, men vi säger: Ta dem från hundramiljonerspotten. Det är en jättestor påse pengar, som vi menar att länsstyrelsen skall använda i detta sammanhang. Det påståendet var alltså inte riktigt, Monica Öhman! Monica Öhman menar att jag gör en svartmålning, målar upp en bild av Norrbotten som dystert, svart och omöjligt. Hon säger att det är en otjänst mot länet. Hur kan det vara en otjänst mot länet att redovisa situationen objektivt?

Monica Öhman säger vidare: Svårigheterna i Norrbotten består. Javisst! Det är vad de gör, och jag har objektivt preciserat de svårigheter som Monica Öhman säger består i Norrbotten. Det är skillnaden! Gör man en sådan presentation blir det en mörk bild – men märk väl att Monica Öhman inte har sagt att bilden är orättvis! När man staplar problem på varandra på detta sätt visar det givetvis att situationen är mörk – men det är en objektiv redovisning.

Monica Öhman säger vidare att länsstyrelsen har fått ökade resurser. Javisst. Riksdagen körde över regeringen i fjol och sade att 200 milj. kr. extra skulle gå till länen. Det var tack vare oppositionen som det anslaget ökades.

Jag fick inget svar på de frågor jag ställde till Monica Öhman, och jag tror att det är nödvändigt att jag påminner henne om dem:

Är det på grund av en socialistisk majoritet i kommuner och landsting sedan länge som utvecklingen i Norrbotten inte har blivit vad den skulle ha kunnat bli? Några andra län med socialistisk majoritet har en utveckling som är lika dålig, exempelvis Blekinge.

Prot. 1987/88:131
1 juni 1988

*Särskilda regionalpoli-
tiska insatser i Norr-
bottens län m. m.*

Vart tog alla storstilade planer vägen som socialdemokraterna hade med Stålverk 80, stora älvutbyggnader etc.? Ni lurade Norrbotten!

16 000 personer står utanför den ordinarie arbetsmarknaden. Vad vill socialdemokraterna göra? Det här paketet räcker inte någonstans.

Den sista frågan är viktig och lyder: Hur kan socialdemokraterna säga nej till 100 milj. kr. extra varje år till föräldrar i Norrbotten, dessutom med en rättvis fördelning?

Anf. 71 PAUL LESTANDER (vpk) replik:

Fru talman! Monica Öhman bevärdigade inte vpk:s reservationer med ett ord annat än att hon yrkade avslag på dem. Rätteligen skulle jag kanske inte ha begärt replik. Men, Monica Öhman, vpk:s förslag ligger ovanpå regeringsförslaget på det sättet att vi har yrkat bifall till det. Samtliga våra förslag är alltså förbättringar av regeringsförslaget och förbättringar i förhållande till utskottsmajoritetens förslag. Varför denna tystnad? Är det därför att Monica Öhman faktiskt tycker att den nivå regeringens förslag innebär är den exakt rätta? Vill inte Monica Öhman ha ytterligare förbättringar?

Anf. 72 MONICA ÖHMAN (s) replik:

Fru talman! Elver Jonsson talar om den tredje vägens politik och påstår att jag har sagt att priset är för högt och att vändpunkten kom 1982–83. Jag står för att det var ett högt pris vi fick betala, vi som tog över och såg till att vändpunkten kom. Det var på grund av det underskott som hade skapats i statsfinanserna under de sex borgerliga åren som vi fick betala det höga priset och som vi fick den höga arbetslösheten. Det är därför vi säger att det är tack vare den politik vi har skapat som vi har fått en förändring.

Per-Ola Eriksson talar om en beställning av riksdagen. Ja, i fjol våras var oppositionen lycklig. Då hade den lyckats sätta både s-gruppen och industriministern på kant. Ni hade fällt oss och klart deklarerat hur ni ville ha det med regionalpolitiken. Och med det konststycket lyckades ni minska det regionalpolitiska stödet med 100 milj. kr. – men det är väl sådant ni inte vill komma ihåg!

Det är inte bara här i riksdagen som det har beslutats och diskuterats om särskilda insatser för Norrbotten. Ibland får vi kritik från oppositionen för vad vi gör på våra socialdemokratiska kongresser. Eftersom Per-Ola Eriksson inte var med på den senaste kongressen, kan jag tala om att vi även där diskuterade en insats för Norrbottens län. Dessutom är detta en fortsättning på de satsningar som den socialdemokratiska regeringen började göra när vi socialdemokrater återtog makten. Det är alltså nästa steg, även om ni berömmar er av att det är ni som har åstadkommit dagens debatt.

För jordbruket finns det flera andra stödformer än starta-eget-bidraget – det vet Per-Ola Eriksson lika bra som jag.

När det gäller databaserna tog Per-Ola Eriksson upp arbetsmarknadsministrarnas besök i Haparanda och intervjun som gjordes där. Vi socialdemokrater har ambitionen att få till stånd en permanent lösning, men de inblandade parterna måste få föra förhandlingar. Vi är inte beredda att säga

att centralerna skall stängas, och av den anledningen måste arbetsmarknads- politiska medel få användas till dess att förhandlingarna är slutförda.

Prot. 1987/88:131
1 juni 1988

Anf. 73 ELVER JONSSON (fp) replik:

Fru talman! Vad jag anförde beträffande den pålaga som lades på löntagare och pensionärer efter regeringsskiftet och som jag kallade ett högt pris har Monica Öhman inte dementerat. Hon säger att socialdemokraterna hade ett kraftigt budgetunderskott att hantera. Det är riktigt att budgetunderskottet var stort, men tappa inte bort att lågkonjunkturen var exceptionell under de år som vi satt i regeringsställning. Oljan var tiotals miljarder kronor dyrare då än den har varit under motsvarande perioder senare och att vi kostade på oss en välgörande strukturförändring – en förändring som jag har sett att t. o. m. industriministern hyser sympati för.

Monica Öhman gjorde ett felaktigt påstående om den höga arbetslösheten, som hon antydde skulle ha varit högre under våra regeringsår. Det är fel! Rekordet var 1983, både i fråga om andel och i absoluta tal. Det gäller för Monica Öhman att läsa statistiken korrekt, så att felaktigheten inte upprepas.

När det gäller regionalpolitiken har folkpartiet ofta varit överens med och fått stöd från socialdemokraterna. Det är ingenting att smyga med; det är bra när det kan skapas breda majoriteter i riksdagen. På tre punkter beklagar jag ändå att vi har olika meningar.

För det första gäller det länsanslagets uppräknings, som ni har bekämpat.

För det andra gäller det folkpartiets förslag om att utvidga nedsättningen av arbetsgivaravgiften i all icke-offentlig verksamhet i de svårast drabbade kommunerna. Det skulle vara ett bra tillskott till näringslivet i Arjeplog, Pajala och Övertorneå, för att nämna tre kommuner med svårigheter.

För det tredje har ni tagit bort sysselsättningsstödet i stödområde C.

Detta är tre viktiga områden som det är så olyckligt att ni har varit negativa till. På den punkten har vi alltså icke varit överens.

När det gäller det långsiktiga förfarandet tror jag ändå att det här i kammaren i stort finns en betydande enighet om att paketpolitiken bör överges. Den har behövts flera gånger, och den behövs nu – i allt väsentligt ställer vi oss i folkpartiet bakom den nu liggande regeringspropositionen. Långsiktigt måste det dock bli en annan tingens ordning, när ett kontinuerligt arbete kommer till stånd också inom regionalpolitiken.

Anf. 74 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Fru talman! Monica Öhman kör – jag vet inte för vilken gång i ordningen – sifferexercisen om de regionalpolitiska anslagen. För sista gången denna mandatperiod vill jag säga till Monica Öhman att riksdagsmajoriteten ökade anslagen till regionalpolitiken med 200 milj. kr. i fjol. Samtidigt beställde vi ett åtgärds paket för de sämst utsatta regionerna. Det har kommit ett Bergslagspaket – låt vara att det fanns anledning att ha synpunkter på det – och nu har det kommit ett Norrbottenspaket, som kostar drygt 790 milj. kr.

Vi lyckades ganska bra i fjol, Monica Öhman, med att pressa regeringen, som såg sig tvungen att gå oppositionen till mötes och lägga fram detta förslag. Om man summerar finner man att centern, folkpartiet, moderaterna

Särskilda regionalpolitiska insatser i Norrbottens län m. m.

och vpk faktiskt har medverkat till att höja anslagen till regionalpolitiken. Så var det med den saken.

Det finns så många andra stödformer än starta-eget-bidrag, säger Monica Öhman. Ge mig då ett enda exempel på nyetableringsstöd för jordbrukar-ungdomar som skulle kunna motsvara starta-eget-bidraget! Jag nöjer mig med ett enda exempel. Men kom inte dragande med vanliga kreditgarantier osv., därför att den typen av stöd ges också till annan verksamhet. Vilket stöd inom det arbetsmarknads- och regionalpolitiska området skulle kunna motsvara detta bidrag?

Jag vill upprepa min fråga: Varför har socialdemokraterna uteslutit just jord- och skogsbruket från den grupp som får sänkt arbetsgivaravgift? Varför är det viktigare att premiera hotell- och restaurangnäringen i stället för trädgårdsnäringen och de areella näringarna? Det är en oerhört viktig fråga för i synnerhet Norrbottens inland.

Den situation som några av länets kommuner står inför, t. ex. Arjeplog och Jokkmokk, är så bekymmersam att det behövs speciella åtgärder. Jag vill redan nu säga att det som regeringen har föreslagit inte kommer att räcka om det skall kunna skapas långsiktig trygghet för dessa områden. Jag tycker att Monica Öhman, efter att nu ha fått råd från ett antal personer, bör kunna utveckla ett svar på den punkten.

Anf. 75 ERIK HOLMKVIST (m) replik:

Fru talman! Jag förstår att Monica Öhman har svårigheter att formulera sina svar på de frågor jag har ställt – frågor som är mycket intressanta för Norrbottens vidkommande – men jag ser fram mot att få besked.

En ytterligare aspekt som jag skulle vilja få fram i detta inlägg är att socialdemokraterna har ett stort ansvar när det gäller löntagarfondsskatternas påverkan på landsting och kommuner inte minst i Norrbotten där, som jag har nämnt tidigare, köerna till operationer skulle kunna betas av till noll mycket snabbt, om dessa skatter utgick.

Vad säger Monica Öhman om den energipolitik som vi ser konturerna av, även om socialdemokraterna i näringsutskottet är oeniga? Monica Öhman måste kunna kommentera hotet mot företagen och de 10 000 jobben i Norrbotten och inte minst de energiprishöjningar som varje hushåll får vidkännas och som kan beräknas till ca 6 000 kr.

Paket är ingen bra lösning, av flera skäl. Ett av skälen är att det mellan länen uppstår trösklar som medför irritation och svårigheter, både för företag och för anställda. Denna typ av hantering av frågorna måste långsiktigt upphöra. Det säger sig självt att människor i Västerbottens inland känner en mycket stor tveksamhet till socialdemokratisk politik, och det undrar jag inte särskilt mycket över. Den är litet otillständig, därför att den är ojämlig och orättvis.

Anf. 76 MONICA ÖHMAN (s) replik:

Fru talman! Till Per-Ola Eriksson vill jag säga att vi nu har diskuterat de där miljonerna fram och tillbaka, och hur det än är med matematiken föreslog regeringen och tillstyrkte utskottet 300 milj. kr. till ett särskilt regionalpolitiskt anslag, som skulle få användas när insatser behövde göras

snabbt. Detta sade ni nej till. Ni sade att industriministern var välkommen till riksdagen med dessa paket, och då skulle ni säga ja. Ni lyckades med konststycket att höja länsanslagen med 200 miljoner – det har Per-Ola Eriksson helt rätt i. Men skillnaden mellan 300 och 200 är enligt min matematik 100, och därför fattas det 100 miljoner.

Per-Ola Eriksson talade om jordbruket, och han ville att jag skulle ge ett exempel på stöd. Glesbygdssstödet kan användas vid kombinationssysselsättning. Det finns ett anslag på 180 milj. kr. för jordbruket i Norrland. Det pågår en utredning om hur problemen vid generationsskiftet inom jordbruket skall lösas. Vi socialdemokrater är också måna om att jordbruket kan leva kvar, och vi vet att det finns sådana här problem.

Det var tre exempel på stöd till jordbruket.

Helt kort till Elver Jonsson som sade att arbetslösheten var högst år 1983. Det tror jag det: 1983 skördade vi frukterna av sex borgerliga år. Därför kom alltså toppen 1983. Sedan har vi reparerat, och arbetslösheten är nu mycket låg, kanske lägre än vad någon hade vågat hoppas på.

Avslutningsvis: Erik Holmkvist och jag har helt olika syn på regionalpolitik, och det är synd att debatten är slut. En sak som inte blivit klar är denna: Hur kan moderaterna nu helt plötsligt stå och säga att regeringen skall använda finansfullmakten för att göra snabba insatser, för att inte fördröja åtgärder, osv.? Vad är det för skillnad på detta och på vad ni var med om att kullkasta förra året? Då sade ni att regeringen borde redovisa i kammaren före beslutet. Nu går det bra att använda finansfullmakten för att det skall gå snabbare. Jag förstår inte riktigt detta resonemang.

Sedan visade Erik Holmkvist pekpinnen och sade att moderaterna inte säger nej till särskilda satsningar i Arjeplog, till teknikspridningsprojektet, osv. Det har jag inte heller påstått, men jag har sagt att ni säger nej till särskilda pengar. I stället har ni varit med om att in-teckna de 100 miljonerna som vi skulle använda för det framväxande nyföretagandet i Norrbotten beträffande just de olika projekt som det här är fråga om. Så därför finns det inte så många miljoner kvar. Norrbotten mår bäst av att regeringen får fortsätta.

Anf. 77 Industriminister THAGE G PETERSON:

Fru talman! Nu kan vi läsa i tidningarna att norrbottningarna ser ljus på framtiden igen. Man talar om ett trendbrott i befolkningsutvecklingen och pekar på att arbetslösheten är den lägsta sedan tidigt 70-tal, vilket gör det nödvändigt med en mental omställning bland arbetsförmedlarna, eftersom arbetskraften kommer att behövas i Norrbotten. Det är uppenbart att regeringens och länets egna satsningar har burit frukt. Arbetslösheten har minskat kraftigt i Norrbotten och är nu den lägsta i modern tid. Arbetslösheten i Norrbotten uppgår till omkring 4 %, men jämfört med arbetslösheten i landet i dess helhet, 1,6 %, är det fortfarande en oacceptabelt hög arbetslöshet i Norrbotten. Jämfört med situationen det senaste årtiondet är arbetslösheten i Norrbotten sensationellt låg. Den kraftiga minskningen av arbetslösheten beror inte på en kraftig ökning av utflyttningen, som vissa ibland hävdar i debatten. Utflyttningen minskade under 1987, och jag skall nu, fru talman, delge kammarens ledamöter några intressanta siffror.

Under det första kvartalet 1988, alltså i år, hade Norrbotten en nettoutflyttning på 126 personer. Inflyttningsöverskottet gentemot det övriga landet var 41 personer, och befolkningen ökade under det första kvartalet i år i Norrbotten med 260 personer. Det betyder alltså att Norrbotten ökar nu igen av egen kraft.

Genom regeringens Norrbottensproposition görs nu långsiktiga satsningar, som ytterligare stärker grunden för norrbottningarnas optimism och tilltro till länets möjligheter att utvecklas. Många är de som under årens lopp har sagt att Norrbotten inte skulle ha någon framtid. Det geografiska läget, näringslivets sammansättning, företagsstrukturen, klimatet, ja det mesta har använts såsom argument mot Norrbottens möjligheter. Till viss del kan också sådana profetior bli självuppfyllande. Jag vill gärna, fru talman, i likhet med vad Per-Ola Eriksson gjorde, ändå be Erik Holmkvist och andra moderater att tänka på detta. Enligt Erik Holmkvist finns det ju inte mycket som är bra i Norrbotten. Utan tvivel är Norrbotten det län som under lång tid har dragits med de allra största svårigheterna, och vi vet vilken uppgivenhet som fanns i Norrbotten på hösten 1982. Länet förblödde och inga tecken fanns på en vändning. Tvärtom tydde det mesta på en fortsatt kräftgång. Men det starka beroendet av basindustrierna bryts inte över en natt. Och vid en så besvärlig internationell konkurrens situation som den vi har i dag, och som ingen råder över, tvingas man till nedskärningar i statliga företag. I en sådan situation är det för regeringen självklart att nya insatser måste göras för att inte den positiva och uppåtgående trenden skall brytas. Det utvecklingsprogram som riksdagen i dag tar ställning till kommer inte enbart att parera de aktuella nedskärningarna i de statliga näringarna, utan nu läggs dessutom nya pusselbitar till det långsiktiga förnyelse- och utvecklingsarbete som stärker Norrbotten som län och som industriregion. Genom att regeringen har förnyat och effektiviserat regionalpolitiken och försökt att inrikta arbetet på att förbättra de grundläggande näringslivsförutsättningarna finns det nu, hävdar jag, en stark plattform att bygga vidare på i Norrbotten. Vi har i dag i Norrbotten i gång en utveckling som innebär ett bättre nyföretagande, ett breddat näringsliv på väg, ökade investeringar, en sjunkande arbetslöshet och ökad sysselsättning. Tillgången till avancerad teknisk kunskap och kompetens förbättras, utbildningsutbudet breddas och nya föu-resurser tillförs länet.

Men även om utvecklingen har vänt och mycket i dag pekar uppåt i Norrbotten, är det nödvändigt med ytterligare insatser för att man inte skall råka ut för bakslag. Därför är det nya utvecklingsprogrammet så viktigt och därför är det också viktigt att fortsätta arbetet, så att näringslivet breddas, så att det utvecklas högt kvalificerade företag och så att basproduktionen utvecklas mot mera förädlade produkter. Det måste finnas en långsiktighet i utvecklingen av Norrbottens näringsliv.

Vi går nu vidare med detta nya program och driver på den positiva utveckling som startade i Norrbotten genom 1983 års utvecklingsprogram. Den mycket kraftiga satsning på högskolan i Luleå och miljön kring denna som nu görs är en oerhört viktig åtgärd som jag gärna vill framhålla, för den kommer att förstärka högskolans roll som motor för utvecklingen i hela

Norrbotten. Samtidigt föreslås ju omfattande kompetenshöjande åtgärder i andra delar av Norrbotten.

Programmet innehåller också en kraftig satsning på åtgärder som är riktade direkt till dem som nu berörs av neddragningarna vid de statliga bolagen. Här ligger tyngdpunkten på Luleå, Kiruna, Gällivare och Kalix, men de breda utvecklingsinsatserna kommer hela länet till godo. Den breda satsning som vi nu gör på kompetensutveckling och näringslivsutveckling i Norrbotten bör, som jag ser det, skapa goda förutsättningar också för företag inom tjänstesektorn. Det har vi målmedvetet haft som utgångspunkt i vårt arbete med åtgärderna för Norrbotten. Regeringen har haft ett antal kontakter med företag inom bank- och försäkringssektorn och bett dem undersöka möjligheterna att förlägga verksamhet till Luleå. Men de kontaktade företagen har inte varit villiga till etableringar i Norrbotten. Det är endast PKbanken som har bedömt att det är möjligt att under en treårsperiod expandera i Luleå med 50 arbetstillfällen. Folksam har förklarat sig berett att i ett första steg pröva en förläggning av 25–30 arbetstillfällen till Luleå och att därefter pröva ytterligare etableringar där. Jag vill gärna använda riksdagens talarstol för att ge PKbanken och det folkrörelseägda Folksam en eloge för deras insatser och välvillighet att diskutera med regeringen om insatser i Luleå och Norrbotten. Men jag måste, fru talman, tyvärr konstatera att de privata bankerna och de privata försäkringsbolagen inte har haft något positivt att komma med. Detta visar ännu en gång att det privata näringslivet inte har något intresse och något ansvar för Norrbotten. Jag gör bara det konstaterandet, och jag har också märkt att under denna debatt ingen på den borgerliga sidan har noterat det här.

De förslag vi nu lägger fram förstärker det positiva utvecklingsdrag som i dag finns i Norrbotten. Och nu krävs det initiativ och engagemang från regionens människor och företag. Staten ställer upp med resurserna, men idéerna och kreativiteten måste komma från regionen. Utvecklingsprogrammet för Norrbotten visar emellertid än en gång att en socialdemokratisk regering tar ansvar för Norrbotten.

Låt mig till slut få konstatera följande:

• Utvecklingen i Norrbotten är på rätt väg. Om detta behöver vi inte tveka. De åtgärder som regeringen nu föreslagit och som diskuteras i dag – och som kammararen om ett par timmar skall besluta om – kommer att bygga under och förstärka denna positiva utveckling. Det tycker jag att vi alla kan vara nöjda med.

Men vi kan inte blåsa faran över. Arbetslösheten är fortfarande mycket hög i Norrbotten. Beroendet av den konjunktürkänsliga basindustrin är stort. Avståndet till de stora marknaderna är långt. Många problem återstår därför att lösa, och det skall vi inte blunda för. Men samtidigt menar jag att vi ändå kan ge människorna – och ungdomen – i Norrbotten en signal om att regering och riksdag nu står för utvecklingssatsningar för att göra möjligheten att leva och verka i Norrbotten ljusare framöver.

Anf. 78 PER-OLA ERIKSSON (c):

Fru talman! Industriministern sade att det har blivit ett trendbrott när det gäller arbetslösheten. Det verkar som om han närmast var förvånad över att

Prot. 1987/88:131
1 juni 1988

Särskilda regionalpolitiska insatser i Norrbottens län m. m.

det skulle ha blivit lägre arbetslöshet i Norrbotten. Vi måste ju ändå erinra oss att vi har haft högkonjunktur under många år. Och dessutom, herr industriminister, har naturligtvis en nettoutflyttning från Norrbotten på 6 000 personer, under den tid industriministern haft ansvar för regionalpolitiken, påverkat också trycket på arbetsmarknaden. Det är åtskilliga ungdomar från Norrbotten som numera får sin inkomst och sin försörjning i den här regionen – i Thage G Petersons region.

Thage Peterson tog också upp befolkningsutvecklingen under det första kvartalet 1988. Jag noterade noggrant att han undvek att peka på den inomregionala obalans som siffrorna visar. Det är bara kustregionen som växer, medan inlandet fortsätter att avfolkas. Jag tycker att industriministern skulle ha ägnat större intresse åt att medverka till en positiv utveckling i inlandet.

De åtgärder som föreslås i den här propositionen har ju industriministern i annat sammanhang värderat så, att de skall skapa 2 000 nya jobb. Då är att märka att det inte ens väger upp de jobb som kommer att försvinna i LKAB, SSAB och ASSI. Industriministern hinner liksom inte i kapp utvecklingen.

Industriministern och socialdemokraterna har lyft fram det här paketets värde i olika sammanhang. Jag kom att tänka på det då han berörde PKbanken och satsningen i Norrbotten. Erik Penser fick 2,7 miljarder i ersättning för Carnegie Fondkommission. Regeringen satsar knappt 1 miljard i Norrbotten. Regeringen satsar mer för att tillgodose Volvo och Saab när det gäller förlustavdraget, så att de kan köpa från Svenska Varv – det är också mer värt än att satsa i Norrbotten. Värdet av satsningen på ombyggnad av Ringhals 2 överstiger också Norrbottenspaketet. Så det paketet, herr industriminister, är inte så där omfattande som man brukar göra gällande.

Sedan är det också viktigt att komma ihåg att regeringen och industriministern har glömt bort en bit i det här paketet, nämligen satsningen på de små företagen. Det finns ingenting i Norrbottenspaketet som visar att man vill sänka arbetsgivaravgifterna för verksamheter i småföretag som i dag inte har sänkta arbetsgivaravgifter. Man nonchalerar inlandet, och man tar inte vara på de möjligheter som kan finnas i mindre och medelstor verksamhet inom jordbruket, inom servicesektorn, inom turistsektorn osv. Det tycker jag är ett fattigdomsbevis i den här propositionen.

Anf. 79 ERIK HOLMKVIST (m):

Fru talman! Industriministern har, liksom tidigare Monica Öhman, talat om att vi inte skall kritisera företecelserna i Norrbotten. Det är klart att det ligger i industriministerns och socialdemokraternas intresse att man inte för fram kritik när det gäller situationen i länet. Men kritik skall vara objektiv, den skall syfta till någonting. En redovisning av nuläget är oerhört viktig. Jag förstår emellertid socialdemokraterna, och det är många som ställer upp utanför socialdemokratin, utan att de tänker sig för. Detta är alltså ingenting annat än socialdemokraternas önskan om att någon kritik beträffande situationen inte skall föras fram under ett valår.

Men samtidigt säger industriministern i sitt senaste inlägg att faran inte är över. Nej minsann, långt ifrån. Risk finns faktiskt att den accentueras. Jag

skulle gärna vilja höra industriministerns uppfattning om vilka följder den energipolitik socialdemokraterna ser ut att vilja föra kommer att få för de 10 000 jobben i Norrbottens län. Jag vet att de 10 000 jobbarna skulle vilja veta vad industriministern tycker.

Det är låg arbetslöshet, det går bra för Sverige, säger industriministern. År 1981 devalverade den borgerliga regeringen med 10 %. År 1983 devalverade den socialdemokratiska regeringen med 15 %. Åren 1982–1987 har vi, genom att kronan flyter som den gör, i realiteten devalverat med 7 %. Det blir 32 % på de här åren. Tror industriministern att det över huvud taget är möjligt att fortsätta att devalvera på detta sätt?

Trots devalveringen på 32 %, herr industriminister, har vi svårigheter. LKAB visar röda siffror i dag. Vi vet att SSAB har svårigheter med otillräcklig lönsamhet. ASSI i Norrbotten har ännu inte fått lönsamhet och genererar inte vinstmedel ens till de nödvändiga investeringarna.

Med ett oljepris liknande det som vi hade under de borgerliga regerings-åren skulle underskottet i bytesbalansen ha varit ännu mycket större än det ser ut att bli i år. 15 miljarder – det är inte så mycket pengar, tycker kanske industriministern.

Vi har västvärldens högsta ränta. Vem får betala det? Jo, de som lånar pengar. Det är vanliga knegare som inte har några pengar. Vi har västvärldens i princip högsta inflation, bortsett från några udda stater. När det gäller köpkraften på inkomster ligger Sverige praktiskt taget i botten. Grekland och Portugal ligger möjligen en bit efter oss. Vi har lönekostnadsökningar som bäddar för en fortsättning som innebär farhågor.

Nej, det går inte bra. Tredje vägens politik, som man kallar det, är inte en politik som man applåderar i dag – fast socialdemokraterna gör det. Man kan inte med bästa vilja i världen applådera en utveckling som är så tveksam.

Norrbotten har fått en befolkningsökning. Jag kan tala om, herr industriminister, att den ökningen består av några få. Det skulle vara minus om vi inte hade invandrare som kom till vårt län. Fortfarande har vi utvandring, i synnerhet av ungdomar. Det är fortfarande ungdomen som flyttar, och jag beklagar det mer än något annat. Är det något som vi behöver ha kvar i vårt län så är det ungdomen, för den ger tro på att framtiden är vår. Och jag hoppas att den är det – med en annan regering kan det bli så. Jag sade i mitt första inlägg: Norrbotten är det bästa länet att etablera i, med en borgerlig regering.

Industriministern talade om att förnya regionalpolitiken. Nej, industriministern, det här är ingen förnyelse – det är en fortsättning av paketpolitiken; regeringen kommer med paket på paket, som skapar irritation hos våra grannar, inte minst söder om länsgränsen. Jag tror inte att det här är den regionalpolitik som vi skulle behöva, industriministern.

Till sist, fru talman: Visst är det egendomligt att industriministern här i kammaren anklagar stora företag för att inte vilja etablera sig i Norrbotten. Jag frågar då: Vad svarade Procordia – det företag i Sverige som sitter på den största kassakistan näst Volvo – när industriministern efterlyste företagets intresse av etablering i Norrbotten? Vad svarade Penser?

Med tanke på de goda kontakter industriministern har med Penser frågar

jag: Vad skulle Penser säga om industriministern ställde frågan: Kan du etablera i Norrbotten? Han kanske skulle vara positiv! Gör ett försök!

Anf. 80 ELVER JONSSON (fp):

Fru talman! Industriministern har en förmåga att spela två roller samtidigt. Först berättade han käckt om hur bra det har blivit. Men så kom han på att det ju är mycket bekymmersamt i t. ex. Pajala, Överkalix, Arjeplog och Jokkmokk. Därför sade han: Vi blåser inte faran över. Så vädjade han, direkt och indirekt, till väljarna genom att säga att ett fortsatt socialdemokratiskt styre nog ändå skall klara hem det.

Som någon här har sagt skulle obalansen inom Norrbotten vara värd en kommentar från industriministern. Den kanske kommer i nästa replik.

Industriministern gjorde en svartmålning och menade att uppgivenheten var påtaglig före regimskiftet 1982. Vi får då inte glömma bort att en stor del av det naturligtvis var en propagandistisk framgång för den socialdemokratiska oppositionspolitiken. Thage Peterson var nog så aktiv här i kammaren, men vad var det han förde fram? Jo, det var bl. a. att storstadstillväxten måste öka och att stödområdet måste bli större. Men det hade väl, kära norrbottningar, inte varit lösningen på Norrbottens problem?

Vi får inte heller glömma sakläget, nämligen en exceptionell lägkonjunktur, en oerhörd högprissituation när det gällde oljan och en strukturförändring som var nödvändig men naturligtvis mycket kostsam. Jag kan, fru talman, inte erinra mig något budgetbeslut då socialdemokraterna haft ett lägre negativt budgetsaldo än dåvarande regeringar hade.

Jag tror alltså att vad vi behöver är att komma bort från paketpolitiken. Det gör mig bekymrad att jag tycker mig komma ihåg att industriministern sagt att det här inte är sista paketet. Det borde vara det – om vi skall kunna komma fram till en bra och balanserad regionalpolitik borde vi klara det utan "paket". Jag tror det vore bra om vi gemensamt intog den hållningen – det är nödvändigt och riktigt. Men på den punkten har vi inte fått besked vare sig från regeringen eller från den socialdemokratiska utskottsmajoriteten.

Anf. 81 PAUL LESTANDER (vpk):

Fru talman! Industriministern gav en ganska realistisk bild av både de farhågor och de förhoppningar man kan hysa om Norrbotten. Jag ser att industriministern skakar på huvudet, men jag tyckte nog att jag hörde båda dessa saker, även om industriministern anförde dem i omvänd ordning.

Om man skall komma bort från paketpolitiken, som här framställs som något mycket förhatligt, måste man ge regionerna ett självständigt utvecklingskapital av sådan storlek att de kan klara regionalpolitiken med det jämte de normala regionalpolitiska anslagen. Jag menar att det är nödvändigt att genomföra förslaget om produktionsfaktorskatt på vattenkraftsvinsterna eller det förslag som LO- och TCO-delegationerna i Norrbotten framfört om hur man skall inleda en överföring av vattenkraftsvinsterna till regionerna.

Jag tror industriministern på hans ord när det gäller vilka företag som har givit positiva besked när man inlett förhandlingar. Det finns ju i Norrbotten stora börsnoterade företag – Mo & Domsjö, SCA, Volvo, Saab, m. fl. – som naturligtvis är intressanta från etableringssynpunkt, om de själva vill eller

kan förmås etablera. Jag skulle vilja ha ett besked från industriministern: Övervägs något förslag från regeringen om någon form av investeringsstyrning, alltså lagstiftning? – Det är den ena saken.

Jag skulle också vilja ha ett annat besked: Överväger regeringen att använda sin makt inom exempelvis domänverket för en mer kraftfull förädlings-satsning inom domänverkets sågverk? Och överväger regeringen eventuellt förslag om att domänverket skall förvärva ytterligare sågar i Norrbotten? Det finns behov av sådana förvärv, sett strikt från regional utvecklingssynpunkt, om man är beredd att satsa pengar på utveckling.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om näringsutskottets betänkande 38.)

Kammaren övergick till att debattera näringsutskottets betänkande 38 om särskilda regionalpolitiska insatser i Norrbottens län.

Särskilda regionalpolitiska insatser i Norrbottens län

Anf. 82 ERIK HOLMKVIST (m):

Fru talman! Debatten gäller nu alltså näringsutskottets betänkande nr 38.

Sverige har i dag goda förutsättningar att delta i kunskaps- och teknikuppbbyggnaden inom det rymdteknologiska området. Den borgerliga regeringens "rymdlyft" 1979 innebar en betydande ökning av de statliga anslagen till vetenskaplig forskning och teknologiskt utvecklingsarbete inom rymdområdet.

Detta avspeglas kanske tydligast i utvecklingen i Kiruna men även i utvecklingen av de nationella rymdprojekten, främst satelliten Viking. Beslutet 1979 innebar också ett utökat deltagande i det europeiska rymdsamarbetet.

Det är också inom ramen för europeiskt rymdsamarbete som svenska företag och vetenskapsmän har bäst möjligheter att verka. Därför är det avgörande för det framtida rymdteknologiska kunnandet vilken inställning som Sverige i dag har till det europeiska rymdsamarbetet inom ramen för ESA. Inom kort kommer ESA att besluta om samarbetets omfattning och utformning under resten av seklet.

Regeringens nuvarande politik innebär att den svenska andelen av bidragen till ESA:s tillämpningsprojekt sjunker. Det är en farlig väg.

Sverige måste vara redo att betala sin andel av de europeiska rymdprojekten. Är vi i Sverige inte beredda att nu vara med och finansiera en rimlig andel av de stora rymdprojekten, som Ariane 5, Hermes och Columbus, kan Sverige inte bygga upp egen kompetens och kunskap. De kunskapsbrister som uppstår kan inte senare repareras. Om vi nu missar det europeiska rymdtäget finns det knappast några andra möjligheter i framtiden.

Den rymdteknologiska kompetensen kommer inte bara att vara avgörande för direkt rymdrelaterade uppgifter utan den kommer också att vara en nödvändig konkurrensfaktor i en rad olika högteknologiska applikationer. Vår vardag håller alltmer på att påverkas av rymdteknologin och s. k. spin-off-teknik från densamma.

Prot. 1987/88:131
1 juni 1988

Särskilda regionalpolitiska insatser i Norrbottens län

Med hänsyn till det europeiska samarbetet i stort är det också viktigt att Sverige tydligt visar sin vilja att fullt ut delta i det europeiska rymdsamarbetet. Det skulle stärka vår trovärdighet inför övriga västeuropeiska länder.

Sverige borde på samma sätt som Storbritannien intressera sig för Columbusprojektets polära plattform. Med en polär plattform menas en satellit som har en polär bana, dvs. enkelt uttryckt passerar i en bana i Sveriges längdriktning och över de polära områdena. Polära satelliter behövs för att få god detaljupplysning över områden på höga latituder som exempelvis Sverige. Man planerar för olika utrustningar på den kommande plattformen rörande både meteorologi/klimatologi och landtillämpningar.

Polära satelliter är av största betydelse för den framtida utvecklingen i Kiruna. Med ett deltagande från norsk men inte från svensk sida i Columbusprojektets plattformsdel kan vi emotse en norsk uppbyggnad av satsningarna i Tromsö på basis av deras ESA-engagemang. Detta skulle bli en svår konkurrens för Kiruna.

Det är väsentligt att anslagen till ESA ökar till en nivå som är ca 70 milj. kr. högre per år än regeringens planer. Därigenom kan man förvänta att Sverige kan delta i de stora europeiska rymdsamarbetsprojekten i en sådan utsträckning att viktigt utvecklings- och tillverkningsarbete förläggs till svenska företag. Det gäller bland annat omborddatorn i Ariane 5 och Hermes samt delar av raketmotorerna till Ariane.

Enligt vår mening bör Sveriges andel i europeiska rymdprojekt uppgå till vår andel i ESA:s totala budget. Något år in på 1990-talet kommer Sveriges andel att uppgå till bara 1,7 % jämfört med svensk andel av ESA-ländernas BNP om ca 4 %. Denna låga andel i ESA:s budget är anmärkningsvärd mot bakgrund av att Sverige – ett av Europas länder med avancerad flygindustri – är ett av de få länder som kan nyttiggöra ett ESA-samarbete industriellt.

En otillräcklig svensk andel i ESA-engagemanget försämrar Sveriges möjligheter att följa med i den industriella utvecklingen inom rymdområdet. Detta kan få negativa konsekvenser för viktiga delar av svensk industri.

Vidare är det angeläget att satsningarna i Norrbotten och Kiruna säkras. Kirunas överlevnad efter gruvepoken kan äventyras genom en alltför stor försiktighet och bristande vilja att fullt ut delta i det europeiska rymdsamarbetet. I dag vet vi att Norge och framför allt Tromsö arbetar intensivt för att få del i den europeiska rymdverksamheten. Tromsös läge och intresse får ses som ett hot mot Kiruna i en situation då svenskt intresse kan ifrågasättas inom den europeiska rymdverksamheten ESA.

Den försiktiga satsning som regeringen gör i proposition 1987/88:86 är otillräcklig. Nu gäller det att avgöra om Sveriges industri och forskare skall kunna följa med in på ett nytt och viktigt teknologiskt och vetenskapligt område, ett område som vi med säkerhet kommer att kunna dra nytta av i framtiden. Genom ett ökat svenskt engagemang i ESA skulle också utvecklingen av rymdverksamheten i Kiruna kunna säkras och utvecklas, vilket är angeläget också ur rent regionalpolitiska aspekter.

I reservation 3 hävdar vi nödvändigheten av att till enskilda jord- och skogsägare överföra skogsmark från domänverket.

Det är av stor betydelse för överlevnadsmöjligheterna i glesbygd att skapa arbetstillfällen i egen skog. Vi borde liksom i Finland medverka till

uppbyggnaden av bärkraftiga jord- och skogsbruksföretag.

I Norrbottens län är detta alldeles särskilt angeläget. I dag saknar vi helt ett nyföretagande inom denna sektor. De unga flyr bort från näringen och de gamla lägger ned sin verksamhet. Inlandet utarmas. Det saknas underlag för utskottsmajoritetens mening, att någon skogsråvara skulle undandras marknaden om en överföring skedde.

Utskottsmajoritetens skrivning är otillräcklig. Det behövs klara direktiv till domänverkets ledning om en mer genomgripande plan för överföring av skogsmark till jord- och skogsägare i Norrbotten.

Jag yrkar bifall till de moderata reservationerna i betänkandet.

Anf. 83 LARS DE GEER (fp):

Fru talman! Med hänsyn till projektens enorma kostnader är det givetvis inte möjligt för Sverige att delta i utforskandet av rymden annat än i samarbete med många andra länder. Det logiska för oss är därför i dag att satsa på vårt deltagande i det europeiska rymdsamarbetet ESA.

Till skillnad från flera av de länder som deltar i detta samarbete har vi i Sverige två definitiva och tungt vägande anledningar att delta i ESA:s arbete. Dels har vi ett industriellt motiv, beroende på att vi har en för en liten nation unik flygindustri, dels har vi ett regionalt motiv, beroende på att en av ESA:s allra viktigaste baser är Esrange utanför Kiruna. Med hänsyn till dessa dubbla motiv borde Sverige delta i ESA:s arbete med minst samma andel som vår bruttonationalprodukt utgör av den samlade bruttonationalprodukten i de länder som deltar i det europeiska rymdsamarbetet. Med de av regeringen nu uppdragna planerna blir detta inte alls fallet, utan vi kommer att hamna på mindre än hälften av vår "naturliga" andel i detta samarbete.

För att öka denna andel och för att säkerställa Esranges framtid inom ESA är det av särskild vikt att Sverige deltar i det s. k. Columbusprojektet inom vars ram Esrange förutsatts medverka bl. a. med datanedtagningen från en av projektets plattformar. Utan sådant deltagande riskerar vi att Esrange förlorar i betydelse för ESA:s fortsatta arbete, vilket vore särskilt allvarligt, eftersom denna bas i dag utgör en viktig del i differentieringen av orten Kirunas eljest ensidiga näringsliv. Jag yrkar därför bifall till reservation 1.

Då det gäller möjligheterna att förstärka jordbruket i Norrbotten genom att tillföra det skog från domänverket är utskottsmajoriteten alltför tveksam. Man säger att "domänverket bör medverka till att förstärka enskilda fastigheter genom försäljningar eller markbyten", samtidigt som man i nästa mening säger att man "avvisar tanken på en allmän utförsäljning av domänverkets skogsmark". När nu hälften av domänverkets skogsmark finns inom Norrbotten, och detta län är landets glesast bebyggda, så ligger det i sakens natur att även om många av länets jordbrukare skulle få förstärkning av skogsmark från domänverket, skulle detta verks Norrbottensskogar endast minska marginellt. I Norrbotten – mer än i något annat svenskt län – skulle domänverket kunna försälja skog i den skala det här är fråga om utan att nämnvärt skada nuvarande köpare av virket från dessa skogar! Jag yrkar därför bifall till reservation 3.

Som aktiv ståltillverkare kan jag inte underlåta att kommentera vpk:s motion N246, som utgör basen för reservation 6. Det är sant att vårt land i dag

Prot. 1987/88:131
1 juni 1988

*Särskilda regionalpoli-
tiska insatser i Norr-
bottens län*

importerar stora mängder smidesjärnskrot. Men denna situation befinner sig under snabb förändring. Före slutet av år 1989 kommer elektrostålverken i såväl Domnarvet som Hällefors att läggas ned, vilket kommer att minska skrotkonsumtionen i Sverige med 600 000 årston. Det kvarvarande importbehovet av järnskrot – ca 200 000 årston – kan inköpas på relativt nära håll till relativt låga priser. Så länge naturgas till lågt pris inte finns tillgänglig på plats där prisbillig malm finns – vare sig denna plats ligger i Norrbotten eller i Bergslagen – torde inte svensk tillverkning av järnsvamp vara ekonomiskt realiserbar.

I Emden i Västtyskland står sedan fem år ett mångmiljardprojekt för järnsvamptillverkning öde, trots att det avsetts använda billig Nordsjögas och billig norsk malm från Sörvaranger. Samma öde skulle nog i dag drabba ett nyanlagt svenskt järnsvampverk – men insamlingskostnaden för skrot är i snabbt stigande, och dess renhet och kvalitet sjunkande. Det finns kanske anledning att då och då räkna igenom ett sådant projekt med hänsyn till de nya faktorpriser som då kan föreligga. Men "plasmaredmetoden" kräver billig elkraft, som vi i framtiden kommer att få ont om. Billig naturgas erfordras – men den kan ju tidsmässigt vara mycket närmare än vad vi hittills trott.

Beträffande folkpartiets politik i fråga om småföretagen hänvisar jag till Elver Jonssons anförande i föregående debatt.

Anf. 84 PER-OLA ERIKSSON (c):

Fru talman! I detta betänkande behandlas frågor som tidigare har debatterats i kammaren vid olika tillfällen för inte så länge sedan. Jag kommer till skillnad från tidigare talare inte att utnyttja den angivna taletiden och inte heller beröra särskilt många av de frågor som tas upp i reservationerna.

Rymdtekniken i Kiruna kommer, om den rätt utnyttjas, att få en avgörande betydelse inte bara för Kirunaregionen utan för hela Norrbottens län. För att kunna stimulera utvecklingen av teknik, forskning och företag på det här området tror jag också att det är viktigt att få en högskoleenhet till Kirunaregionen. Det skulle på ett mycket avgörande sätt påskynda en positiv utveckling.

Frågan om småföretagsutveckling har vi berört i samband med det förra betänkandet, och därför skall jag avstå från att argumentera ytterligare på den punkten.

Överföring av skogsmark från domänverket till enskilda är också en gammal bekant fråga. Jag är tacksam för att de andra partierna har ställt upp bakom centerns motion i det här avseendet.

Jag tror att det var en felsägning av den tidigare talaren att det inte nämnvärt skulle skada försäljaren, om man skulle överföra skog från domänverket till enskilda. Som jag ser det skulle ett decentraliserat, enskilt ägande vara till nytta för Norrbotten, inte minst för inlandet. Det är många i Norrbottens inland som gärna skulle vilja förvärva skogsmark för att kunna skapa sin trygghet och bo kvar i utpräglade glesbygdskommuner och byar. En överföring av skogsmark på det sätt som skett i vårt östra grannland skulle då vara en positiv åtgärd.

Fru talman! Med detta yrkar jag bifall till de reservationer vid detta betänkande som centern har undertecknat.

Prot. 1987/88:131
1 juni 1988

Särskilda regionalpolitiska insatser i Norrbottens län

Anf. 85 LARS DE GEER (fp) replik:

Fru talman! Det var inte fråga om en felsägning. Vad jag menade var att domänverkets arealer i Norrbotten är så stora att de arealer som skulle kunna behövas för överförande till privata jordbrukare inte spelar någon roll ur domänverkets synvinkel. Verket har ju över hälften av sitt markinnehav i Norrbotten, och i relation till den väldiga arealen är de arealer som det här talas om så små att de inte betyder någonting.

Anf. 86 PAUL LESTANDER (vpk):

Fru talman! Debatten kring detta betänkande är ju delvis en fortsättning av den debatt som nyss avslutades om arbetsmarknadsutskottets betänkande. Den handlar dock om andra delar av Norrbottenspolitiken. Dessutom blir det en diskussion som inte rör enbart Norrbotten genom att utskottsmajoriteten inom näringsutskottet gjort ett tillkännagivande om den bakteriella lakningen av malmer.

När vi från vänsterpartiet kommunisterna för några år sedan första gången tog upp den här frågan kunde man väl tro, att riksdagen omedelbart skulle förstå hur viktigt det var att starta ett utvecklingsarbete kring denna teknik för framtagning av metaller. Det handlar ju inte om något mindre än en drastisk förändring inom sulfidmalmshanteringen – en förändring som innebär att metallen tas fram utan smältning, att låghaltsfyndigheterna nu blir intressanta, att man kan göra omfattande besparingar i fråga om kostnader, energiåtgång och transportbehov.

Tekniken går ut på att man, enkelt uttryckt, lägger upp den krossade malmen på en absolut tät lutande platta. Därefter sprutas laktlösningen över malmen. Lösningen rinner igenom malmen och samlas i en behållare, där metallen fälls ut. Laktlösningen pumpas tillbaka och sprutas åter över malmen osv. Det är ju inte säkert att den pilotanläggning som vi från vpk och centern och ett par socialdemokrater motionerat om hamnar i Norrbotten. Naturligtvis hoppas jag att så sker. Men under alla förhållanden är jag glad över att den tålmodiga opinionsbildning som vi från vpk stått för genom återkommande motioner nu fått ett genomslag här i riksdagen.

Så till de förslag som vårt parti lagt fram men som inte fått stöd från näringsutskottet, varför vi tvingats reservera oss.

Vi anser det logiskt att ASSI:s huvudkontor flyttas till Norrbotten. ASSI:s huvudsakliga verksamhet finns inom vårt län. Kopplingen huvudkontor–industri skulle stärkas. Vi anser att de argument som utskottsmajoriteten anför mot en flyttning inte är hållbara, eftersom regeringen som representant för ägaren-staten naturligtvis har medel för att se till, att huvudkontoret flyttas.

Vpk har återupprepat tidigare krav på ett järnsvampsverk till länet. För att producera stål av hög kvalitet och minska det skrotberoende som svensk stålindustri brottas med anser vi att järnsvampsverk borde byggas, varav ett i Norrbotten.

Det var intressanta kommentarer från Lars De Geer, men möjligen var det

en sak som glömdes. Det är ju viktigt att man har så rent material som möjligt när man ständigt skall höja stålets kvalitet, eftersom all utveckling inom ståltillverkningen går mot allt högre kvaliteter. I övrigt ämnar jag inte kommentera inpasset.

Vi vill också att regeringen tar initiativ för att utreda möjligheterna till byggmaterialproduktion i Gällivare kommun. Förutom vinsterna ur regionalpolitisk synpunkt med en sådan lokalisering finns andra starka skäl.

Det råder brist på bostäder i Sverige. Byggjättarna växer sig allt starkare och priserna på byggmaterial skjuter i höjden. En byggmaterialproduktion i samhällelig ägo och med inriktning på billig serieproduktion av hög kvalitet och med extremt energisnåla lösningar vore en viktig insats för att komma till rätta med prisstegringar på byggande och höjda bostadskostnader. Det vore en viktig insats för att uppnå målen: bostaden som en social rättighet och skäliga hyror.

LKAB:s gruvor var länge flaggskeppet bland statens företag i Norrbotten. Våldiga vinster skapades genom gruvarbetarnas hårda arbete och slussades in i statskassan som förräntning på ägarkapitalet. Gruvbolaget har i sin strategi för gruvorna hela tiden arbetat med målsättningen att höja kvaliteten på malmen, senast genom den pelletsframställning som sker i anslutning till gruvidriften.

Det har länge varit känt att förutom järnmalm finns i det utbrutna materialet apatit och sällsynta jordartsmetaller.

Gång på gång har vi från vänsterpartiet kommunisterna framfört kravet på en diversifiering av LKAB:s verksamhet. Vi har velat att man skulle starta framställning av handelsgödsel, baserad på apatiten och andra råvaror som finns i Norrbotten, och producera ett kadmiumfritt fullgödselmedel.

Vi har pekat på förutsättningarna för järnsvampsverken. Självfallet har vi också pekat på den resurs som de sällsynta jordartsmetallerna utgör. Nu har en annan händelse inträffat, som styrkt oss i övertygelsen om hur riktig vår bedömning har varit.

Utvecklingen av supraledartekniken går nu mycket snabbt framåt. Basmetallen för supraledaren är yttrium, som finns i riklig omfattning i de sällsynta jordartsmetallerna. Mot den bakgrunden får vårt förslag från vänsterpartiet kommunisterna om en förnyad utvärdering av LKAB-gruvorna och strategin för kompletterande produktion ses.

Det finns alltså flera inslag av offensiv inom de statliga företagen som behandlas i detta betänkande. Tyvärr har inte näringsutskottet velat stödja våra förslag. Med ett, fränsett vpk, enigt utskott har man ju erfarenhetsmässigt inte stort hopp om att riksdagen kommer att gå emot utskottet. Men kom ihåg: Att skjuta problemen framför sig är att också på sikt förvärpa dem.

Med detta vill jag slutligen yrka bifall till reservationerna 4, 5, 6 och 7 och i övrigt till utskottets förslag i detta betänkande.

Anf. 87 SVEN-ÅKE NYGÅRDS (s):

Fru talman! Näringsutskottets betänkande 1987/88:38 om särskilda regionalpolitiska insatser i Norrbottens län gäller anslag till prospektering, teknisk forskning och utveckling samt rymdverksamhet.

Till betänkandet har fogats sju reservationer. Reservation 1 står de tre

borgerliga partierna bakom. Den handlar om Sveriges deltagande i det europeiska rymdsamarbetet. Jag vill hänvisa till att riksdagen så sent som för några veckor sedan behandlade samma fråga. Det finns därför ingen anledning att upprepa argumenten. Riksdagen avslag vid det tidigare tillfället den borgerliga reservationen.

Reservation 2, från centern, handlar om ökad satsning på småföretag. Även när det gäller detta område har riksdagen nyligen behandlat några av förslagen samt avslagit dessa. De förslag som tas upp i reservationen är, som framgår, av generell karaktär. Utskottsmajoriteten har inte funnit det meningsfullt att sakbehandla dessa i det nu aktuella sammanhanget.

Av reservation 3 framgår att de borgerliga partierna vill öka överföringen av domänverkets skogsmark till enskilda i Norrbottens län. Detta yrkande behandlades av riksdagen så sent som för en vecka sedan. Jag hänvisar därför till argumenten som lämnades då riksdagen avslag förslaget.

I reservation 4 begär vpk att ASSI:s koncernkontor skall förläggas till Norrbotten. Utskottsmajoritetens uppfattning är att det inte är riksdagens eller regeringens sak att besluta om förläggningen av olika enheter i de statsägda bolagen.

En utvärdering av LKAB-gruvornas ekonomiska potential krävs i reservation 5 av vpk. Vpk menar att detta skulle kunna ge en utökad verksamhet i malmfältsregionen i framtiden.

Utskottsmajoriteten utgår från att LKAB beaktar alla möjligheter för att bredda företagets verksamhet. Jag vill också påpeka att det pågår ett utredningsarbete när det gäller utvinning av sällsynta jordartsmetaller. Någon särskild utvärdering är därför inte nödvändig.

I reservation 6 kräver vpk att ett järnsvampverk skall komma till stånd i Norrbotten. Utskottsmajoriteten vill hänvisa till att tidigare projekt med järnsvamp i Norrbotten lagts ned på grund av alltför ogynnsamma marknadsutsikter. Framför allt är det svårigheterna att få avsättning för överskottsvärmen som projektet stupat på. Inget nytt har framkommit som skulle göra ett järnsvampverk lönsamt.

I reservation 7 kräver vpk en utredning om möjligheterna till produktion av byggelement i Gällivare. Utskottets majoritet anser att idéer om industriell produktion på en viss ort bör provas på i första hand regional nivå.

Fru talman! Med det anförda hemställer jag om kammarens bifall till utskottets hemställan samt avslag på samtliga reservationer.

Anf. 88 PAUL LESTANDER (vpk):

Fru talman! Jag är inte förvånad över att Sven-Åke Nygårds som utskottsmajoritetens talesman yrkar avslag på våra reservationer. Men hade man från utskottets sida haft en politisk vilja att pröva våra förslag hade man kunnat inta en mer konstruktiv hållning.

Eftersom Sven-Åke Nygårds är socialdemokraternas talesman i denna fråga finner jag det förvånande att utskottsmajoriteten inte har visat en något mer offensiv attityd till dessa förslag. När det gäller t. ex. flyttning av ASSI:s huvudkontor har naturligtvis regeringen som representant för ägaren-staten makt och medel att se till att huvudkontoret flyttas om nu regeringen vill utnyttja sitt inflytande.

Prot. 1987/88:131
1 juni 1988

Särskilda regionalpolitiska insatser i Norrbottens län

Anf. 89 SVEN-ÅKE NYGÅRDS (s):

Fru talman! Jag sade att varken riksdagen eller regeringen bör lägga sig i frågan om om huruvida ASSI:s huvudkontor skall flyttas. Om ASSI:s ledning anser att huvudkontoret skall ligga där det ligger nu får vi acceptera det.

Den här typen av frågor återkommer då och då när det gäller statliga företag. Det finns enligt min mening inte någon anledning att säga till ASSI att huvudkontoret skall flyttas.

Anf. 90 PAUL LESTANDER (vpk):

Fru talman! Det här är ändå ytterst en fråga om politisk vilja. Enligt min politiska vilja bör ASSI:s huvudkontor flyttas. Om man inom regeringen och inom socialdemokratin hade en sådan vilja skulle man se till att kontoret flyttades.

Anf. 91 SVEN-ÅKE NYGÅRDS (s):

Fru talman! Jag respekterar Paul Lestanders politiska vilja. Och jag hoppas att jag som socialdemokrat skall bli respekterad för den politiska vilja som socialdemokraterna står för.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i de förevarande ärendena.

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 19

Mom. 1 (insatsernas inriktning och omfattning)

Hemställan

Först biträdades hemställan i reservation 2 av Elver Jonsson och Isa Halvarsson med 47 röster mot 37 för hemställan i reservation 3 av Kersti Johansson och Görel Thurdin. 223 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades hemställan i reservation 1 av Anders G Högmark m. fl. med 69 röster mot 44 för hemställan i reservation 2 av Elver Jonsson och Isa Halvarsson. 195 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 160 röster mot 66 för hemställan i reservation 1 av Anders G Högmark m. fl. 83 ledamöter avstod från att rösta.

Motivering

Utskottets motivering godkändes med 236 röster mot 14 för den i reservation 4 av Lars-Ove Hagberg anförda motiveringen. 56 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (decentralisering)

Utskottets hemställan bifölls med 293 röster mot 14 för reservation 5 av Lars-Ove Hagberg. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 (kulturens roll i ett regionalt utvecklingsperspektiv)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 6 av Anders G Högmark m. fl., *dels* reservation 7 av Elver Jonsson och Isa Halvarsson – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (resurserna för arbetsförmedlingen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 8 av Anders G Högmark m. fl., *dels* reservation 9 av Kersti Johansson och Görel Thurdin – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (resurserna för arbetsmarknadsutbildningen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Anders G Högmark m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (starta-eget-bidrag till ungdomar inom lantbruket)

Utskottets hemställan bifölls med 271 röster mot 38 för reservation 11 av Kersti Johansson och Görel Thurdin.

Mom. 8 (medelsbehov för de sysselsättningsskapande åtgärderna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Anders G Högmark m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (ytterligare lönebidragstjänster)

Utskottets hemställan bifölls med 295 röster mot 14 för reservation 13 av Lars-Ove Hagberg.

Mom. 12 (system med flexibla lönebidrag)

Utskottets hemställan bifölls med 241 röster mot 67 för reservation 14 av Anders G Högmark m. fl.

Mom. 13 (särskilda arbetsmarknadspolitiska insatser i Arjeplogs kommun m. m.)

Först biträdades reservation 15 av Anders G Högmark m. fl. – som ställdes mot *dels* reservation 16 av Kersti Johansson och Görel Thurdin, *dels* reservation 17 av Lars-Ove Hagberg – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 15 av Anders G Högmark m. fl. – genom uppresning.

Mom. 15 (forsknings- och utvecklingsmiljön i Luleå)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 21 av Anders G Högmark m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (teknikspridningsprojekt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 22 av Anders G Högmark m. fl., *dels* reservation 23 av Elver Jonsson och Isa Halvarsson – bifölls med acklamation.

Mom. 17 (utvecklingsprogram för sågverks- och trämanufakturindustrin)

Först biträdades reservation 25 av Elver Jonsson och Isa Halvarsson med 48 röster mot 14 för reservation 26 av Lars-Ove Hagberg. 247 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 24 av Anders G Högmark m. fl. – som ställdes mot reservation 25 av Elver Jonsson och Isa Halvarsson – genom uppresning.

Särskilda regionalpolitiska insatser i Norrbottens län

Slutligen bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 24 av Anders G Högmark m. fl. – genom uppresning.

Mom. 18 (särskilda utvecklingsinsatser för näringslivet i Kiruna, Gällivare och Kalix kommuner)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 27 av Anders G Högmark m. fl., *dels* reservation 28 av Elver Jonsson och Isa Halvarsson – bifölls med acklamation.

Mom. 19 (riskkapital)

Utskottets hemställan bifölls med 240 röster mot 67 för reservation 29 av Anders G Högmark m. fl.

Mom. 22 (anslag till Särskilda regionalpolitiska medel till länsstyrelsen i Norrbottens län)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 34 av Anders G Högmark m. fl., *dels* reservation 36 av Lars-Ove Hagberg – bifölls med acklamation.

Mom. 25 (utvecklingsinsatser i östra Norrbotten och Tornedalen)

Utskottets hemställan bifölls med 293 röster mot 15 för reservation 37 av Lars-Ove Hagberg.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande 38

Mom. 1–4

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 5 (uropeiskt rymdsamarbete)

Utskottets hemställan bifölls med 160 röster mot 148 för reservation 1 av Erik Hovhammar m. fl.

Mom. 6 (ökad satsning på småföretag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Ivar Franzén och Per-Ola Eriksson – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (överföring av skogsmark från domänverket till enskilda)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Erik Hovhammar m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (flyttning av ASSI:s huvudkontor)

Utskottets hemställan bifölls med 291 röster mot 16 för reservation 4 av John Andersson.

Mom. 9 (utvärdering av LKAB-gruvorna)

Utskottets hemställan bifölls med 291 röster mot 13 för reservation 5 av John Andersson.

Mom. 10 (järnsvampverk)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av John Andersson – bifölls med acklamation.

Prot. 1987/88:131
1 juni 1988

*Åtgärder till förmån
för vattenkraftsprodu-
cerande regioner*

Mom. 11 (byggmaterialproduktion i Gällivare)

Utskottets hemställan bifölls med 290 röster mot 14 för reservation 7 av John Andersson.

7 § På förslag av förste vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang vid ett senare arbetsplenum.

8 § Föredrogs

näringsutskottets betänkande

1987/88:43 om åtgärder till förmån för vattenkraftsproducerande regioner.

Åtgärder till förmån för vattenkraftsproducerande regioner

Anf. 92 PER-OLA ERIKSSON (c):

Fru talman! Vi har i olika sammanhang tidigare diskuterat hur man skall effektivisera regionalpolitiken och skapa nya instrument för den regionala utvecklingen. En idé som då har växt fram är att låta de kommuner, där man inom kommunens område producerar vattenkraft, i större utsträckning komma i åtnjutande av de vinster som vattenkraften ger. Att låta kommuner som producerar vattenkraft få del av vinsterna från denna skulle på ett radikalt sätt förbättra och förstärka de regionalpolitiska stödmedlen. Det skulle också vara ett sätt att ge de bygderna en kompensation för de resurser som hämtas där. På många sätt skulle sysselsättningsutvecklingen positivt förbättras i olika delar av landet men framför allt i skogslänen, där ju vattenkraften spelar en stor roll, om de regionerna fick del av vinsterna från vattenkraften.

Vi har från centrens sida i olika sammanhang tagit upp den här frågan. Vi började vid 1978/79 års riksdag att peka på hur just Norrbottens län kunde förstärka sin ekonomiska situation, förbättra näringslivet och förbättra de regionalpolitiska stödmedlen, om länet kunde få del av de ekonomiska resurser som vattenkraften ger. I dag skickas betydande belopp ut ur länet via avgifter, via skatter och på andra sätt men också via vattenkraften. I andra sammanhang får länet sedan komma tillbaka till riksdag och regering och begära stöd för att klara viktiga investeringar. De frågorna behandlar vi här just i dag. Det vore ett effektivt sätt att låta länet i större utsträckning än för närvarande få del av energivinsterna och därmed bli mindre beroende av den paketpolitik som vi sett exempel på de senaste åren.

Vinsterna från vattenkraften skulle kunna få en mycket stor betydelse för utvecklingen av näringslivet och samhällslivet i Norrbotten. Utan tvivel används vinsterna från den norrbottniska vattenkraften i dag för att täcka förluster och investeringar i kärnkraftsproduktionen i andra delar av landet.

När vi i centern med spänt intresse såg fram emot regeringens proposition, förväntade vi oss att regeringen skulle ha tagit hänsyn till en enig länsstyrelse i Norrbotten, som hade föreslagit att vinsterna från vattenkraften skulle återföras till Norrbottens län.

Det skall gärna sägas att man på olika håll – det gäller fackföreningsrörelsen och det gäller enskilda politiska partier – har fått en ökad förståelse för att vinsterna från vattenkraften borde användas i regionalpolitiskt syfte. När regeringen inte tog hänsyn till vare sig en samlad opinion i Norrbotten eller länsstyrelsen, var det klart att vi i Norrbotten kände besvikelse över att Norrbottenpaketet inte gav prov på något nytänkande. Det var bara ett typiskt kortsiktigt valårspaket som socialdemokraterna presenterade.

Vi i centern har aktualiserat idén att Norrbotten skulle få starta ett regionalt energibolag. Till det energibolaget skulle man överföra de anläggningar som i dag drivs i Vattenfalls regi. Genom att regionalisera Vattenfall och låta länet få del av Vattenfalls anläggningar och vinsterna från dessa skulle man väsentligt förbättra länets ekonomiska situation. Ett regionalt energibolag i Norrbotten skulle också vara av stor betydelse när det gäller att stärka näringslivet. Jag tror att man skulle kunna växla ut många av de olika former av stöd som i dag utgår via industriverk, utvecklingsfonder osv., om länets näringsliv direkt via vinsterna från vattenkraften kunde få pengar för att förstärka sin situation. Vi har tidigare i dag i debatten här i kammaren diskuterat just sådana frågor.

Jag skall inte förlänga debatten särskilt mycket utan bara konstatera att socialdemokraterna tidigare envist har sagt nej till sådana här förslag. Vid inte mindre än tio olika tillfällen har socialdemokraterna tidigare sagt nej till centerns förslag att låta energivinsterna från Norrbotten stanna i länet. Jag beklagar att också ledamöter på Norrbottensbanken aktivt har deltagit i att rösta mot dessa förslag.

Jag tycker att det finns skäl att säga att det, om man skall förändra regionalpolitiken, måste till nya och betydligt djärvare tag än dem vi hittills har sett. På den nationella nivån måste man avstå från att utöva inflytande och bestämmanderätt över en sådan resurs som just vattenkraften utgör. Därigenom skulle man kunna förstärka länens situation, och det skulle vara av stor betydelse för Norrbottens län.

Med detta, fru talman, ber jag att få yrka bifall till centerns reservationer i det föreliggande betänkandet. Jag avstår från ytterligare argumentation med hänsyn till kammarens tid.

Anf. 93 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! De regionala orättvisorna är påtagliga och har länge så varit. Vad som kan göras för att på något sätt utjämna dem och skapa en rättvisare ordning skall naturligtvis göras.

Vad vi här debatterar är en företeelse som kanske på det psykologiska planet förutom på det materiella har engagerat många människor uppe i de nordliga landsdelarna just därför att man har kunnat se så påtagligt i de landskap där man har levat hur den övriga delen av landet och hur kraftindustrin har kunnat utnyttja och exploatera naturtillgångar i norra Sverige. Det är alltså inte bara materiella tillgångar som man har fört ut ur

regionerna, utan man har också lämnat efter sig en påverkan på landskapet som många gånger har varit negativ för de skönhetsvärden som där har funnits. Det är inte så underligt om en sådan företeelse betraktas som en stötande symbol för en exploatering från Sydsveriges sida och kraftföretagens sida gentemot Norrland.

Detta har naturligtvis, i förening med det faktum att de äldre vattenkraftsanläggningarna är utomordentligt lönsamma, väckt den tanken att man genom en förhöjd beskattning skulle kunna dra in en del av dessa övervinster för att kunna återföra dem till de regioner i vilka de har producerats. Det har då funnits olika idéer om hur detta skulle arrangeras.

Från vpk:s sida har vi naturligtvis ställt oss positiva till själva grundtanken, men vi säger också att man måste vara noga med i vilken form man tillämpar den. Vi menar att om det skall vara någon idé med det här och det skall medföra en verklig omfördelning, då måste man höja skatteuttaget. Man måste dra in en större del av den äldre vattenkraftens övervinster, så att man skapar ett ökat uttag och får ökade resurser att sätta in i de norra länen.

Om man gör på det sätt som en del andra vill, att man bara låter en del av det som redan tas ut i beskattning återgå, då får man ju bara en sorts omfördelning mellan den statliga ekonomiska kalkylen och den regionala och lokala kalkylen. Det kan ju medföra att man visserligen då får en förstärkning regionalt men att man samtidigt dränerar statskassan på motsvarande belopp och därmed försämrar den centrala statsmaktens möjligheter att på olika sätt bedriva en aktiv regionalpolitik. Skall det vara någon verklig vits med det hela, måste det ske en omfördelning från kraftindustrin, som tillgodogör sig övervinsterna, till de bygder som svarat för att dessa vinster en gång har producerats.

Vi är också litet kritiska mot den uppläggning som här har skymtat i vissa varianter och som innebär att man från länets sida sedan skulle ytterligare fördela de eventuella resurserna, fördela dem på kommuner och skapa en styrelse för varje kommun att förvalta det hela. Det skulle ju bli ett omfattande administrativt kineseri. En annan nackdel är att man i kommunerna ju har begränsade möjligheter att bedriva en aktiv regionalpolitik och att man där dessutom av naturliga skäl, eftersom det är fråga om lokala myndigheter, inte besitter den överblick som fordras för att ge de regionala insatserna den effektiva utformning som de behöver ha. I det nuvarande skedet av regionalpolitiken har det ju mer och mer blivit tydligt att det viktigaste är att satsa på det man brukar kalla för infrastrukturinvesteringar och infrastrukturell utveckling av olika slag. Det kan gälla kommunikationer, utbildningsinsatser, högskoleväsen och liknande för att lyfta dessa regioner. Man planerar sådana ting bäst och man ger insatserna den mest effektiva utformningen om man får ha en viss överblick över situationen och kan sätta in åtgärderna där de ger störst effekt. En alltför stor uppstyckning är i detta speciella fall inte att rekommendera.

Med dessa synpunkter, fru talman, ber jag att få yrka bifall till vpk-reservationerna 1 och 3.

Anf. 94 SVEN-ÅKE NYGÅRDS (s):

Fru talman! I näringsutskottets betänkande nr 43 behandlas åtgärder till förmån för vattenkraftsproducerande regioner. Till betänkandet har fogats fyra reservationer.

I reservation 1 begär vpk att skatten på vattenkraft skall höjas med 6 öre per kWh. Man vill också att nuvarande undantag från skatteplikten för anläggningar som har tagits i drift efter 1977 skall slopas. Vi kommer om fem dagar att behandla den samlade energipolitiken, då vi skall ta ställning till näringsutskottets betänkande 1987/88:40. I det betänkandet tas ett samlat grepp om den framtida lönsamhetsnivån inom kraftindustrin, främst i avseende på de förestående elprishöjningarna.

Det vore fel att här diskutera en del av en stor fråga, då vi om några dagar skall diskutera helheten. Med hänvisning till detta yrkar jag avslag på reservation 1.

Reservationerna 2 och 3 av centern resp. vpk kräver åtgärder till förmån för vattenkraftsproducerande regioner. Man hävdar med litet olika motive- ringar att delar av de vinstmedel och skatteintäkter som vattenkraftsproduk- tionen skapat skall återföras till de producerande regionerna. Detta skulle bidra, menar reservanterna, till utvecklingen i de nämnda regionerna.

Det ligger en hel del i de förslag som framförts i de motioner som reservationerna bygger på. Jag yrkar dock avslag på reservationerna, eftersom just dessa förslag prövas i en parlamentariskt sammansatt kommit- té. Den kommittén skall redovisa förslag senast den 15 maj 1989. Jag vill erinra om att de norra delarna av Sverige redan i dag betalar mindre skatt på elkraften än övriga landet.

Centern kräver i reservation 4 att ett energibolag skall bildas i Norrbotten. Man menar att detta bl. a. skulle stärka den norrländska industrins konkur- renskraft. Förslaget har framförts i många år, men varje gång avslagits av riksdagen. Utskottsmajoriteten har inte heller nu funnit anledning att biträda förslaget. Vi anser att det inte tillkommit några nya faktorer som skulle bidra till ett förändrat ställningstagande. Jag yrkar därför avslag på reservation 4.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan och än en gång avslag på de fyra reservationerna.

Anf. 95 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Fru talman! Mycket kort: Nygårds menar, med hänvisning till att vi skall föra en energidebatt nästa vecka och att det sitter en regionalpolitisk utredning, att vi inte skall behandla de frågor som tas upp i reservationerna. Han yrkar avslag på dem.

Detta är ett sätt att krypa undan. Oavsett vad den regionalpolitiska utredningen kommer fram till och oavsett vad miljödebatten kommer att föra med sig behandlar vi just nu ett speciellt åtgärdepaket för Norrbottens län. Det naturligt att då också behandla dessa frågor i sammanhanget. Vi tycker att de är så pass väsentliga att man med förtur borde vidta de åtgärder för Norrbottens län som vi har föreslagit.

Sven-Åke Nygårds säger att inga nya faktorer har kommit in i bilden sedan riksdagens tidigare behandling av frågan. Jo, en mycket viktig faktor har tillkommit, nämligen den att en enhällig länsstyrelse i Norrbottens län för

första gången har tagit upp frågan och gjort en framställan till regeringen om att energivinsterna skulle få stanna i Norrbottens län. Detta har regeringen inte tagit hänsyn till. Det är att beklaga.
(forts. prot. 132)

Prot. 1987/88:131
1 juni 1988

*Åtgärder till förmån
för vattenkraftsprodu-
cerande regioner*

9 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

10 § Anmälades och bordlades
Skatteutskottets betänkande
1987/88:44 om förlustavdrag i statliga bolag (förs. 1987/88:17)

Justitieutskottets betänkanden
1987/88:38 om val av nämndemän, m. m. (prop. 1987/88:138)
1987/88:43 om ändring i lagen om kriminalvård i anstalt (prop. 1987/88:130)

Utrikesutskottets betänkanden
1987/88:29 om ändring av vissa anslag till internationellt utvecklingssamar-
bete
1987/88:31 om uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Socialförsäkringsutskottets betänkanden
1987/88:27 om flyktingpolitiken och flyktinginvandringen (skr. 1987/88:157,
förs. 1986/87:18 och 1987/88:18)
1987/88:31 om extra höjning av basbeloppet m. m. (prop. 1987/88:121 och
1987/88:150 bil. 2)

Socialutskottets betänkande
1987/88:30 om uppskov med behandlingen av vissa ärenden till riksmötet
1988/89

Utbildningsutskottets betänkanden
1987/88:16 om anslag till gymnasieskolor (prop. 1987/88:100 bil. 10 och
1987/88:102)
1987/88:31 om utveckling av yrkesutbildningen i gymnasieskolan (prop.
1987/88:102)
1987/88:35 om inrättande av högskola i Blekinge (prop. 1987/88:166)

11 § Kammaren åtskildes kl. 17.55.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

Onsdagen den 1 juni

Aulin, Olle (m) 7, 12, 22, 26
Bolander, Gunhild (c) 13, 23, 44, 55
De Geer, Lars (fp) 101, 103
Ekman, Kerstin (fp) 9, 12, 23
Eriksson, Per-Ola (c) 74, 79, 80, 88, 91, 95, 102, 109, 112
Evermo Palmerlund, Barbro (s) 48, 55
Gustavsson, Åke (s) 40, 44, 45, 58, 62
Göransson, Olle (s) 19, 25, 26, 30, 55, 57
Hemmingsson, Margareta (s) 53, 56
Holmkvist, Erik (m) 66, 79, 80, 82, 83, 89, 92, 96, 99
Häggmark, Siri (m) 62
Jonsson, Elver (fp) 72, 87, 91, 98
Karlsson, Ingvar, i Bengtsfors (c) 38, 57, 58
Knutson, Göthe (m) 27, 31, 35, 37, 43, 45
Lestander, Paul (vpk) 80, 83, 84, 90, 98, 103, 105, 106
Lindblad, Hans (fp) 31, 36, 37, 61
Nygårds, Sven-Åke (s) 104, 106, 112
Peterson, Thage G, industriminister 93
Rydén, Eva (c) 56, 57
Skoog, Christer (s) 58, 60
Svenson, Karl-Gösta (m) 52, 59, 60
Svensson, Jörn (vpk) 110
Söderqvist, Oswald (vpk) 17, 24, 26
Wilson, Carl-Johan (fp) 46
Öhman, Monica (s) 84, 90, 92